

## GİRİŞ

Çağdaş toplumların giderek karmaşık hale gelen sosyal yapıları ve sosyal problemleri insanları düşünmeye sevk etmiştir. Çağdaş toplumlarda sosyal yapılar ve sosyal kesimler arasında dengelerin kurulması ve problemlerin çözülmesi çokça revaçta olan ve en fazla sözü edilen sistem olan, demokrasiyi düşünmeye sevk etmiştir. Bununla beraber küresel alandaki gelişmeler iletişim alanındaki gelişmeler ve sorunlar demokrasiyi gerekli kılmıştır. Bu nedenle demokrasi yönetimi zorunlu hale gelmiştir. Hayatın her alanında bu zorunluluk karşımıza çıkmaktadır.

Demokrasinin eşitlik, özgürlük, laiklik, adalet, hümanizm, hoşgörü, sevgi, saygı, katılımcılık, insan hakları, diyalog, barış gibi kavramlarla yüklü, toplumun her bir zerresinde yeşermesi gereken bir çiçek olduğunu irdelerken, onun aslında biçimi olduğunun, hatta yaşamın kendisi olduğunu söylemiş oluyoruz. Bu yaşamı ustaca yaşayabilmek, demokrasi ustası olabilmek için de gerekse aile içinde gerekse okullarda verimli bir demokrasi çıraklığı eğitiminden geçmek gereklidir. Çünkü zihinleri demokratikleştirmenin yolu eğitimidir ve eğitimle demokrasi ustası olan bireyler bu ustalıklarını toplumsal yaşam platformuna taşıyarak henüz demokrasi ustası olmamış bireylerde örnek olarak sağlıklı bir demokratik toplum oluşturulabilir.

Bir toplumun demokratik özellikler taşıması, bireylerin aldığı demokrasi ile orantılıdır. Demokrasi eğitimi almış bireyler toplumun her kesiminde davranışlarının demokratik olması beklenir. Demokrasi eğitimi ile demokratik değerler bütün kurumlarda ve bireylerde yerleşmesi sağlanır. Demokrasi eğitiminin verilebileceği temel kurum aile ve okuldur. Genel olarak bireylere hoşgörü, adalet, özgürlük, yaşama saygı, sorumluluk, duyarlılık, farklılıkları kabul etme, dürüstlük gibi evrensel veya demokratik değerlerin kazandırılması toplumsal yapı ve problemlerin karmaşıklığını azaltacaktır. Bu değerler eğitimle kazandırılabilir. Bu eğitim demokrasi eğitimiyle mümkündür. Bu demokratik eğitim ile mümkündür.

Ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin demokratik uygulamaların görülme sıklığıyla ölçüldüğü günümüzde, demokratik eğitimin insan ve toplum hayatındaki önemi artmaktadır. Bu süreç içerisinde en önemli rol genelde

öğretmenlere, özelde ilköğretim öğretmenlerine düşmektedir. Bu amaçla İstanbul ili Ümraniye ilçesinde görev yapan ilköğretim öğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışları tespit edilmeye çalışılmıştır.

Bu çalışmada demokratik değerlerin kazandırılmasında öğretmenlerin demokratik değerlerin kazandırılmasında öğretmenlerin demokratik eğitim ortamını oluşturmaları gerektiği ve bu yöntemlerin nasıl yapılacağı bulgular ortaya konarak yorumlanmaya çalışılmıştır. Bu çalışmada şu sorulara cevap aranmıştır: Demokratik eğitim ortam nasıl oluşturulabilir? Demokratik eğitim ortamında öğretmenin, ailenin, okulun rolü nedir? Demokratik ortamların oluşturulmasında neler yapılabilir?

Araştırmanın birinci bölümünde araştırmanın amacı, önemi, bilime katkısı, verilerin toplanması ve hazırlanması ile ilgili metodoloji verilmiştir. Araştırmanın ikinci bölümünde demokrasi kavramının kapsamı, ilkeleri, geçmişten günümüze demokrasi perspektifleri ve demokrasinin yasal çerçevesi, demokrasinin toplumsal ve felsefi temelleri kuramsal açıdan değerlendirilmiştir. Üçüncü bölümde demokrasi eğitimi ve otoriter eğitim arasındaki farklılıklar ortaya konulmuştur. Dördüncü bölümde demokrasi eğitiminde öğretmenlerin rolü ortaya konulmuştur. Beşinci bölümde anketten elde edilen bulgular tablolastırılıp analiz edilip değerlendirilmiştir. Öğretmenlerin demokrasi eğitime ilişkin görüşleri ile ilgili bulguların sonuçları ortaya konularak öneriler getirilmiştir.

## **1. ARAŞTIRMANIN METODU**

### **1.1. Araştırmanın Konusu ve Özelliği**

Demokrasiyi yerleştirme amacını benimsemiş ülkelerde genelde öğrencilerin özelde öğretmen adaylarının demokrasi konusundaki tutum ve davranışlarının bilinmesi büyük önem taşımaktadır. Toplumu geliştirmeyi, yönlendirmeyi ve istenen hedeflere ulaştırmayı öğretmen adaylarıyla saptamayı amaçlayan eğitim fakültelerinin birincil görevi katılımcı davranışlara yer oluşturmak ve yerleştirmek olmalıdır. Elde edilen bu bilgilerin sistemde kritik rol oynayan öğretmenler olarak düzenlenebilecek demokrasiyi koruma ve geliştirme niteliğindeki yetiştirmek kaynaklık edeceği umulmaktadır (Bayrak,1996: 29).

Demokratik sistemi ayakta tutabilecek olan demokrasi eğitimi ile ilgili olarak ülkemizde pek fazla araştırma yoktur. Demokrasi eğitiminin doğumdan başlanarak, bir hayat süreci içinde verildiği düşünülürse konum ve özellikleri

itibari ile öğretmenler araştırmanın mihenk taşıdır. Ülkemizde demokrasi eğitimi ile ilgili olarak pek az araştırmanın olduğu göz önünde bulundurulursa bilhassa eğitim sisteminin en üst düzeyinde yer almakta olan öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarına ilişkin yaygın ve tutarlı araştırmalar bulunmamaktadır (Büyükkaragöz, 1995: 96).

Demokrasiyi bütün kurum ve kurallarıyla yaşama geçirmede eğitimin önemi büyüktür. Demokrasinin bir değerler bütünü olduğu düşünülürse bu değerler ilköğretim çağında kazanılmaktadır. İlköğretimde demokratik tutumların kazandırılmasında öğretmenlerin demokrasiye ilişkin görüşleri ortaya konulmuştur.

Demokrasi kavramı ilkeleri ve kapsamı ortaya konulmuş ve demokrasinin geçmişten günümüze ortaya konulan demokrasi görüşleri ortaya konulmuştur. Demokrasi eğitimi ile otoriter eğitim arasındaki ilişki vurgulanarak; demokratik eğitimin sosyal ve felsefi temelleri ortaya konulmuştur. Demokratik eğitimin benimsenmesi, demokratik eğitimin benimsetilmesi ve demokrasi kültürünün oluşturulmasında ailenin ve okulun rolünden bahsedilmiştir. Demokrasi, demokrasi eğitimi, demokratik eğitim sürecinde öğretmenlerin görüşleri üzerine bir araştırma niteliğindedir.

## **1.2. Araştırmanın Amaç ve Sınırları**

İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin demokratik yaklaşımları tespit etmek, evrensel ilkelerden sapan unsurları tespit edip ilgili yerlere teklifte bulunmaktır. Öğretmenlik anlayış ve davranışlarını, yöntem ve tekniklerini sorgulayarak pedagojik yaklaşımlara göre uyarlamaları, alanlarında sürekli kendilerini yenileyerek entelektüel bir performansa ulaşmaları, profesyonel öğretmenlik yeteneklerini kullanarak okulu bir çekim ve cazibe merkezi haline getirmeleri, güçlü bir motivasyona dayalı aktif bir öğrenme ortamı ile öğrencilerin öğrenme isteğini en üst sınıra çıkarmaları, her öğrenci öğrenebilir anlayışını ilke edinmeleri, sınıfta ve okulda öğrenciyi yüreklendiren ve insan onuruna yakışan bir ortam oluşturmaları, bütün öğrencilere iletişim kanallarını açık tutarak, rahat bir diyalogun zeminini hazırlamaları, iyi bir öğretmenin iyi bir aşçı gibi, yemeğini hazırlarken kattığı baharatlara benzeyen motivasyon unsurlarını kullanmaları, düşünmeyi, öğrenmeyi ve bilgiye ulaşma yollarını göstermeleri, öğrencilerin benlik kavramını geliştirmelerini sağlamaları, bilgiyi

retme yollarını göstermeleri, iletişim becerisi kazandırmaları, bilişim teknolojilerini kullanmayı öğretmeleri, öğrencilerin problem çözme yeteneklerini geliştirmeleri, yönetici, ğrenci, veli ve diğeri personelle el ele vererek; okulu çevrede, bölgede ve ülkede model yapma gayretini sergilemeleri, öğrencilere her alanda öncülük ederek bilgi ağı insanını yetiştirmekten uzak, klâsik okul iklimini değıştirmeleri her zaman istenmiştir. Bu araştırmamızda İstanbul ili Ümraniye örneğini örneklemler olarak ilköğretim ğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışlarını tespit etmeye çalışacağız.

### **1.3. Araştırmanın Evren ve örneklemleri**

rnek bir kütleden elde edilen verilerden yola çıkarak evren hakkında genellemeler yapmak olasılığa dayanır. Bu sebeple örnek büyüdükçe evren hakkında yapılan genellemelerde yanılma olasılığı azalır. Bu durum göz önüne bulundurulduğunda, araştırmacının uygun bir örnek kütle için, hem temsil yeteneğı sağlayan bir örnek büyüklüğünü hem de maliyet, zaman ve veri analizi şartlarını dikkate alarak bir dengeye ulaşması gerekir (Altunışık vd, 2004:124). Yukarıda gösterilen büyüklükler belirli evrenler için kabul edilebilir büyüklüklerdir. Buna göre Ümraniye Milli Eğıtim Müdürlüğü bünyesinde çalışan 4500 ğretmen bulunmaktadır. 4500 evren büyüklüğüne sahip olan bu kütlenin gerekli örnek büyüklüğü 354 olmalıdır. Diğeri bir husus ise temsil gücü yüksek bir örnek kütleyi oluşturacak örnek seçme metodunu belirlemektir. Bunun içinde olasılığa dayalı örneklemede evrende yer alan her elemanın örnekte yer alma şansı (olasılığı) olacağını ve bunun içinde olasılığa dayalı örnekleme yöntemlerinden basit tesadüfi örnekleme yönteminin sağlıklı olacağıdır. Araştırmanın evrenini İstanbul ili Ümraniye sınırları içinde yer alan 78 ilköğretim okulunun 22 ‘sinde, 1. ve 2. kademedeki görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır. Söz konusu okulların müdür ve yardımcıları bu çalışmanın dışında tutulmuştur. Evrende yer alan ilköğretim okullarındaki öğretmenlere anket uygulanmıştır. Anket uygulanacak öğretmenlerin 225 olarak belirlenmiştir.

| <u>N</u> | <u>S</u> | <u>N</u> | <u>S</u> | <u>N</u> | <u>S</u> | <u>N</u> | <u>S</u> |
|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|----------|
| 10       | 10       | 190      | 127      | 1100     | 285      | 5000     | 357      |
| 20       | 19       | 200      | 132      | 1200     | 291      | 6000     | 361      |
| 30       | 28       | 250      | 152      | 1300     | 292      | 7000     | 364      |
| 40       | 36       | 300      | 169      | 1400     | 302      | 8000     | 367      |
| 50       | 44       | 350      | 185      | 1500     | 306      | 9000     | 368      |
| 60       | 52       | 400      | 196      | 1600     | 310      | 10000    | 370      |
| 70       | 59       | 450      | 212      | 1700     | 313      | 15000    | 375      |
| 80       | 66       | 500      | 217      | 1800     | 317      | 20000    | 377      |
| 90       | 73       | 550      | 226      | 1900     | 320      | 30000    | 379      |
| 100      | 80       | 600      | 234      | 2000     | 322      | 40000    | 380      |
| 110      | 86       | 650      | 242      | 2200     | 327      | 50000    | 381      |
| 120      | 92       | 700      | 248      | 2400     | 331      | 75000    | 382      |
| 130      | 97       | 750      | 254      | 2600     | 335      | 100000   | 384      |
| 140      | 103      | 800      | 260      | 2800     | 338      | 1000000  | 384      |
| 150      | 108      | 850      | 265      | 3000     | 341      | 10000000 | 384      |
| 160      | 113      | 900      | 269      | 3500     | 346      |          |          |
| 170      | 118      | 950      | 274      | 4000     | 351      |          |          |
| 180      | 123      | 1000     | 278      | 4500     | 354      |          |          |

Şekil 1: Belirli Evrenler İçin Kabul Edilebilir Örnek Büyüklükleri (Altunışık vd., 2004:125).

Araştırma yerinin saptanması, bilimsel yöntemin ve çalışmaların en önemli aşamalarından biridir. Evren, problemin seçilmesiyle birlikte ele alınmalı ve konuya uygun olarak tespit edilmelidir (Yeşilorman, 1997: 11).

Ümraniye İstanbul'un Anadolu yakasındadır. Kuzeyinde Beykoz, kuzey doğusunda Şile, doğusunda Kartal ve Sultanbeyli, güneyinde Kadıköy, batısında Üsküdar ilçeleriyle çevrilidir. 14 Mahallesi vardır. 5 belde ve 5 köyü mevcuttur. 22 bin hektarlık bir yerleşim alanına sahiptir. 1960 yılına kadar köy olarak kalan Ümraniye, organize sanayii bölgesi olarak ilan edilmesinden sonra yoğun göç almıştır. Belediye ilk defa 1963 yılında kurulmuş, 1980 yılında müdürlüğe dönüştürülmüş ve 1987 yılında tekrar kurulmuştur.

İstanbul Metropoliten alan sınırları içerisinde doğu yakasında bulunan Ümraniye 1970'li yıllarda sanayi faaliyetlerinin yoğunlaşmaya başlamasıyla hızlı bir gelişim göstermiştir. İlçe ve belediye statüsü kazanmadan önce Üsküdar İlçesi'

ne bağımlı gelişen Ümraniye yerleşim süreci içinde; sanayi, hizmet ve ticaret sektörlerindeki gelişimi ile çevre yerleşmelere hizmet verir konumuna gelmiştir.

Ümraniye; doğu yakasının %11,5’lik kısmını, İstanbul genelinin %3’ünü oluşturmaktadır. Ümraniye İlçesi’nde 1970 yılı itibariyle; tarımda çalışan 912 kişi, sanayide çalışan 33.017, hizmet sektöründe çalışan 38.793 kişidir. İlçede %53.4 ile hizmet sektörü birinci sırayı alırken %1.2 ile tarım sektörü en son sırada yer almaktadır.

1940’ta Üsküdar’ a bağlı bir konumunda olan Ümraniye nüfusunun 501 olduğu bilinmektedir. 1955 yılında da köy konumundadır ve nüfusu 1.781’ dir. 1963 yılında Belde Belediyesi olan Ümraniye, 1980 yılında askeri yönetim tarafından “mülga” edilmiş ve Üsküdar Belediyesi’ ne bağlanmıştır. 1989 yılında ise Ümraniye tekrar ilçe belediyesi statüsüne kavuştuğu gibi, kimlik değiştirerek, ilçe merkezi konumuna gelmiştir.

Tarihi kaynaklara göre Ümraniye’ ye ilk yerleşenler Frigyalılar dır. Çam ağacını kutsal kabul eden Frigyalılar küçük ve Büyük Çamlıca’dan başlayarak Alemdağ ve Kayış Dağı’na kadar bütün araziye çam ormanlarıyla donatmışlardı. Sonraki yıllarda Ümraniye’nin bulunduğu yerler Romalılar ve Bizanslıların egemenliğine geçmiştir.

İlçenin ilk adının “Yalnız Selvi” olduğu söylenmektedir. 17. Yüzyıl başlarında o devrin padişahı 1. Ahmet tarafından Şeyh Aziz Mahmut Hüdai’ ye vakfedilmiştir. Cumhuriyet dönemine kadar Bulgurlu’ ya kadar olan bölge bu vakfın malı olarak Üsküdar’ a bağlı kasaba olarak kalmıştır. Ümraniye’ ye ilk ad olarak Yalnız Selvi demelerinin sebebi birkaç mezar ve birkaç selvi ağacının ve orman arasında birkaç evin bulunmasıdır ([www.İstanbul.net.tr](http://www.İstanbul.net.tr)).

İstanbul ilinin önemli merkezlerinden olan Ümraniye, göç alan önemli şehir merkezlerinden biridir. Ekonomik bakımdan büyük çalışma alan ve imkanlarına sahip olmasından kaynaklanan yoğun bir göçle karşı karşıya kalmış ve halende göç almaya devam etmektedir. Ulaşım açısından diğer ilçelerle kesişme noktasında olan Ümraniye, gelişme potansiyeline sahip bir ilçedir.

Araştırmada örneklem seçimi birkaç adımda gerçekleştirilmiştir. Örneklem seçiminde ilk adımda uygulamanın yapılacağı okullar belirlenmiştir. Buna göre 22 okul belirlenmiştir.

Örneklem için seçilen okullar şunlardır:

|                                 |
|---------------------------------|
| 1.60YIL SARIGAZİ İ.Ö.O.         |
| 2.ALEMDAĞ İ.Ö.O                 |
| 3.ALİKUŞÇU İ.Ö.O                |
| 4.AYŞE ÇARMIKLI İ.Ö.O           |
| 5.BİRLİK İ.Ö.O                  |
| 6.ÇAKMAK. İ.Ö.O                 |
| 7.HÜSEYİN AVNİSİPAHİ İ.Ö.O      |
| 8.HÜSEYİN TOLGACAN SİPAHİ İ.Ö.O |
| 9.ÇEKMEKÖY İ.Ö.O                |
| 10.İST.TİC. ODASI İ.Ö.O         |
| 11.KEMAL TÜRKLER İ.Ö.O          |
| 12.KÜÇÜK ÜLKÜ İ.Ö.O             |
| 13.YENİDOĞAN İ.Ö.O              |
| 14.YENİDOĞAN 19 MAYIS İ.Ö.O     |
| 15.YUKARI DUDULLU75,YIL İ.Ö.O   |
| 16.SULTANÇİFTLİĞİ İ.Ö.O         |
| 17.SULTANÇİFTLİĞİ İ.Ö.O         |
| 18.MELAHAT HÜDAİ GÜRBÜZ İ.Ö.O   |
| 19.İNANÇ TÜRKEŞ İ.Ö.O           |
| 20.GENÇ OSMAN İ.Ö.O             |
| 21.HATİCE MEHMET EKŞİOĞLU İ.Ö.O |
| 22.EMİNE KOÇULLU İ.Ö.O          |

#### 1.4. Araştırmanın Bilime Katkısı

Demokrasiyle ilgili pratik uygulamaların yaşantıya dönüştürüleceği yerin ilköğretim okulları olduğu gerçeğinden hareketle böyle kazanımın öğretmenlerde ne kadar gerçekleştirildiğini tespit etmek bilim alanına getirilecek katkıdır.

#### 1.5. Sayıtlar

1. Ankete cevap veren öğretmenler ankete samimi olarak cevap vermişlerdir.

2.Anket, ölçmek istenen demokratik tutum ve davranışlar için yeterli bir

ölçektir.

**3.Öğretmenlerin ankete verdikleri cevaplar doğru ve güvenilirdir.**

### **1.6. Tanımlar**

Araştırmada sıkça geçen kavramların hangi anlamda kullanıldıkları aşağıda belirtilmiştir.

**İlköğretim**, zorunlu eğitim çağındaki çocukların eğitim – öğretim gördükleri ve öğrenim süresi sekiz yıl olan öğretim kademesi (M.E. B, 1997:1).

**Demokratik Eğitim:** “Amacı, programları ve yöntemleri bakımından demokrasinin dayandığı temel ilkelere dayanan eğitimidir”(Oğuzkan,1974:49).

**Demokrasi Eğitimi:** Güçlü ve istikrarlı hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine ilişkin eğitim (Milli Eğitim Temel Kanunu 1973: Md:11).

### **1.7. Verilerin Hazırlanması ve Toplanması**

Verilerin toplanması amacıyla yapılan uygulamalar için Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Fırat Üniversitesi Rektörlüğü kanalıyla yazılı izin alınmıştır. İstanbul Valiliği ve İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü ve Ümraniye İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü’nden yazılı izin alınmıştır. Bu izinle Ümraniye ilçesinde bulunan 78 ilköğretim okulunun 22’sinde okulunda veri toplanmıştır. Verileri toplamak amacıyla Ümraniye ilçesinde görev yapmakta olan ilköğretim öğretmenlerine anket soruları uygulanmıştır. Uygulamalar, araştırmacının kendisi tarafından gerçekleştirilmiştir. Uygulamaya başlamadan önce uygulamayla ilgili kısa bir bilgi verilmiştir.

Hazırlanan araç, uzman öğretim elemanlarıyla yapılan tartışmalarla ve tez danışmanın da eleştirileri alınarak olgunlaştırılmış ve yeniden biçimlendirilerek çoğaltılmıştır. Araştırmada uygulanacak anket sorularının uygulamaya başlamadan önce kısa bir bilgi verilmiştir. Böylece araştırmaya katılan öğretmenlerin yanlış anlamalar engellenmeye çalışılmıştır.

Çalışmanın uygulanacağı mekanların ve uygulama biçiminin yarattığı maddi sıkıntılar araştırmanın karşılaştığı sıkıntılardan biri olmuştur. Anket



soruları uygulanırken anketlerin uygulanması ve toplanmasında sıkıntılar yaşanmıştır.

Öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik anket soruları hazırlanıp uygulanmıştır. Öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik anket aracı iki bölümden oluşmaktadır. Aracın birinci bölümünde kimlik bilgilerine yer verilirken, ikinci bölümünde öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarını belirlemeye yönelik sorulara yer verilmiştir.

### **1. 8. Verilerin Analizi**

SPSS, adını “Statistical Package For Social Sciences” (Sosyal Bilimler İçin İstatistik Paketi) ifadesinin ilk harflerinden alan bir istatistiksel analiz programıdır. Bu program işletme, ekonomi, sosyoloji, psikoloji ve pazarlama gibi birçok alanda çeşitli amaçlar için yaygın olarak kullanılmaktadır (Altunışık vd, 2004:264). Bu çalışmada SPSS 11,01 programından faydalanılmıştır. SPSS’te analiz yapabilmek için öncelikle veri tabanının oluşturulması gerekmektedir. Veri tabanı oluşturmak için öncelikle değişkenlerin tanımlanması gerekmektedir. Değişken tanımlama işlemi yapılmadan önce SPSS ortamına veri girişi mümkün değildir. “Saha çalışması için toplanan ham verilere bakarak anket sonuçlarıyla ilgili genel eğilimler ve görüşülenlerin düşünceleri hakkında bir şey söylemek güçtür. Çok sayıda değişkenin olduğu, onlarca ve hatta yüzlerce kişinin doldurulan anket formlarından akılda tutulamayacak kadar çok sayıda veri elde edilecektir. Bu amaçla, her bir değişkenle ilgili olarak merkezi eğilimin ve görüşülenlerin merkezi eğilime olan yakınlıklarını tespit etmek amacıyla istatistikçilerce, çeşitli merkezi eğilim göstergeleri ve verilerdeki dağılımı yansıtan çeşitli göstergeler yansıtmışlardır” (Altunışık vd, 2004:284).

Çapraz tablolama, iki veya daha fazla değişkene ait cevapların aynı tablo üzerinde gösterilmesi işlemidir. Bu gösterimde tabloda yer alan her alana ait bilgiler ham veri sayımı (frekans) satır yüzdesi, kolon yüzdesi gibi çeşitli şekillerde sunulabilmektedir. Ayrıca çapraz tablolama istatistiksel analizlerde oldukça önemli bir yere sahip olan ki-kare analiz tekniği için de temel oluşturmaktadır. Ki –kare analiz değerlerinin hesaplanmasında çapraz tablolardan yararlanmaktadır (Altunışık vd, 2004:284).Çapraz tablolamada, medeni hal,yaş, cinsiyet, doğum yeri gibi değişkenleri ile diğer değişkenler arasındaki ilişkinin

olduğu görülmektedir. Ki-kare (Chi-square) analizi sonucunda hemen tablonun altında görülmektedir. Ki-kare kısmında çeşitli istatistikler kullanılmaktadır. Bizim açımızdan üzerinde durulacak olan değer Pearson Chi-square değeri ve buna tekabül eden anlamlılık seviyesidir (Altunışık vd, 2004:284).

Araştırmanın amaç ve beklentilerine uygun olarak gerekli hesaplamalar yapılarak veriler istatistiksel olarak ve çapraz tablolar(Cross tabulations) biçiminde düzenleyerek sosyolojik değerlendirmeler için hazır hale getirilmiştir.

## **2. DEMOKRASİ KAVRAMI VE KAPSAMI**

### **2.1. Demokrasi Kavramı**

“Halk anlamına gelen “demos” ve otorite anlamına gelen “kratis” diye iki Grek kökten türetilmiş” olan demokrasiyi “hükümet etme yetkisinin halk elinde” bulunduğu ve bunun sisteme özgü çeşitli şekillerdeki katılma biçimleriyle denetlendiği, değiştirildiği ve gerçekleştirildiği, insan hak ve özgürlüklerinin kanunlarla güvence altına alındığı, farklı sosyal kesimler arasındaki problemlere barışçı yollardan çözüm arandığı ve azınlık haklarının korunduğu, örgütlerle rekabet imkanlarının bulunduğu ve kendisine özgü birtakım ilke ve değerleri bulunan bir siyasi sistemdir” (Yeşilorman, 1997: 22).

John Dewey’e göre “demokrasi, bir hükümet biçiminden daha fazla bir şeydir. O ilk başta birlikte yaşamının, ortak ve yan yana yapılan yaşantıların biçimidir” (Dewey,1996: 97). Demokrasi, işlerlik yönünden insanoğlunun vazgeçemediği bir sistemdir. Bu sistemin işlerliğini artıran unsurlardan bir tanesi de demokrasinin değerler sistemi oluşudur. Bu değerler sistemi demokrasiyi sistemleştirmekte ve öteki sistemlerden farklılığını ortaya koymaktadır (Büyükkaragöz,1995: 10).

Ekonomik ve siyaset gibi sistemlerin ve toplumun, kültür ve kişilikten oluşan toplumsal kültürel alanların birbirlerinden farklılaşıp ayrışması toplumların evriminde hem büyük bir devrim, hem de büyük bunalımların kaynağı olmuştur. Dünyanın içinde yaşadığı büyük dönüşümler aynı zamanda da sosyal bilimciler Habermans, Giddens ve Bourdieu, Karl Popper, tarafından da incelenmiş ve bunalımlardan çıkış noktalarına ilişkin teoriler önermişlerdir. Gelişen ve değişen sosyal ve daha çok da ekonomi temeli dönüşümlerle birlikte iktisadi bunalımla, toplum içi ve toplumlar arasında sınıflamalara adaletsizliklere neden olmuştur. Büyük dönüşümlerle birlikte iktisadi bunalımlar, Marx’ın kavramsallaştırdığı

“yabancılaşma”, Durkheim’in kavramsallaştırdığı “anomi”, Weber’in kavramsallaştırdığı “anlam kaybı”, ve Freud’un kökenlerini açıklamaya çalıştığı ruhsal sorun ve bozukluklar (psikopatolojiler) gittikçe belirgin ve yaygın hale gelmiştir. İşte toplumun bu kadar karmaşık problemlerini bireysel ve kamusal alanda çözecek bir yönetim ve düşünce şekli demokratik değerler ve yönetim şeklidir (Duman,2004: 94) .

Kişiler, hoşgörünün temel alındığı bir değer yargısı geliştirdikleri zaman, hürriyet, adalet, eşitlik, dayanışma, paylaşma ve denetimin yoğun bir şekilde uygulandığı bir ortam ararlar. Elbette ki bu ortam demokratik ortamdır. İnsanların hoşgörü içerisinde yaşayabilecekleri demokratik bir ortam oluşturmak, demokrasinin yaşatılmasıyla en önemlisi de insanlarda ortak bir demokrasi anlayışının gelişmesiyle mümkündür (Ada-Koç, 2002: 4). İnsan haklarına saygı, özgürlük, eşitlik ve sosyal adalet düşüncesi, çoğulculuk ve katılımcılık demokrasi kültürünün temel göstergeleridir. Demokrasi ve insan hakları kültürü; devlet yapısında, toplumsal sistemde ve insan ilişkilerinde çok boyutlu olarak gerçekleşir. Her alanda demokratik değer, tutum ve davranışların geliştirilmesi, insanın özgürlüğü ve mutluluğu, toplumsal örgütlenme ve nitelikli vatandaşların yetiştirilmesi demokrasi ve insan hakları kültürünün dinamiğini oluşturur.

“Demokrasi, bir yönetim biçimi olarak sosyal hayatın her alanına nüfus eden çok yönlü ve esnek ve halka geniş katılım imkânları tanıyan bir sistemdir. Çağın gereklerine uygun bir bakış açısı geliştirebilme, olayları değerlendirme ve çözüm arama yöneticilerin icraatlarını eleştirebilme gibi yönetimde aktif katılım fırsatları vermesi, sistemi karakterize eden kritize eden kriterlerden birkaçıdır” (Yeşilorman, 1997: 3).

Hemen şunu da belirtmek gerekir ki; demokrasi bir yaşama biçimi olarak benimsenirse ve demokratik değerlerle beslenirse, demokrasi bir yönetim biçimi olarak varlığını sürdürebilir

Demokrasi bir yaşantı biçimidir. Demokrasi, toplumsallaşma sürecinde ele alınıp örnek davranış modelleri oluşturularak, demokratik ortamlarda yaşama geçirilerek öğrenilmesi mümkün bir sistemdir. “Demokrasi siyasi bir sistem olmasının ötesinde, kendisine özgü kuralları bulunan bir hayat felsefesi içermektedir. Bu itibarla demokratlaşma (being democratic), sadece siyasi davranış açısından değil, aynı zamanda bir dünya görüşü olarak değerlendirmeye

aba harcanmıştır” (Yeşilorman, 1997: 4). “Demokrasi bir kültür, bir düşünüş, bir hayat tarzıdır. Demokraside herkesin bir gerçeği vardır. Demokrasi insanların nasıl bir arada yaşamaları gerektiği ile ilgili bilişsel ve duyuşsal yaşama dayalı eylemsel bir kavramdır”(Duman, 2004: 94).

Demokrasi bir yönetim sistemi olmakla birlikte aynı zamanda kendine özgü bir hayat felsefesi de içermektedir. Ancak demokratik kültürün hayat felsefesi boyutu ile siyasi boyutu birbirinden ayılamayacak ölçüde bağlantılıdır. Bu itibarla “demokrasinin bütün ilke ve kurumlarıyla yerleşmesi, bir yaşayış biçimi olarak benimsenmesiyle mümkündür. İnsan duyduğunu, okuduğunu ezberleyebilir, tavsiye edileni kabullenir, fakat kendi yaptığını öğrenir. Bu sağlam psikolojik ilke ışığında demokratik yaşayış demokratik yolla öğrenebilir” (Yeşilorman, 1997: 27).

## **2.2. Demokrasi İlkeleri ve Kapsamı**

Demokratik sistemin temel değerlerinden ilki, tartışmaların gönüllü ve barışı yollarla çözülmesidir. Bir toplumun hayatı, açık veya baskı altına alınmamış bir şekilde fikirlerin ve menfaatlerin çatışmaları ile doludur. Bir demokrasi bu çatışmaları ile meşru kabul etmek, onları kuvvetle ve emirle çözmeye çalışmak yerine barışı yollarla halletmek bakımından büyük bir özellik taşımaktadır (Büyükkaragöz,1989:133).

İkinci değer, değişen bir toplumda barışı bir değişme sağlamaktır. Bugün artık hızlı teknolojik değişmenin normalliği kabul edilmiştir. nc değer mevcut yöneticilere barış içinde meşru halefler bulur. Yöneticilerin barış içinde nasıl değiştirilebileceğine verilebilecek cevap demokrasilerde daha meşrudur. Demokrasiler; kendi kendine tayin etme, irsi halifelik, bir elit tarafından seçilme gibi yolları ağdaş fikir seviyesi içinde kabul edilmezler. Dördüncüsü, zorlamanın en az olmasıdır. Yani kararları daima çoğunluğun aldığı kadar bir azınlığın da zorlandığıdır. Demokratik rejimlerde halkın siyasi karar alma sürecine katılması söz konusudur. Beşinci değer, fikir atışmalarıdır. Buradaki iddia, inanç ve hareketlerin doğurduğu geniş bir seçim alanının iyi olduğu fikrine dayanır (Büyükkaragöz, 1989:134). Altıncı değer adaletin sağlanmasıdır. Adalet siyasi düşünürler tarafından her toplumda erişilmesi gereken bir değer olarak düşünülür. Diğer bir değer ise hukukun üstünlüğü prensibidir (Büyükkaragöz, 1989:135). Sıralanılan bu ilkeler ve ya değerler demokratik sistemin vazgeçilmez ilkeleri

olarak görülebilir

Aşağıda sıralananlardan her biri demokrasinin temel unsuru olarak adlandırılmış olsa da bunları ya, şu ya da bu demokrasi tipinin belirleyicisi ya da muayyen rejimlerin icraatını değerlendirmek için yararlı standartlar olarak kabul etmek yerinde olur (Diamond - Plattner,1995: 76). Bu unsurlar aynı zamanda demokrasinin farklılaşmasının da en bariz göstergeleridir.

1.Konsensüs: Bütün vatandaşlar politik hareketlerinin temel amaçları veya devletin rolü hakkında fikir birliği içinde olmayabilir (Oldukları takdirde bu kesinlikle demokrasilerin idaresini kolaylaştırabilir).

2.Katılım: Bütün vatandaşlar, bunu yapmak onlar için kanunen mümkün olması gerektiği halde, siyasette aktif ve eşit görev almayabilirler.

3.Erişim: Yöneticiler vatandaşlık hakkı bireylere ve gruplara, eğer tercihleri varsa tercihlerini açıklamakta eşit fırsat tanınmasına rağmen, önlerine gelen herkesin tercihini eşit olarak değerlendiremeyebilirler.

4.Duyarlılık: Yöneticiler her zaman vatandaşlar tarafından tercih edilen davranış biçimini benimsemeyebilirler. Ama “devletin varlık sebebini” ya da ezici ulusal menfaatleri “ gerekçe göstererek bu tür politikalardan saptıkları zaman eninde sonunda hareketlerinden dolayı usulüne uygun ve dürüst yöntemler çerçevesinde sorumlu tutulmalıdırlar.

5.Çoğunluk Yönetimi: Bu prensipten sapmaların genellikle açıkça ortaya konulması ve önceden kabul edilmiş olması gerektiği halde, mevkilerin dağıtımı ve kararların alınması sadece çoğunluk oylarının bir araya gelmesi temeline dayanmayabilir.

6.Parlamentonun Egemenliği: Yasama organı kural yapan yegâne organ olmayabilir; hatta hangi yasaların bağlayıcı olduğuna karar veren otorite de olmayabilir, ama buna karşılık yürütme, yargı veya diğer kamu organları bu nihai tercihi yapabiliyorsa bunlarında hareketlerinden sorumlu tutulmaları gerekir.

7.Parti Hükümeti: Yöneticiler iyi organize olmuş, programlı ve tutarlı siyasal partiler tarafından aday gösterilmemiş, desteklenmemiş ve faaliyetlerinde disipline edilmemiş olabilirler, bunların olmadıkları yerlerde etkin bir hükümet kurulması daha da güçleşecektir.

8.Çoğulculuk: Siyasal süreç içice geçmiş gönüllü ve özerk grupların çeşitliliğine dayanmayabilir. Bununla birlikte temsil tekelinin kurumlar

hiyerarşisinin olduğu yerlerde işin içine giren menfaatler, muhtemelen devlete daha sıkı bağlanacak ve kamusal ve özel alanın hareketleri arasındaki uçurum kapanacaktır.

9.Federalizm: Gücün ülkesel ve/veya işlevsel birimleri arasındaki dağılımı bütün demokrasilerin belirleyici özelliklerinden olduğu halde, en azından anayasal bir metinde yer alan otoritenin yerel bölünümü muhtelif düzeylerde olmayabilir ve yerel özerkler içermeyebilir.

10.Başkanlık Sistemi: Kolektif olarak kullanılsa ve sadece dolaylı olarak seçmenlere karşı sorumlu olsa bile, otoritenin türlü bileşimleri her demokraside vardır. Buna rağmen yürütme organının başı tek kişi olmayabilir ve vatandaşların tümü tarafından seçilmemiş olabilir.

11.Kuvvetler Ayrılığı: Hükümetlerin meclis, idari bütünlük, yargısal hâkimiyet ve hatta(savaş zamanlarında olduğu gibi) müstebit irade tarafından vatandaşlara karşı eninde sonunda sorumlu tutulması gerekse de devletin farklı organlarının sistematik olarak karşı karşıya gelmesi gerekmez.

Yukarıda sayılanlardan her biri demokrasinin temel unsuru olarak adlandırılmış olsa da bunları ya, şu ya da bu demokrasi tipinin belirleyicisi ya da muayyen rejimlerin icraatını değerlendirmek için yararlı standartlar olarak kabul etmek yerinde olur (Diamond - Plattner,1995:76).

### **2.3. Geçmişten Günümüze Demokrasi Anlayışı**

#### **2.3.1. Farklı Demokrasi Perspektifleri**

Demokrasi, normatif alanda, toplumun tüm üyelerinin toplumsal yaşamın düzenlenmesini katılmasını sağlayacak bir toplumsal işleyişi ifade edeceği gibi, demokrasi tarihi de toplumların özgürleşme tarihine denk düşecektir. O zaman, toplumların özgürleştiği bir aşamada demokrasi talebinin de kalmayacağı kolayca öngörülebilir (Ünal, 2004:274).

Geçmişten günümüze demokrasi ile ilgili değişik perspektifler ortaya konulmuştur. Bu görüşlere baktığımızda demokrasi ile ilgili farklı yorumlamalar görülmektedir.“Özgür olan ve varlıklı olmayanlar çoğunluğu oluşturarak yönetimi ellerine alırsa, bu yönetim demokrasi olur. Toplumda bir yanda “demos” yani halk, avam vardır. Öte yandan ileri gelenler vardır. Bunların her birinin içinde çeşitli zümreler, gruplaşmalar bulunur. Halkın içinde tarımla el sanatlarıyla ticaretle uğraşanlar, denizciler, işçiler, malı mülkü olmayanlar vardır. Toplumun

diğer kesimini belirleyen özellikler ise erdem, soyluluk ve eğitimidir. Aristoteles’e göre demokrasi ile oligarşiyi ayıran esas kriter zenginlik ya da yoksulluk kriteridir. Ama bu konuda genellikle hata yapılmaktadır ve halkın egemen olduğu yerde demokrasi ve azınlığın egemen olduğu yerde de oligarşi olduğu söylenmektedir” ( Göze,1987: 46).

Bir diğer yaklaşım Rousseau’da vardır. Rousseau, gerçek demokrasinin var olamayacağını iddia etmektedir. “Rousseau, mükemmel bir yönetim biçimi olan demokrasinin ancak tanrıların toplumunda uygulanabilen bir yönetim olduğunu söyler. Böyle bir mükemmel yönetim insanların harcı değildir, zaten gerçek demokrasi hiçbir zaman var olmamıştır ve hiçbir zamanda var olmayacaktır. Neden? Çünkü bir defa bu yönetimde ayrılması gereken şeyler ayrılmamıştır. Egemen toplum ve yöneten toplum aynı olunca hükümete hükümet durumu ortaya çıkmıştır. Sonra yasayı yapanla uygulayanın aynı kişi olması da iyi değildir. Özel çıkarların kamu işlerini etkilemesi mümkündür ki, bundan daha kötü bir şey düşünülemez” (Göze:1986:210) .

Bir diğer bakış açısı Marksist görüşte hâkimdir. Marksist demokrasi anlayışı köklerini kendi düşünce tarihinden almaktadır. “Marxizm gerçekleşeceğini öngördüğü toplum düzeninde demokrasinin gerçekleşeceğine inanır. Marksizmde demokraside özgürlükler farklı şekillerde ele alınmıştır. Marksist görüşte özgürlük insanların özünde doğan bir özelliği olmayıp gelişme ve bilinçlenmeleri sonucu kazanacakları bir değer olunca demokrasi de başka bir şekilde gerçekleşecektir” (Göze:1986:302). “Marksist düşünceye göre bir toplumun ekonomik sosyal yapısı, o toplumun siyasal yapısını belirler. Bu açıdan siyasal demokrasi kapitalist bir toplumda gerçek demokrasi olmaktan uzaktır ve biçimsel bir demokrasi olarak kalmaya mahkûmdur. Kapitalist düzende siyasal demokrasi, kapitalist sınıfın emekçi sınıfı üzerinde egemenliğini gizlemeye yarar. Buna karşılık ancak insanlar arsında gerçek özgürlüğün sağlandığı sınıfsız bir toplumda varlık kazanabilir” (Göze,1986:303). “Marksist demokrasi anlayışı, demokrasinin “nasıl”ı yani hangi süreçlerle hayata geçirileceği ve “kim”i yani hangi toplumsal kesimlerin sürece katılacağı üzerinde yapılan tartışmalara açılım getirmekle kalmamakta, herhangi bir toplumda, karar alma süreçlerinin “nesne” si konusundaki tartışmalara vurgu yaparak farklı boyutlar katmaktadır” (Ünal, 2004:278)

Demokrasi ile ilgili farklı disiplinler farklı yorumlamalarda bulunmuşlardır. Bu ise demokrasinin tanımlanmasında ortak bir tanımlı imkansız kılmaktadır. İletişimin giderek kolaylaşması ve küresel düzeyde yaygınlaşması, çağdaş değerlerin dünya düzeyinde paylaşılmasını kolaylaştırmıştır. Dünyanın her yerinden çağdaş bir değer olan demokrasinin önemi ve anlamı anlaşılmıştır. Gelişmekte olan ülkelerde demokrasinin önemi daha da çok anlaşılmaktadır. Gelişmekte olan bir ülke olan Türkiye’de de insan hakları ve demokrasi alanında ilerlemeler görülmektedir. Küreselleşme ile birlikte demokratik değerler en ücra köylere kadar ulaşmıştır. Ülkemizde son yıllarda yapılan demokrasi atılımları sağlıklı atılımlardır. Demokrasiyi yaşama biçimi olarak okulda, evde ve ülke genelinde uygulamak gerekir.

### **2.3.2. Demokrasinin Yasal Gerekeçleri**

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında Cumhuriyet demokrasi ilişkisi ilgili maddelerle şöyle vurgulanmaktadır (Kıncal, 2002: 49):

#### **I. Devletin Şekli:**

Türkiye Devleti bir cumhuriyettir.

#### **II. Cumhuriyetin Nitelikleri:**

Madde 1. Türkiye Cumhuriyeti, toplumun huzuru, milli dayanışma ve adalet anlayışı içinde insan haklarına saygılı Atatürk milliyetçiliğine bağlı, başlangıçta belirtilen temel ilkelere dayanan, demokratik, laik ve sosyal hukuk devletidir.

Madde 2. Egemenlik kayıtsız şartsız milletindir. Türk Milleti egemenliğini, Anayasanın koyduğu esaslara göre yetkili organları eliyle kullanır.

Egemenliğin kullanılması hiçbir suretle hiçbir kişiye, zümreye ve sınıfa bırakılamaz. Hiçbir kimse veya organ kaynağını Anayasadan olmayan bir devlet yetkisi kullanamaz.

Madde 3. Herkes, dil, renk, cinsiyet, siyasi düşünce, felsefi inanç, din, mezhep ve benzeri sebeplerle ayırım gözetmeksizin kanun önünde eşittir. Hiçbir kişiye, aileye, zümreye veya sınıfta imtiyaz tanınmaz.

Devlet organları ve idare makamları bütün işlemlerinde kanun önünde eşitlik ilkesine uygun olarak hareket etmek zorundadırlar.

İnsan hakları alanındaki mücadeleler sonucunda, yeniçağdan başlayarak, ilgili hususlar anayasalarda yer almaya başlamıştır. Fakat bu uygulamaların,



yalnızca bir başlangıç olduğu unutulmamalıdır. Yaygın olarak bütün ülkelerin anayasalarında benzer hususlara yer verilmesi için, aradan uzun bir zamanın geçmesi gerekmiştir. Ancak şu hususu özellikle belirtmek gerekir ki, insan haklarını anayasalarda yer almasında ziyade, uygulanabilir olması önemlidir. Çünkü “haklar teorik değildir. Haklar, pratik, kullanışlı ve uygulanabilirdir. Haklar, insanları korumayı ve eksikliklerini gidermeyi amaçlar” (Kıncal, 2002: 49)

Günümüzde, tüm ülkeler, temel insan haklarına anayasalarında yer vermektedirler. Konu, insan haklarını yaygın olarak benimsenmesi anlamında kabul görmüştür. Fakat bu durumdan hareketle, tüm ülkelerde insan haklarıyla ilgili istenilen düzeyde gerçekleştiğini söylemek mümkün değildir (Kıncal, 2002: 50).

Anayasanın ikinci kısım Birinci Bölümünde “Temel Haklar ve Ödevler” , İkinci Bölümünde “Kişinin Hak ve Ödevleri”, Üçüncü Bölümünde “Sosyal ve Ekonomik Haklar ve Ödevler” Dördüncü Bölümde “Siyasi Haklar ve Ödevler” belirtilmiş ve bunların nasıl kullanılacağı belirtilmiştir (Türkiye Cumhuriyeti Anayasası, 1982).

Demokrasinin tüm ilke ve kurallarıyla yerleşmesi ancak demokratik felsefenin benimsemesiyle gerçekleşir. Tabi ki bu süreç, sosyo-kültürel bir yaşantıyı gerektirir. Eğitim süreci ile bu yaşantı bireylere kazandırılabilir. “Eğitim, bireyin davranışında kendi yaşantısı yoluyla ve kasıtlı olarak istendik değişme meydana getirme sürecidir”. Demokratik davranışların kazandırılması eğitim yoluyla mümkündür (Ertürk, 1994: 12).

Eğitim sistemi, toplumsal amaçlar doğrultusunda olmalıdır. Türk Milli Eğitim sisteminin amaçların da Anayasadaki toplumsal amaçlarla doğru orantılıdır. Türk Milli Eğitimin amaçları Milli Eğitim Temel Kanunu’nda ifadesini bulmaktadır.

Milli Eğitim Temel Kanunu (Resmi Gazete 24.6.1973 gün ve 1739 Sayılı) üçüncü maddesinde şöyle denilmektedir:

“Türk eğitim öğretim sistemi, genel amaçları gerçekleştirecek şekilde düzenlenir ve çeşitli derecede ve türdeki eğitim kurumlarının özel amaçlar, genel amaçlara ve aşağıda sıralanan temel ilkelere uygun olarak tespit edilir”.

Milli Eğitim Kanunun ilkelerinden 8. madde “Demokrasi Eğitimi” ile

ilgilidir.

Bu ilkede;

Güçlü istikrarlı, hür ve demokratik bir toplum düzeninin gerçekleşmesi ve devamı için yurttaşların sahip olmaları gereken demokrasi bilincinin, yurt yönetimine ait bilgi, anlayış ve davranışlarla sorumluluk duygusunun ve manevi değerlere saygının her türlü eğitim çalışmalarında öğrencilere kazandırılıp geliştirilmesine çalışılır; ancak eğitimi kurumlarında anayasada ifadesini bulan Atatürk Milliyetçiliğine aykırı siyasi ve ideolojik telkinler yapılmasına ve bu nitelikteki günlük siyasi olay ve tartışmalara karışılmasına hiçbir şekilde meydan verilmez.

Bu ilke ile demokrasi eğitimi ilkesi ile bireylere demokratik bilincinin kazandırılıp, geliştirilmesi istenmektedir.

İlkokul programında, ilköğretimin amaçları dört ana başlık altında sıralanmıştır:

A. Kişisel Bakımdan: İlkokul, çocuğa karşılanması gereken beden, ruh ve toplumla ilgili birtakım ihtiyaçları, geliştirecek çeşitli istidat ve kabiliyetleri bulunan değerli bir varlık olduğunu kavratmayı onu kişilik ve ahlaki karakter sahibi iyi bir yurttaş yetiştirmeyi amaç bilir.

B. İnsanlık İlişkileri Bakımından: İlkokul çocuğu, ailenin içinde veya toplumun diğer üyeleri ile olumlu bağlar kurabildiği ölçüde mutlu bir kişilik geliştirebileceğini, çevresindeki insanlarla iyi işbirliği yapabildiği ölçüde başarıya ulaşabileceğini duyurmaya ve benimsetmeyi amaç bilir. Buna göre ilköğretim görmüş bir yurttaş, mutlu bir aile hayatının karşılıklı sevgi, saygı ve hoşgörülük içinde, demokratik bir işbölümüne dayandığını kabul eder. İnsanlar arasındaki duyuş ve anlayış farklarına saygı duyar. Toplumu bütünlüğünü bozmayan farklı duyuş ve görüşlerin toplumu sosyal ve kültürel bakımdan zenginleştirdiğine inanır. Bir toplum içinde kendi görüş ve düşüncelerini savunabilir. Grubun çoğunluk kararına saygı gösterir ve uyar.

C. Ekonomik Hayat Bakımından: İlkokul çocuğu, yurdun kalkınmasında, insan gücünün en değerli bir zenginlik kaynağı olduğunu ve bu kaynağı iyi şekilde geliştirmenin en verimli yatırım olacağını kavratmayı amaç edinmiştir.

İlköğretim görmüş bir yurttaş demokrasi ilkelerini kavramaya başlamıştır, bütün ilişkilerinde bu ilkeleri uygulamaya çalışır. Her insanın bir değeri olduğuna

inanır, insanların kanunlar karşısında eşit olduklarını kabul eder, yurttaşlık görev ve sorumluluklarını neler olduğunu bilir, toplumun menfaatlerini kendi menfaatlerinin üstünde tutar, toplum yararına olan her türlü kuruluşu korur, onların gelişmesine yardımcı olur.

D. Demokrasinin sadece bir idare şekli olmayıp, herkesin karşılıklı hak ve sorumluluklar taşıdıkları, birbirlerini görüş ve inanışlarını saygı ile hoşgörülükle karşıladıkları bir yaşama şekli olduğu düşüncesi benimser.

Demokrasi sadece yönetim biçimi olmayıp sosyal hayatın her alanında yaşanılması gereken bir kültürdür. Bu kültür demokratik toplumlarda sosyal hayatın her alanında kendini göstermektedir. Ailede, okulda, işyerinde kararlar alınırken. Mümkün olduğunca herkesin bu karar sürecine katılması, ilgili kişi ve/veya kişilerin fikirlerini alınması demokrasi kültürünün göstergesidir. Ailede sadece babanın sözünün geçerli olduğu diğer bireylerini dikkate alınmadığı, okulda, kurum ve kuruluşlarda yöneticilerin tek söz sahibi olduğu ortamlarda demokratik bir kültürel birikimden söz edilemez.

Türk Milli Eğitim Sistemini ve bu sistemi oluşturan kurumlarından olan ilköğretim okullarını, Milli Eğitim Temel Yasası ve ilkelerinin, ilköğretim programının yetiştirmeyi hedeflediği, demokrasi kültürü ve bilincine sahip, demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak benimsemiş bireylerin yetişmesi formal bir süreci gerektirir. Bu süreç demokrasi eğitimidir (Işıkgöz, 1999: 20).

Türk Milli Eğitim sisteminin yapısı ile ilgili düzenlemeler Milli Eğitim Şuralarında şekillenmektedir. 1949 yılında toplanan 4. Milli Eğitim Şurasında “Demokratik Eğitim” konusu gündemin en önemli maddelerinden biri olmuştur.

Şurada demokratik nitelikli bir eğitim sisteminin, insan olarak yaratılmış olan bireyin kişiliğine ve onuruna saygı gösteren, cins, ırk ve mezhep ayrımı gözetmeksizin herkesi ilgi ve yeteneklerine göre gelişme olanakları sağlamayı amaçlayan bir eğitim sistemi olduğu belirtilmiştir (T.C. M.E. B: 1991).

Sağlam ve gerçek bir demokrasinin kurulup yerleşmesi yönetmeliklerin, kanunlarla şuralarla değil de okul örgütü içinde demokrasi bilincine sahip insanlarla ve demokratik yönelmeye sahip bireyler yetiştirmek ile mümkün olacaktır.

1968 ilköğretim programının, demokratik eğitim ilkeleri açısından amaçlar, içerik, öğretme ve öğrenme süreci, ders dışı etkinlikler ve değerlendirme

boyutlarında irdelenmesi hususu sonunda şu bulguları elde etmiştir (Otluca, 1996: 57).

1. İlköğretim amaçları programda, her ne kadar demokratik idealler ölçüsünde Türk Milli Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelerine uygun olarak yer almış, öğrenciler arasında demokratik ilişkilerin geliştirilmesi ise demokrasinin bir yaşama biçimine dönüştürülmesi ön planda düşünülmüş ise de, amaçlarda, yurttaşlık görevleri ön plana çıkarılırken, yurttaşlık hakları yeteri kadar yer verilmemiştir.

2. Programda, ilköğretim amaçlarının gerçekleştirilmesinde okulda demokratik bir ortamın oluşturulmasının önemine değinilerek “ilkokul gerçek bir topluluktur” ve “her çocuk birbirinden farklıdır” ilkeleriyle demokratik eğitimin yerleşmesi açısından okulun rolü vurgulanmıştır.

3. Derslerin amaçlarında, demokratik eğitim, ilkelerine yer verilmiştir. Demokratik değerler, topluma demokratik ilişkilerin geliştirilmesi ve demokrasinin bir yaşama biçimi haline dönüşmesine yardım etmesi ve eğitimin genel amaçlarına katkıda bulunması amacıyla derslerin özel amaçları arasında yerleştirilmiştir.

4. Program içeriğı düzenlenirken ilkokul öğrencilerinin ilgi ve ihtiyaçlarını karşılanması, bireysel farklılıklar, özel yeteneklerin geliştirilmesi ve onların etkinliğe yönltilmesi esası benimsenmiş ve bu özellikler program içeriğine yansıtılmıştır.

5. Temel hak ve özgürlüklerle ilgili olarak bağımsız bir üniteye hiçbir sınıfın mihver ders içinde rastlanmamıştır.

6. Programda, yöntem ve teknik açısından öğretmene, kendisinin rehberliğinde, demokrasinin gereğı olan davranışları kazandıracak yöntemler kullanması önerilmektedir.

7. Okulun gerçek bir topluluk olduğı, demokratik tutum ve becerilerin bu toplulukta ancak yaşantılarla kazandırılabilceğı görüşü programa yansıtılmıştır.

Bu araştırmanın sonucunda, elde edilen bulgular da demokratik eğitim ilkelerinin ilkokul programında yeterince yer almasına karşın, ilkelerin “hak”lardan çok görevler şeklinde yer aldığı, öğretmenlerin demokratik eğitim ülkelerin sınıflarında “çok yüksek” düzeyde uyguladıkların, cinsiyet, görev ve hizmet yılı değişkenlerinin etkili olmadığı yargısına ulaşılmıştır (Otluca, 1996:

58).

Demokrasi ve vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin demokratik düşünce sistemini benimsemeleri ve kazanmalarını sağlamak amacıyla gerek disiplinler arası gerekse bağımsız dersler olarak okul programlarında görülmektedir. Öğrencilere vatandaşlık eğitimi, yurttaşlık bilinci ve demokratik davranışları kazandırmak amacıyla; ilköğretim okullarının 7 ve 8. sınıflarında haftada birer saat “Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Eğitimi” dersi konulmuştur.

#### **2.4. Demokratik Tutumlar**

Demokratik tutum, kısmen bireylerin davranış kalıpları içerisinde bulunsa da fırsat ve imkân eşitliği ve özgürlük, düzen ve yasalar çerçevesinde genel bir hayat tarzı olarak benimsenmekle yerleşebilir. Burada da demokratlaşma (sisteme özgü siyasi inanç ve tutum ve değerlerin benimsenmesi), mevcut sorunlarla ilgilenme, bunlara çözüm arama aktif siyasi katılma biçimlerini tercih etme, bağımsız tercihler yapabilme yönetimde cinsiyet ayrımı yapmama ve demokratik sistemin işleyişi hakkında bilgi sahibi olma ve benimsemeden, eleştiriye açıklık, hoşgörü, farklı düşüncedeki insanlarla arkadaşlık ve işbirliği yapma uzlaşmacı ve pragmatist davranabilme, sosyal organizasyonlardan faydalanma, siyasi davranış üzerinde dini tesirin sınırlandırılması, yöneticilerin, siyasi rekabet ve koalisyon unsurlarının benimsenmesi, kamuoyunu etkileyebilme, iletişim araçlarından yararlanma vb. siyasi, sosyal düşünce ve faaliyetler gibi demokratik kültürün siyasi boyutunu içerecek biçimde ele alınmıştır (Yeşilorman, 1997: 28).

#### **2.5. Demokrasinin Toplumsal ve Felsefi Temelleri**

##### **2.5.1. Demokrasinin Toplumsal Temelleri**

Her sistem bir ihtiyaca cevap vermek üzere ortaya çıkar. Sosyal ve ekonomik sistemler gibi, siyasi sistemde bu doğrultuda gelişme göstermektedir. Tarih boyunca bütün toplumlar kendi toplumsal ihtiyaçlarına cevap verebilen yönetim biçimlerini benimsemişlerdir. Ancak bu yönetim biçimleri üzerinde bazı sosyal faktörler belirleyici rol oynamışlardır. Ayrıca demokrasi de bazı sosyal şartlarla birlikte vuku bulur. Belirtileri ayrı ayrı ele alınmakla birlikte, ekonomik gelişmenin bütün çeşitli yönleri -endüstrileşme, şehirleşme, servet ve eğitim-ashında demokrasinin siyasi korrelatını meydana getiren tek bir büyük faktör teşkil edecek tarzda birbirlerine içten bağlıdırlar. Sözü geçen faktörler demokrasinin sosyal şartları olarak kabul edilebilir. Daha doğru bir ifade ile demokrasinin

ortaya çıkması ve gelişmesinin bu sosyo-kültürel ve ekonomik faktörlerle birlikte meydana geldiği; en azından bu unsurlardan etkilendiği iddia edilmektedir(Yeşilorman,1996:147). Bir toplumdaki demokratik yaşayış ekonomik gelişmeye, şehirleşmeye, sanayileşmeye, refaha, eğitim düzeyinin yükselmesine bağlıdır ve aynı zamanda bunları etkiler. Ekonomik krize düşme demokrasileri tehdit ettiği gibi, eğitim düzeyi yüksek olmayan toplumlarda da demokratik sistemin kurallarını ortaya koymak çok zordur(Ergun, 1992:127). Bir başka açıdan tarihi süreç içinde meydana gelen sosyo-kültürel olaylar veya oluşumlar, demokrasinin bünyesine etki etmekte ve bu etkileşim demokratik sistemlerin yeniden örgütlenmesine neden olmaktadır.

Yirminci yüzyılın sonlarında çok tartışılan konulardan biri de küreselleşmedir. Eğitim ve demokrasi bu küreselleşme sürecinden etkilenmektedir. Küreselleşme kendi içinde hem toplumlar arası bütünleşmeyi hem de farklılaşmayı da içeren çok yönlü bir gelişmedir. Başka bir deyişle, daha çok ekonomik olarak algılanan küreselleşme, pazar ekonomisi, kitle iletişim araçları gibi etkenlerle yaşam biçimine doğrudan müdahale ederek, aynı zamanda toplumsal bir olgudur. Bu alanda küreselleşme; modernleşme, demokratikleşme, sosyal adalet, refah toplumu olma ve sekülerleşme gibi değerleri dünya ölçeğinde istenilen seviyeye getirmedir. Özetle, küreselleşme bir modernleşme projesi olarak karşımıza çıkmaktadır (Köse-Genç, 2004:316–317). Küreselleşme; demokrasi, eğitim, sağlık, hukuk, siyaset, ekoloji vb. evrensel değerleri etkilediği gibi, insan haklarını da olumlu ve olumsuz boyutlarıyla etkilemiştir. Genel olarak insan haklarının dünya çapında bir değer olarak tanınması ve bu konuda insanlığın bilinçlenmesi bütün ülke yöneticilerinin bu hakları kabul etmeleri ve uygulamaya çalışmaları küreselleşmenin insan haklarına olumlu katkıları olarak değerlendirilebilir. Buna karşın, çıkarlar uğruna yapılan savaşlarla masum insanların yaşama hakkına son verilmesi, özel yaşamın gizliliğine saygı duyulmaması özellikle görsel basında şiddet içeren programlar, aile içi ilişkilerin azalmasına bağlı kuşaklar çatışması, gelişmiş ve gelişmemiş ilkeler arasındaki eğitim eşitsizliğinin artması, düşük ücretli iş gücünün kullanılması gelişmemiş ülkelere ve gelişmiş ülkelere beyin göçü, tarihi ve kültürel eserlerin kaçırılması ve tahribi gibi küreselleşmenin insan haklarına doğrudan etkileri görülmektedir (Köse-Genç:2004:321).

Siyasal rejimin ya da sistemin niteliği ne olursa olsun her siyasal rejim yönetimde kalabilme çabasında eğitimden yararlanmak ister. Rejime inanan ve içten bağlanan bireyler yetiştirmede sistem, eğitimi bir araç olarak kullanır (Yeşilorman,1996:147). Her politik düzen kendi varlığını sürdürme ihtiyacındadır. Yetiştireceği insanlarla gelişip korunmayan rejimler değişmeye mahkûmdur. Rejimi yaşatmaya dönük çabaların en önemlisi eğitimidir bir Fransız düşünür “ya eğit, ya katlan” demiştir. Toplumun eğitim düzeyi ve türü, orada hangi rejimin başarılı şekilde uygulanabileceğinin de bir göstergesidir. Eğitim düzeyi yükseldikçe ülkede demokrasiyi koruma ve yaşatma şansının da arttığı görülmektedir (Gözütok, 1995: 25).

Ayrıca demokratik sistemin işleyişi de eğitim düzeyinin yüksekliğine bağlıdır. Bir ülkede veya toplumda demokrasinin gelişim düzeyi, gerek kurulması açısından gerek sistem içindeki vatandaşlar açısından politik kültürün gelişmesi ile bağlantılıdır (Ergun,1992:127).

Demokrasinin sosyal şartlarından en etkin hatta en önde gelenlerinden biri de ekonomik faktördür. Önemli siyaset bilimcilerinden S.M. Lipset’in belirttiği gibi “siyaset sistemlerini toplumun diğer yanlarına bağlayan belki en beylik genelleme, demokrasinin ekonomik gelişme düzeyiyle ilgili olduğudur. Bir ulusun hali vakti ne kadar yerindeyse demokrasiyi yaşatma şansı o kadar yüksektir. Ekonomik gelişmenin en önemli faktörlerinden biri olan özel mülkiyet kavramının yerleşmesi toplumsal hayat açısından büyük değişimlere sebebiyet verirken; demokrasinin varlığını sürdürmesini sağlamıştır. Şahsi menfaatlerini korumak isteyen fertler; siyasi parti, baskı ve çıkar grupları ve sendikaları kurarak, demokrasinin kurumsallaşması ve yerleşmesine yardımcı olmuşlardır (Yeşilorman,1996:149). Demokrasi ile ekonomik kalkınma arasında sıkı bir bağlantı vardır. Batılı ülkelerin kalkınmasında ve bugünkü yüksek hayat düzeyine ulaşmalarında demokratik hayatın önemli bir yeri vardır. Çünkü demokrasi bu toplumları açık hale getirmiştir. Açık toplum, bir sorunla karşılaşıldığında çeşitli önerilerin ortaya atılmasına, en beğenilenin uygulamaya konulmasına; uygulama sonuçlarının da açıkça değerlendirilmesine ve tartışılmasına dayanmaktadır. K.Popper’in açık toplumu, aklın, mantığın ve bilimin emrettiği bir toplum; birbiriyle bağdaşmayan görüşlerin ve çözümlerin eleştirildiği, herkesin görüşünün alınarak değerlendirildiği bir toplumdur (Ergun:1992:129).

Her birey, doğal olarak, kendi görüş ve düşüncelerinin diğer insanlar tarafından dikkate alınmasını bekler. Benzer beklentilerin zamanla insanların çoğunluğu tarafından benimsenmesi toplumları demokratik yaşamaya yöneltmiştir. Toplumu oluşturan birey ve gruplar arasındaki karşılıklı ilişkiler arasında zıtlık ve çatışmalar ortaya çıkar. Çünkü toplumu oluşturan birey ve grupların çıkarları, dünya görüşleri ve değer yargıları birbirinde, farklıdır. Bu farklılık, söz konusu çelişkiyi doğurmaktadır. Bireylerin kendi içinde, bireyler arasında, ailede, meslek gruplarında, toplumsal tabaka, toplumsal sınıf ve uluslarda bu çelişkilerin çıktığı görülür ama belli toplumsal gruplar için oluşturulan ortak amaçlar, var olan çelişkili durumu bir üst düzeye aktarmasını sağlar. Böylece ortak amacın gerçekleşmesinin sağladığı tatmin ve dayanışma, ile ilgili düzeydeki çatışmayı ortadan kaldırmaktadır. Belirlenen ortak amacı, diğer toplumsal gruplar aleyhine güç ve iktidar kazanmayı amaçladığı için toplumsal çatışma daha bir üst düzeye aktarılır. Dolayısıyla, dıştaki karşıt toplumsal gruplara karşı çatışmacı bir tutum sürdürülür. Böylece, grup için çatışma, gruplar arası çatışmaya dönüştürülmektedir. Bu nedenle düşmanlık duygularını üçüncü gruplara yönelterek, grupsal veya toplumsal duygu ve dayanışmanın güçlendirilmesi şeklindeki tutumlara günlük yaşamda her zaman rastlanmaktadır.

Modern toplumlarda ortaya çıkan problemler, yalnızca bireyler yada gruplar arası ilişkilerle ilgili değildir. Farklı alanlarda problemler yaşanmaktadır. Toplumlarda ortaya çıkan problemlere dönük olarak, çeşitli çözüm önerileri üretilmektedir. Modern toplumda, dört temel alanda ortaya çıkan sorunların çözümü için dört ayrı yöntem geliştirilmiştir (Erkan, 1995: 6):

1. Toplumsal sistemde toplumsal uzlaşma,
2. Kültürle sistemde hoşgörü,
3. Politik sistemde demokrasi,
4. Ekonomik sistemde rasyonelliktir

Bu yöntemler, modern toplum yapılarının temel ilke ve değer sistemleri durumuna dönüşürken, birbirini bütünlemekte ve ancak birlikte var olmaktadır (Kıncal, 2002: 43, 44). Büyükkaragöz, demokratik değerlerin birey yaşamındaki önemi kadar toplumun yaşamındaki önemini şu şekilde maddelendirmektedir (Ada-Koç, 2002: 4-5):

1. Fikir çatışmalarının barışçı yollarla çözülmesi.



2. Değişik bir toplumda (teknoloji, sosyal, siyasi ve nüfus değişimi vb...) barışçı bir değişimin sağlanması.

3. Yöneticilerin alternatiflerini demokratik kurallara uygun olarak kullanması, karar verme sürecinde zorlanmanın en az olması.

4. Fikir çatışmasının geniş hoşgörü perspektifinde oluşturulması, hukukun üstünlüğünün kabul edilmesi, öğretimin demokratikleşmesidir

### **2.5.2. Demokratik Eğitimin Felsefi Temelleri**

Eğitim – öğretim faaliyetleri içinde demokrasinin felsefi temellerini şöyle özetleyebiliriz (Çalık, 2002: 74).

1.İnsanı birey olarak değerli kabul etmek.

2.İnsanı toplumdaki irili ufaklı grupların üyesi olarak değerli kabul etmek.

3.İnsanı bir milletin üyesi olarak değerli kabul etmek.

4.İnsanı insanlığın bir üyesi olarak değerli kabul etmek ve toplumdaki bütün düzenlemelerin insanın ve insanlığın mutluluğunu sağlamak ve kurtuluşuna yönelik biçimde düzenlenmesini gerçek amaç olarak benimsemek.

### **2.6.Demokrasi Eğitimi**

“Demokrasi eğitimi, bireylerin demokratik davranışları yaşantıları yoluyla kazanmalarını içeren bir süreçtir. İnsan hak ve özgürlüklerini bilen, benimseyen, demokratik değerlere saygılı olan ve savunan etkin bireyler yetiştirmeyi amaçlar. Bu eğitimle bireylere, yalnızca demokrasi ile ilgili kavramlar bilgisinin kazandırılması ile değil, daha da önemlisi, onlarda demokratik kişiliğin oluşturulması amaçlanır”(Yeşil, 2004:295).

Bir sistemi ayakta tutan ve kalıcılığını sağlayan eğitimidir. İçinde bulunduğumuz çağda bilim ve teknikteki gelişmelerin baş döndürücü bir hıza ulaşması, eğitimde bir takım yeni ihtiyaçları gündeme getirmektedir. Ortaya çıkan bu gelişmeler doğrultusunda eğitimin üstlenmesi gereken fonksiyonu, bireyin tüm hayatına yayılmasına ve hayat boyu sürmesidir. O halde demokratik eğitimde toplum düzeni ile eğitimin demokratikleşmesinden söz edilmektedir. Eğitim sürecindeki bu gelişmeler demokrasinin kalıcılığı içindir. Bu kalıcılığı sağlayan eğitimi öğretimin demokratikleştirilmesi, öğrencileri daha fazla sorumluluk vermek, ilgi ve yeteneklerini göz önünde bulundurmakla mümkündür.

Bireylerin hayatlarında demokrasiyi hâkim kılmak için hayat boyu eğitime ihtiyaç vardır. Bu anlayışın gerekçelerini tespit ettikten sonra hayat boyu

demokrasi eğitiminin iki aşamasından biri olan informal demokrasi eğitiminin genel özelliklerini ve bireye üzerindeki etkilerini şu şekilde özetlenebilir.

Bireyler informal olarak demokrasi eğitimi toplum ve devlet tarafından verilir. İnformal demokrasi eğitimi de devletin üstlenebileceği roller arasında, bireyler yeterli maddi ve manevi yardımını yapılması, kitle iletişim araçlarının demokratik anlayışa göre yeniden yapılandırılması her bireye eğitim imkanlarının tanınması gibi roller sayılabilir (Büyükkaragöz, 1995: 22).

Bir demokraside eğitimin yönetimi, kabul edilmiş bazı ilkelere bağlıdır. Bunlardan en önemlileri aşağıdaki gibi özetlenebilir (Tezcan, 1997: 86, 87).

a. Halk kendilerini yönetecek kişileri seçtiği için bu konuda sorumlu olarak eğitilmelidirler. Özellikle özgün eğitimde oy verme, yönetim ve yaşamı, basın özgürlüğü, ırk çatışmaları, suç olgusu, iletişim araçlarının etkileri gibi konularla uğraşmalı ve öğrenciler bu konuda bilgi sahibi olmalıdırlar.

b. İnsanlar özgür olmak için eğitilmelidir.

c. Eğitim yoluyla herkes, kendi yeteneklerinin sonuna kadar geliştirmeyi beklemelidir.

d. Eğitim, açık fikirliği geliştirmelidir. Demokrasi, deneyime ve açıklığa önem verir. Onun vatandaşı da o sabit fikirli ve eletiri kabul etmeyen bir kimse olmamalıdır. Demokrasideki kişi, akıllı, esnek ve değişmeye hazır olmalıdır. Okul, çocuğa bir soruna çeşitli açılardan bakma alışkanlığı kazandırmalıdır. Açık fikirlilik, dengeli, başkalarına saygılı olmayı ve onların görüşlerini anlamayı, kavramayı ifade eder.

e. Demokrasilerde eğitim, sağlıklı bir yarışma kadar, verimli bir alış işbirliği alışkanlığı geliştirmelidir.

f. Okul demokratik uğraşlara bir ortam olmalıdır.

Çok boyutlu olan bir öğrenme süreci olan demokrasi eğitimi, sadece bilgi ve değer aktarımından ibaret değildir. Aynı zamanda öğrenilenlerin uygulanabilmesi için uygun demokratik bir ortama ihtiyaç duyulmaktadır. Diğer bir ifade ile demokrasi eğitimi demokratik yaşam deneyimlerine sahip olmakla gerçekleşebilir (Yeşilorman, 2003:38). Bunun içindir ki; sadece bilgi aktarımından ibaret olan demokrasi eğitiminin, demokratik bir kişilik yapısı oluşturması beklenemez.

Demokrasi eğitiminin etkin bir şekilde gerçekleştirmek için Milli Eğitim

Bakanlığınca “Demokrasi Eğitimi Ve Okul Meclisleri” konulu bir proje başlatılmıştır. Proje 2004 yılında uygulamaya konulmuştur. Projenin amacı aşağıdaki gibidir: (Tebliğler Dergisi,2004).

1. Yerleşik bir demokrasi kültürü ve bilincinin oluşturulması,
2. Tolerans-hoşgörü, çoğulculuk, farklılıklara rağmen insanların huzur ve barış içerisinde bir arada yaşayabileceği, tartışan, adabı, düşünen, sorgulayan, analiz ve sentez yapma kabiliyeti olan bireylerin, büyük Atatürk’ün “fıkri hür, irfanı hür, vicdanı hür” olarak nitelediği cumhuriyet vatandaşlarının yetiştirilmesi,
- 3.Kendi kültürünü özümsemiş, ayakları kendi ülkesinin toprağına basan ancak dünyaya ve global değerlere açık nesillerin yetiştirilmesi,
4. Seçme ve seçilme ve oy kullanma kültürünün kazandırılmasıdır

### **2.7. Demokraside Eğitimin Gerekliliği**

Dünyanın hemen hemen her ülkesi, özellikle 19.yy. ikinci yarısıyla 20.yy.da demokratikleşme çabalarına sahne olmuştur. Birçok ülkede gibi, Türkiye’de demokratikleşme süreci devam etmektedir. Buna karşılık var olan demokratik eğitimin yeterli düzeyde olduğu söylenemez. Türkiye’de demokrasinin toplumun tüm kesimlerinde işleyebilmesi için, demokratik davranışlara sahip bireylerin yetiştirilmesine gereksinim duyulmaktadır. Bu ise demokratik ilke ve değerlerin demokratik eğitimle kazandırılabilmesine ve demokratik eğitimin eğitim sisteminin temel felsefesi olması gerektiğine işaret eder (Oğuz, 2004:109).

Öncelikle “demokratik eğitim” deyince çoğu insanını aklına hemen demokrasinin temel dayanaklarının öğretilmesi gelmektedir. Nitekim bu amaçla okul programlarına yeni dersler eklenmekte ve bu dersleri alan öğrencilerin daha demokrat olacakları varsayılmaktadır. Ne var ki bu yöndeki çalışmalardan istenen sonuç alınamamıştır. Demokrasi ve insan haklarıyla ilgili dersleri alan öğrencileri demokrasinin tanımını yapabilmekte ya da insan haklarını tarihsel öğrenciler demokratik ilkelerin günlük yaşamda uygulanışına kendi davranışlarıyla örnek olmada nedeni, demokrasinin “anlatılan bir olgu” olmaktan öte, “yaşanılan bir süreç” olduğu gerçeğinin göz ardı edilmesidir (Şimşek, 2000: 5).

Bir ülkede demokrasinin yerleşmesi büyük ölçüde yurttaşların genel eğitim düzeyine bağlıdır. Demokratik yaşamın gerektirdiği bilgi, tutum ve becerilerle donatılmış, bireylerin oluşturduğu bir toplumda demokrasinin yaşam biçimi haline

gelmesi çok daha kolaydır. Ancak bu süreç kendiliğinden gerçekleşmediği için, toplumdaki tüm bireylere demokratik değerlerin kazandırılması gerekmektedir. Bunun da bilinen en etkin yolu eğitimidir (Şimşek, 2000:5).

Ferde demokratik kültürün kazandırılması konusunda eğitimde çok büyük bir rolü ve önemi vardır. Batı'da entelektüel ve kültürel verimin sonuçları olan aynı zamanda gelişmekte olan ülkelerde siyasi hizmet vazifesi gören eğitim sayesinde gerçekleşmektedir. Fakat buradaki eğitim sadece özgün eğitim kurumları kapsamında değerlendirilmemelidir. Demokrasi eğitimi ailede başlar, okulda devam eder. Yaşandığı ölçüde güçlenir ve yerleşik değerler yaratır (Yeşilorman, 1997: 29). Kendinden fedakârlık demek olan, siyasal erdem eğitim sorununa demokrasilerde diğer yönetimlerde olduğundan çok daha fazla önem kazandırır. Gençlere çocuklara fedakârlık etmeyi öğretebilmek için, yurt çıkarları karşısında sürekli olara kişisel çıkarları bir kenara itmek demek olan yasalara saygıyı ve yurt sevgisini aşılama gerekir. Bunun içinde eğitim önemlidir. Bir şeyi sevmek için o şeyi sevmek gerekir diyen Montesquie, demokrasiyi elde tutmak için de sevgi gereklidir. Demokraside herkesin yönetiminde payı vardır. Öyleyse herkesin onu sevmesi gerekir. Bunun için demokrasi sevgisi öğretilmelidir. Her yönetimde eğitim yasaları o yönetimin ilkense uygun olmalıdır. Demokrasiyi sevmek, eşitliği sevmek, sadeliği sevmek, azla yetinmektir (Göze:1986:182).

Eğitimin demokratik bir siyasal ekin kazandırmadaki yapabileceği katkıları şöyle belirtmek gerekir. Bu katkıların başında yetişen kuşaklarda bir kendine güven duygusu uyandırmak gelir. Çevresine kuşkuyla bakan, toplumdan korkan her zaman aldatılabileceği kaygısı içinde olan bireyler kendine güven duygusu oluşturmazlar. Başkalarında da böyle bir güven duygusu oluşturmazlar. Kendine güven duygusu geliştirebilmeleri için bireylerin özellikle de çocuk ve gençlerin dost bir toplum, dost bir çevre içinde bulunmaları gerekir. Dost bir toplum demokratik toplumdur; ekonomisi hukuku siyasal erk yapısı, gelenek ve göreneği demokratik olan bir toplumdur. İşte eğitim böyle bir toplumu gerçekleştirmenin yol ve yöntemlerini açıklar. Ve kendisini de demokratikleştirirse, bireylerde bu kendine güven duygusunun oluşmasında önemli katkılarda bulunmuş olur (Ozankaya:1977:253–254). Yine yetişen kuşakları demokratik bir siyasal ekin kılmak için okullar, onlara katı görüşlerden,

eş deyişle bağınazlıktan uzak kalmayı öğretmelidir.”yalnız benim dediğim, benim bildiğim doğrudur. Bunun dışında doğru yoktur. Diyen bağınaz görüşlü bireyler demokrasiyi bilemezler yaşatamazlar”. Okul bireylere “acaba benim bilmediğim öğeler beni doğrulamayan kanıtlar var mıdır? sorusunu sormayı öğretmeli, ayrıca bilimsel düşünüşün ve bilimsel açılamanı üzerine dayalı olduğu yöntembilimsel ve mantıksal kural ve ilkeleri kavratmalıdır (Ozankaya:1977:255).

Demokrasi bir de çoğunluğun özgürce belirlenen kararına saygılı olmayı bilmekle olanaklıdır. Kişisel olarak başka görüşte olsak bile bir konuda çoğunluğun özgür istencine (iradesine) saygılı olmasını, ona uymasını bilmeliyiz. Bunu da bize okul öğretecektir(Ozankaya:1977:254).

### **2.8.Demokrasi Eğitimiyle Kazandırılacak Yeterlilikler**

UNESCO Uluslar arası eğitim tavsiyelerine dayalı olarak global yurttaşlık için öngörülen amaçlar şunlardır: (Ulusavaş, 1998: 692).

#### **2.8.1. Sosyal – Duygusal Amaçlar**

- a. İnsan haklarını ahlak olarak benimseme.
- b. Olumlu benlik imajı ve özgüven oluşturma.
- c. Kendisi ve başkalarına karşı sorumluluk hissetme.
- d. Çatışmayı çözüme ulaştırma, değişime açık olma.
- e. Adalet ve eşitlik düzeyini yükseltme isteği duyma.
- f. Farklı kültürleri, yaşam biçimlerini anlayışla karşılama.
- g. Gruplar ve uluslar arası dayanışmayı savunma.
- h. Mesleğinin sosyal işlevini ve global bağlantılarını görebilme.

#### **2.8.2. Bilişsel Amaçlar**

- a. Dünyayı bütünsel ve gerçekçi olarak kavrayabilme.
- b. Eleştirel düşünebilme.
- c. Kendi ve başkalarını hak ve sorumluluklarını anlayabilme.
- d. Yerel ve global sosyal sorunların ve çözüm olanaklarının bilincinde olma
- e. Global düzeyde karşılıklı bağımlılıklar anlayabilme
- f. Uluslar arası işbirliği sürecinde ülkesinin rolünü belirleyebilme.
- g. Planlama ve kalkınma uygulamalarında bu rolün etkisini anlayabilme.

#### **2.8.3. İşlevsel Amaçlar**

- a. Bir grup üyesi olarak davranabilme.
- b. Sorumlulukları doğrultusunda harekete geçebilme.
- c. Başkalarını da dikkate aldığını gösterebilme.
- d. Farklı kültürden insanlarla iletişim kurabilme.
- e. Düşüncelerini anlaşılır ve kanıtlara dayalı biçimde ifade edebilme.
- f. Bilgi ve deneyimlerini tutarlı ve sürekli biçimde geliştirebilme.
- g. Demokratik katılım beceresi gösterebilme.

**Bu amaçlara gerçekleşirse global yurttaş aşağıdaki yeterlilikleri gösterecek düzeye gelebilir:**

- a. Çevrenin güvenlik ve sürekliliğini sağlayacak biçimde davranabilir.
- b. Gönenci adaletli biçimde paylaşabilir.
- c. Eşitlik ve insan hakları konusunda ilerleme isteği duyabilir.
- d. Sürdürebilir kalkınma olasılıklarının bilincine varabilir.
- e. İnsanlığın kültürel ve mentol mirasını koruma isteği gösterebilir.
- f. Her bireyin yaşama, gelişme ve mutlu olma hakkı olduğunu kavrayabilir.
- g. İyi bir yönetimi geliştirmek için demokratik karar sürecine etkin katılabilir

### **3. DEMOKRATİK EĞİTİM VE OTORİTER EĞİTİM**

#### **3.1. Demokratik Eğitimin Nitelikleri**

Demokratik eğitime ilişkin, pek çok tanımlama yapılmıştır. Demokratik eğitim; “amacı, programları ve yöntemleri demokrasinin dayandığı temel ilkelere göre saptanan eğitim” olarak tanımlandığı gibi; öğretim çalışmalarında, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde eğitsel etkinliklerde, birey olarak değerine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı saygıya hoşgörüyü, kişiliğe değer ve önem veren eğitim olarak da tanımlanır. Demokratik eğitim, felsefi bir yaklaşımdır. Bu çerçevede, demokratik eğitim, eğitim sürecinin her aşamasında demokratik ilke ve değerlerin ışığında hareket etmeyi, baskı ve zorlamalardan kaçınmayı, öğrenciye değer vermeyi, paylaşımı ve fikir alışverişini gerekli kılar(Oğuz,2004:110). Demokratik eğitimin genel niteliklerini şöyle sıralamak gerekir (Çalık, 2002. 45):

1. Bireysellik: Eğitim bireye kendi yaşamını istediği gibi özgürce yaşama yollarını öğretirken yaşamında bütünlük sağlayıcı nitelikte olmalıdır

2. Sosyallik: Eğitim bireye toplum içerisinde birbirine benzeyen ve benzemeyen birey öbeklerle bir arada yaşama yollarını benimsetmek, bunu davranış haline getirebilecek nitelikte olmalıdır.

3. Millilik: Eğitim bireye toplumdaki bütün birbirine benzeyen birey ve öbekler bütünleştirme içerisinde düşünme ve davranma yollarını benimseterek bunu davranış haline getirebilecek nitelikte olmalıdır.

4. Evrensellik: Eğitim bireyi dünyadaki bütün birey ve öbekler aynı bütünün bir parçası olarak düşünme ve bu yönde davranma yollarını benimseten nitelikte olmalıdır.

### **3.2. Demokratik Eğitimin İlkeleri**

Demokratik değerler ya da davranışlar, bir ders konusu olmaktan çok, okul kültürünün bütünlüğü içinde kazandırılacak yeterlikler olarak görülmelidir. Bu nedenle, demokrasi eğitiminde başarılı olmak için geleneksel yaklaşımların dışında başka tekniklerin bulunması ve uygulanması gereklidir(Şimşek, 2000: 15, 16). Demokratik eğitimle geleneksel eğitimin karşılaştırılmasında elde edilen bulgular, demokratik eğitimin aşağıdaki özellikleri taşıdığı görülmektedir(Otluca, 1996: 4- 5):

Demokratik eğitim;

1. Demokratik hayat için davranış tutum ve anlayış örüntülerini geliştirir.
2. Demokrasi içinde bir hayata hazırlar.
3. Bireyleri başarılı bir hayata ulaştırmak için konu alanlarını uygulamalı bir şekilde kullanır.
4. Öğrenmede, düşünme ve kalıcı davranış değişiklikleri yaratmayla ilgilenir.
5. Öğrenme için toplum hayatında geçerli yaşantılar sağlar.
6. Fertlerin çevreleri ile olan ilişkilerine yönelik deneysel etkileşim sağlar.
7. Grup hedeflerine bilinçli katılım ve kendini denetleme alışkanlığı geliştirir.
8. Öğrencilerin kendi gelişim ve öğrenmelerini yönlendirmelerine yarayacak çaba, yetenek ve yaratıcılık esastır.
9. Öğrencilerin kendi hedeflerini gerçekleştirmelerini sağlayarak,

kararlarını verebilmeleri için rehberlik yapılır.

10. Bireysel farklılık ve yeteneklere göre değişik yaşantılar sağlar.

11. Öğrenciyi karar verme, planlama, disipline etme, değerlendirme ve faaliyette uyumlu olmaya özendirir.

12. Gençlerin yetişkin kültürün yanında, kendi kültürlerini de meydana getirme çabalarına yardım eder.

Demokratik bir toplumda öğrencilere istendik yönde davranışlar kazandırmak bir süreçtir. Demokratik eğitimin okullarda etkili olabilmesi için şu temel ilkelerin benimsenmesi ve uygulanması yerinde olacaktır( Şimşek,2000: 15, 16).

a. Demokrasi ile ilgili kavram, ilke ve tutumların kazandırılmasında konu yalnızca vatandaş devlet ilişkileri ile sınırlandırılmamalı; bunun bir yaşam biçimi olarak tüm insan ilişkilerini yöneten değerler bütünü olduğu kabul edilmeli, programlar bu anlayışla hazırlanmalıdır.

b. Konu ile ilgili davranışların geliştirilmesi, sınıf içi etkinliklerle yada belirli derslerle sınırlı tutulmamalı, her ortamda ve fırsatta olumlu davranışların pekiştirilmesine özen gösterilmelidir.

c. Okul, demokratik ilkelerle işleyen bir kurum olmalı, öğrencilere her fırsatta uygun rol modelleri sunulmalıdır. Bunun içinde demokratik tutumları benimsemiş ve kişiliğinin ayrılmaz bir parçası haline getirmiş öğretmenlerin oynayacağı rolün önemi vurgulanmalıdır.

d. Demokratik eğitimde öğretmenlere önemli sorumluluklar verilmeli, her öğretmenin bu eğitim hedeflerini gerçekleştirmede rolü olduğu kabul edilmelidir.

e. Demokrasiyle ilgili bilgi ve kavramları edinme; bilişsel yetenekle ilgilidir. Ancak bunları öğrenme isteği, benimsenme düzeyi ve insan ilişkilerine doğru biçimde yansıtma becerisinin kazanılması, uygun bir kişilik zemini gerektirmektedir. Böyle bir zeminin hazırlanması kişilik eğitimi yoluyla gerçekleştirilebilir.

f. Demokratik yaşamın gerektirdiği kişilik özelliklerinin kazandırılmasına çok erken yaşlarda başlanmalıdır.

Demokrasi ile ilgili bilgi ve kavramları edinme, bilişsel yetenekle ilgilidir. Ancak bunları öğrenme isteği, benimseme düzeyi ve insan ilişkilerine doğru biçimde yansıtma becerisinin kazanılması, uygun bir kişilik zemini



gerektirmektedir. Böyle bir zeminin hazırlanması kişilik eğitimi yolu ile gerçekleştirilebilir. Bu da öğretmenin temel eğitsel işlevleri arasında yer almaktadır.

### **3.3. Demokratik Eğitim ve Otoriter Eğitim**

#### **3.3.1. Demokratik Eğitimin Genel Amacı**

Demokratik eğitim “öğretim çalışmalarında, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde, eğitsel etkinliklerde öğrencinin birey olarak değerine ve bütünlüğüne, birlikte çalışmaya, karşılıklı saygıya hoşgörüye, kişiliğe değer ve önem veren eğitim” olarak tanımlanmaktadır (Duman,2004: 98). Demokratik eğitimin genel amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür (Büyükkaragöz,1995: 28–29):

1. Fertleri sosyalleşmiş, yaratıcı, aktif kişiler edebilen hür vatandaşlar olabilmek için eğitmektir.
2. Yeniliklere açık, elastik ve merkezi olmayan bir sistem mevcuttur.
3. Çok sayıda imkânlar sunar ve herkese açıktır.
4. Ayrım yapmaksızın herkese açıktır.
5. Okullar çevre insanına açık ve topluma açıktır.
6. Okul yönetimine katılım ve işbirliği mevcuttur.
7. Okul programları, yeteneklerin geliştirilmesine dayalıdır.
8. Okul programları öğrencilerin seçimine ve farklı yeteneklerin geliştirilmesi alternatiflerine cevap vermek durumundadır.
9. Öğretim personeli ve ferdiyetçi öğretimin aktif metotlarına yer verir.
10. Bireyin kendini yönetme ve girişimcilik kapasitesinin güçlenmesine izin verir.
11. Bireyin kişiliğini kontrol altında tutmasına yardım eder.
12. Öğrenci öğretmen ilişkilerinin demokratik olmasını sağlar, işbirliği gerektirir.

#### **3.3.2. Otoriter Eğitimin Genel Amacı**

Otoriter eğitimin genel amaçlarını şöyle sıralamak mümkündür (Büyükkaragöz, 1995: 28, 29):

1. Fertleri ferdiyetçi ve üstün güçler tarafından izlenmeye müsait ve boyun eğen kişiler olarak yetiştirmektir.
2. Muhafazakâr, her şeyi kontrol altında tutabilen merkezi bir sistem

mevcuttur.

3. Seçmeye imkan vermeyen eleyicidir.
4. Sosyal sınıflar ve cinslerin fonksiyonları arasında eleyici ve ayırmacı bir uygulama vardır.

5. Okullar çevreden kopmuşlardır.
6. Okullar otoriter metotlara göre yönetilirler.
7. Okul programları olaylar hakkındaki bilgileri toplamayı hedef tutar.
8. Programlar monoton ve tek düzedir.
9. Öğretim metotları basit ve gelenekseldir.
10. Disiplin cezaya dayalıdır.
11. Normal öğretim süreçleri katı imtihan şekilleriyle kesilmiştir.
12. Öğretmen öğrenci ilişkileri hiyerarşiktir.
13. İlişkiler yarışma esasına dayanmaktadır.

#### **3.4. Demokratik Davranışların Kazandırılması**

Eğitim toplumu yansıtan bir süreçtir. Eğer toplumda demokratik değerler ve davranışlar yeterince ödüllendirilmesiyle, bunlar okullarda da kazanılmadığı gibi bir şekilde geliştirilmiş olan davranışlar da örtük kalmaya da sönmeye mahkumdur. O halde diyebiliriz ki; eğer bir toplum demokrasiyi yaşam biçimi olarak benimseme yolunda gelişme gösteriyorsa, okul bu tür yaşama biçiminin uygulandığı bir laboratuvar olmalı, arada demokratik davranışları geliştirici ortamlar oluşturmalıdır. Okullarımızda demokrasi eğitiminin amacı, demokratikleşme çabasında olan Türk toplumuna değer ve davranışları kazanmış bireyler yetiştirmektir. Bu ise şu salt amaçlara erişmekle gerçekleştirilebilir (Şimşek, 2000: 13).

1. Irk, din, cinsiyet, toplumsal sınıf vb. ayrımı yapmadan her insanı değerli bulma.
2. Başkalarını etkin bir biçimde önyargılardan arınık olarak dinleyebilme.
3. Başkalarını anlamaya çalışma.
4. Görüş ve isteklerini başkalarına saygılı bir yaklaşımla anlatabilme.
5. Benimsediği düşünce ve istekleri olan insanlarla geçinebilme.
6. Ortak sorunların çözümü için başkalarıyla etkin işbirliği yapabilme.
7. Karar sürecine etkin olarak katılma.

8. Benimsemediği kararların değiştirilmesi için çalışma, ama değişinceye kadar uyma.
9. Eleştiriye açık olma ve bunu gelişme fırsatı sayma.
10. Başkalarını eleştirirken kırııcı değil, yapıcı olma.
11. Davranışlarının sonucunu görebilme ve sorumluluğunu alabilme.

Yukarıda belirtilen hedeflerin bazısı bilişsel alanla bazısı duyuşsal alanla verilebilecek bazısı da psikomotor düzeyde verilebilecek hedeflerdir. Demokratik davranışlar kazandırılırken bu süreçler dikkate alınarak verilmelidir.

### **3.5. Demokratik Tutum ve Davranışları Benimseme**

Her toplumun sosyal hayatı ilgilendiren bütün faaliyetlerinin söz konusu çevrede gerçekleştirildiği, kendisine ve kültür çevresine mahsus bir siyasi sistemi mevcuttur. Bu sistem, toplumsal hayatın her alanında biçimlendirici, düzenleyici, koruyucu ve karar verici mekanizma olarak işlev görmektedir. Belirli bir ideolojik boyutu bulunan bu sistemler; ifade ettikleri düşünce yapısı ve fertlere sağladığı imkânlar neticesinde benimsenir ya da reddedilir. Bir başka anlatımla, siyasi sistemler; fertlerin dünya görüşü ve düşünce yapılarının yanı sıra, bu sistemde sahip oldukları imkânlar doğrultusunda olumlu veya olumsuz değerlendirmelere maruz kalırlar. (Yeşilorman,1997:106). “Her siyasi sistemin olduğu gibi demokratik sisteminde kendine özgü birçok siyasi davranış ve değer ve unsurları mevcuttur”(Yeşilorman, 1997: 104). “Geniş bir siyasi kültüre sahip olan demokrasi hem bir siyasi sistemi, hem de hayat tarzını karakterize etmektedir. Demokratik yönetim biçiminin öyleyse, belli bir yaşayış biçimini yansıtan sosyo-ekonomik, kültürel temeller ve siyasal bir felsefeyle birlikte düşünmesi gerekir” (Yeşilorman, 1997:104).

Demokrasi bir hayat tarzı olarak düşünüldüğünde, onun toplumun ekonomik, sosyal, kültürel vb. olan ve faaliyetlerine belirli ölçülerde etki etmesi tabi karışlanmalıdır. Çünkü demokratik kültür ile toplumsal kültür arasında karşılıklı bir etkileşimi mevcuttur. Sosyal yapıdaki bütün ilişki ve faaliyetler düzenleyen, genel bir çerçeve niteliği taşıyan siyasi sistemin ve ona özgü değerlerin sosyal değerlerle çelişmesi, insanların sosyal ve siyasi davranışlarını olumsuz yönde etkiler (Yeşilorman, 1997: 104).

Bireyin içinde yetiştiği sosyal sınıf ile demokrasiyi benimseme arasında bir ilişki vardır. Fertlerin alt tabakaları teşkil eden sosyal sınıflardan yukarıya

doğru yükselme imkanlarının bilhassa 20. asrın şartları bakımından dayandığı belli başlı vasıtanın eğitimden ibaret olduğu ifade edilebilir(Bilgiseven, 1987: 92). 1945' e kadar İngiltere'de sosyal sınıf, eğitim fırsatını doğrudan engelleyen bir faktör olarak görülüyordu. Çünkü memlekette henüz fırsat eşitliği prensibi sağlanmış olmadığı için alt gelir gruplarına mensup ailelerin çocukları orta tahsil yapma imkânına elde edebilmekte güçlük çekiyorlardı. Bundan ötürü zekâ ve kabiliyetleri bakımından aşağı yukarı aynı durumda bulunan çocukların sosyal sınıf menşelerine bakılmaksızın yüksek tahsil müesseselerine dâhil etmeleri konusu üzerinde münakaşalar yürütülüyor ve çalışmalar yürütülüyordu. (Bilgiseven,1987: 94). İngiltere'de eğitim sosyal sınıfın belirleyicisi olmasından ziyade sonucu olarak görülüyordu. Eğitim bir noktada tabakalaşmanın veya sınıfın bir sebebi, bir noktada sonucu olarak görülmektedir.

“Bireyin yetiştiği aile, okul ve sosyal çevresi, cinsiyeti, eğitim, gelir ve örgütlenme seviyesi, mesleği, mensup olduğu sosyal sınıf, iletişim araçları, katılımcı kişilik yapısı vb. pek çok faktör, fertlerin demokratik değerleri benimseme seviyesini etkilemektedir” (Yeşilorman, 1997:106). Bireyde istendik davranışlar tek bir faktöre bağlı olarak meydana gelmez. Yukarıdaki etkenlerin birinin değil, birçok faktörün etkili olduğunu söylemek mümkündür.

### **3.6. Demokratik Değerleri Fertlere Benimsetme Yolları**

“Demokratik sistem ferde çeşitli yöntemlerle birtakım değerleri kazandırır, fert de öğrendiklerini uygulamak suretiyle sistemin işleyişini ve devamını sağlar. Bu iki yönlü etkileşim toplum üyelerinin demokratik değerleri kazanmasında ve sistemin varlığını sürdürebilmesinde oldukça önemli bir dönüşümdür. Ancak demokratik değerler fertlere çeşitli yol ve yöntemlerle kazandırılır” (Yeşilorman, 1997: 162, 163).

"Demokratik değerleri fertlere kazandırma yolları konusundaki görüşlerin dağılımına bakıldığında genel toplanın %35,9'u Çarşı Mahallesindekilerin %37,2'si Akpınar Mahallesindekilerin Bireyde istendik davranışlar tek bir faktöre bağlı olarak meydana gelmez %45,0'ı “eğitim vasıtasıyla” cevabını vermişlerdir. Eğitimin demokratik kültürün ve ruhu oluşturulmasında geliştirilmesinde ve yerleştirilmesindeki büyük payı vardır. Ancak şuna da dikkat çekmek gerekir ki, eğitim tek başına yeterli değildir” (Yeşilorman, 1997: 163).

Dewey, “demokratik görüş ve davranışlara sahip vatandaşların

yetiştirilmesi, eğitim sisteminin yapısının demokratikliğiyle doğru orantılıdır.” der. Bireye çağdaş, bilimsel, demokratik düşünme gücünü kazandırma, sorumluluk üstlenme, sorunlara çok boyutlu bakabilme, karşı görüşte mantık arama, uzlaştırıcı ve hoşgörülü özellikler kazandırabilmenin ön koşulu, eğitim sisteminin de demokratikleşmesine bağlıdır (Yörük, 2000: 49).

“Demokrasinin özünü oluşturan değerlerin eğitim yoluyla kişilere kazandırılması sadece okulların ve üniversitelerin meselesi değildir; ev ortamı, işyeri, siyasal kurumlar, kitle iletişim araçları vb. ortamlar insanı bilinçlendirir. Bununla birlikte demokrasinin bütün ilke ve kurumlara yerleşmesi, bir yaşayış biçimi olarak benimsenmesiyle mümkündür. İnsan duyduğunu, okuduğunu ezberleyebilir. Demokrasi eğitimi demokratik tutum ve davranışları benimseyen iyi vatandaş; bağımsız düşünebilen, problem çözmede bilimsel yöntemlerden yararlanabilen, kendisine ve çevresine karşı dürüst davranabilen açık fikirli, karşı fikrin ve karşısındaki insanın saygıya değer olduğunu içtenlikle kabul edebilen, alçak gönüllü olabilen, kendisine açıklana bilgiler için ispatlar isteyebilen bir kişiliğe sahiptir. Bu değer ve tutumlar demokratik eğitimin verildiği okullarda gerçekleşmektedir” (Büyükkaragöz, 1995:136).

### **3.7. Demokratik Toplumun İnsan Anlayışı**

Demokratik eğitim, bireyin çeşitli yönleriyle, çok yönlü gelişmesine olanak verir. Bu nedenle bireylerin kendilerini gerçekleştirmeleri açısından önem taşır. Ayrıca; aile, hukuk, sağlık, politika vb. gibi tüm toplumsal kurumlarda demokratik ilke ve değerlerin yerleştirilmesinin demokratik eğitimle olabileceğini vurgulamak gerekir. Toplumda, demokrasi bilinci gelişmiş, nitelikli davranışlarla donanmış bireyler, nitelikli işgücünü ve beraberinde kalkınmayı sağlayacaktır. Bu nedenlerle, demokratik eğitim, bireysel açıdan olduğu kadar toplumsal açıdan da önemlidir (Oğuz, 2004:110). Demokratik toplumlarda insanların davranışlarını belirleyen temel bir insan anlayışı vardır. Aşağıda demokratik toplumlarda insan davranışlarının temelinde bulunan insan anlayışı kısaca açıklamaya çalışılmıştır (Şimşek, 2000: 2).

1. Her birey değerlidir. Toplumdaki her birey, cinsiyeti, ırkı, dini, ekonomik konumu ve koşulları ne olursa olsun, önemli ve değerli bir varlıktır. Demokratik toplumlarda hiçbir birey sırf başkalarının rahatı ya da çıkarı için feda

edilmez.

2. Her birey kişisel düşüncelerini ifade etmede özgürdür. Demokrasi düşünce çeşitliliğine dayanan bir yaşama biçimidir. Demokratik toplumdaki birey ifade özgürlüğünü yalnızca kendisi için değil, kendisi gibi düşünmeyenler için de hak olarak görür ve savunur.

3. Her bireyin kendini gerçekleştirme hakkı vardır. Her birey sahip olduğu gizli güçlerini kullanma ve geliştirme hakkına sahiptir. Bunun için gerekli eğitimi görmelidir.

### **3.8. Demokrasiyi Yaşamsal Kılmak**

Demokrasinin eşitlik, özgürlük, laiklik, adalet, hümanizm, hoşgörü, sevgi, saygı, katılımcılık, insan hakları, diyalog, barış gibi kavramlarla yüklü, toplumun her bir zerresinde yeşermesi gereken bir çiçek olduğunu irdelerken, onun aslında yaşama biçimi olduğunun, hatta yaşamın kendisi olduğunu söylemiş oluyoruz. Bu yaşamı ustaca yaşayabilmek, demokrasi ustası olabilmek için de gerekse aile içinde gerekse okullarda verimli bir demokrasi çıraklığı eğitiminden geçmek gereklidir. Çünkü zihinleri demokratikleştirmenin yolu eğitimidir ve eğitimle demokrasi ustası olan bireyler bu ustalıklarını toplumsal yaşam platformuna taşıyarak henüz demokrasi ustası olmamış bireylerde örnek olarak sağlıklı bir demokratik toplum oluşturulabilir (Kale, 1998: 75).

Tabi burada zihinleri, tutumları demokratikleştirebilmek eğitimin niteliği önem kazanmaktadır. Ebeveynler çocuklarıyla demokratik ilişkiler kurulabilmek, okullarda da eğitimciler öğrencilere sunabilmelidirler.

Öğrencileriyle empatik ilişkiyi canlı tutan eğitimli insandan önce özgür insanı hedefleyen, yaşamla çakışan bilgileri temel olarak yabancılaşma olgusuna vermeyen, düşünsel, davranışsal çeşitliliğin ve zenginliğin önemini kavratıp, insan ilişkilerinde hoşgörü ve saygının ancak düşünsel zenginliğe fırsat verilen bir toplum zemininde yaşanabileceğini örneklerle irdelleyen bir eğitimi öğrencilerini öncelikle öteki olarak algıladığı için demokratik yaşama ustalığını da sağlıklı olarak öğretebilir (Kale, 1998:675). “Demokratik tutum ve zihniyeti geliştirmenin diğer bir önemli yolu ise, ilköğretimden başlayarak öğretimin her basamağında demokrasi, insan hakları gibi derslerle programları zenginleştirmektedir” (Kale, 1998:675).

### 3. 9. Demokratik Yaşama Ustalığı

Demokrasinin bir ülkenin kurumlarına ve siyasal kültürlerine yerleşmesi demek olan demokratikleşme süreci, bitmeyen zamanla kendini yenileyen, zenginleşen, demokrasiyi pekiştiren bir süreçtir. Demokratik rejimlerin (ama hakiki demokratik rejimlerin, sözgelimi Anglosakson ülkelerin) siyasal, ekonomik, kültürel başarıları demokrasiyi istenilir bir rejim haline getirir. Demokratikleşme sürecinde çok partili siyasi hayat, seçim sistemi, iktidar değişimi gibi olgular çok önemli olup, Yeterli zihni ve kültürel donanımdan yoksun bir demokrasi gereğince kök salamamış “zayıf” bir demokrasidir. Entelektüel ve toplumsal desteğin istikrarlı ve aktif, olabilmesi sağlam bir zihniyet temelinin varlığına bağlıdır (Kale, 1998: 679). Tek başlarına yeterli değildir. Bu süreçte asıl önemli olan demokrasinin algılanış biçimi, yani demokrasi zihniyeti ve bunun yaşama yansımasıdır.

### 3.10. Aile ve Demokrasi

“Bir cemiyetin devamlı olan hayatı için lüzumlu olan cemiyet azalarını birleştirici düşünce, adet ve tutumların gençlere aşılabilmesi bilginin doğrudan doğruya tebliğ edilmesi ile değil, fakat çevrenin aracılığıyla (öğretilmek suretiyle) mümkün olur. Sosyal çevre, azalarının herhangi birinin faaliyetlerinin başarılmaması ile münasebet halinde olan bütün diğer azaların faaliyetlerini içine alır. Çocuğun sosyalleşmesi, içinde yaşayacağı cemiyetin sosyal hayatına intibak edebilmesi ise aileden, okuldan, iş yerinden ve cemiyetin bütününden (öğrenimle ilgili) bazı tesirlere maruz kalması ile mümkün olmaktadır”(Bilgiseven,1987: 16–17).

Yetişkinler, çocuklarına daha iyi bir gelecek sağlayabilmek için sürekli çaba göstermektedirler. Çocuğun iyi bir eğitim almasını, iyi bir meslek sahibi olmasını iyi bir vatandaş olmasını ve çocuğun sağlıklı bir kişiliğe sahip, demokrat, saygın bir yetişkin olmasını istemektedirler. Sağlıklı toplum, sağlıklı bireylerden oluşur. Sağlıklı bireyleri yine sağlıklı toplumun oluşturduğuna göre bireyle toplumun içi içe olduğu, bireyin bireylere karşı sorumluluklarının olması gerektiği unutulmamalıdır. İnsanları sevmeyi, hoş görmeyi, paylaşımı, kuralara uyabilmeyi, toplumsal değerleri yaşayabilmeyi ve sosyal becerilerini geliştirmiş, vatandaşların artması demokratik anlayışın ve tutumun en önemli yönleridir (Ada-Koç, 2002: 2). Sağlıklı bir kişilik yapısına sahip anne kadar toplumun ve devletin kazandıracağı demokrasinin farkındadırlar. Aile olarak demokrasi eğitimi

çocuklara verebilmek için gerekli zemini hazırlarlar. Demokrasi eğitimi ailede başlar, toplum tabanına yayılır, devletle filizlenir. Onun içindir ki bu filizlenme sürecini başlatabilecek bireyin yetişmesinde büyük rol oynayan aile kurumunun önemi ortadadır.

Aile, çocuğa belirli bir demokratik anlayış kazandırdıktan sonra çocuk ergenlik çağında toplumla içli dışlı olmaya başlar. Bu arada birey karşılıklı, kabul edilme anlayışı içinde kendini sosyal kontrole tabi tutar. Belirli bir sosyal kontrolden sonra sosyal gruplarla bir etkileşime girer. Bu etkileşim sürecinde yaygın bir alışveriş başlar.

Amaçlı ve kapsamlı olarak demokrasi eğitimin verildiği eğitimi kurumları okullardır. Bu nedenle de demokrasi eğitimi doğumla verilmeye başlanmalıdır. Aile ortamındaki çocuk, 0–3 yaşlarında kreşler 4–6 yaşları arası anaokullarına kayıtlı formal eğitim basamağına adım atmış olur. Eğitimciler bu faaliyete okul öncesi eğitim adını verirler. Zira bu eğitimi alan çocuk ev çevresinin dar sınırlarını aşır, siyasal toplumsallaşmaya doğru ilk adımı atmış olur. Okul yılları ile birlikte bu anlayış gelişir ve birey daha ayrıntılı bilinçli görünüm kazanır (Büyükkaragöz, 1995:24–25). Okul öncesi dönemde çocuğun ömür boyu sürdüreceği temel kişiliği oluşur. Bu aşamada çocuk, diğer tüm gelişimlerinin yanı sıra kişiliğin ahlaksal boyutunu da geliştirir. Ahlaki gelişim kişilik gelişiminin en önemli öğelerinden biri olup, çocuğun toplumsal sürecinde neyin iyi, neyin doğru olduğu konusunda bir bilinç geliştirilmesi ile ilgilidir. Bu temel kişilik, çocuğun okul ve okul sonrası hayatında ne ölçüde başarılı olacağını, başka insanlarla ilişkilerinin nasıl gelişeceğini, nasıl bir yetişkinlik dönemi geçireceğini, diğer bireylerle olan ilişkilerinin nasıl gelişeceğini, diğer bireylerle olan ilişkilerinin hangi ölçüde başarılı olacağını belirler. Bu nedenle, çocuklarda ahlaksal değerlerin gelişimini destekleyici uygulamalara okul öncesi eğitimden başlayarak önem vermek gerekir (Girgin-Gürşimşek, 2004:311).

Temel eğitim ve orta öğretimde çocuğa ve gence kazandırılan demokratik anlayış ve tutumlar arasında düşüncelerini serbestçe söyleyebilme başkaları ile işbirliği yapabilme, öğrenme ve araştırmaya istekli olabilme, kendisine ailesine ve topluma karşı sorumluluk hissetme gibileri sayılabilir (Büyükkaragöz, 1995: 27).



### **3.11. Okul Yönetimi, Demokrasi ve Disiplin**

“Okul kültürü, okuldaki yönetici, öğretmen ve öğrencilerin birlikte paylaştığı temel değerler, beklentiler, tutumlar ve geleneklerin tümüdür. Başka bir ifade ile bir okulun yazılı olmayan kurallar bütünüdür. Bir okulda yazılı kuralların yanında yazılı olmayan kurallarda vardır. Yazılı olmayan kurallar ya da bir okulun sahip olduğu kültür, öğretmenle birlikte öğrenci davranışını da derinden etkilemektedir” (Çelik, 2003: 32). Okulun ve sınıfın amacı, okulda demokratik bir topluluk oluşturmaktadır. Demokratik okul kültüründe herkes kendi sorumluluğunu yerine getirir. Demokratik okul kültüründe herkes birbirine yardımcı olur. Okulda birlikte yaşamak için, okul yaşamının ölçütlerini öğretmen, yönetici ve öğrenciler birlikte geliştirmeye çalışırlar (Çelik, 2003: 33). O halde okuldaki öğretmen ve yöneticilerin, öğrencilerin demokratik değerleri içselleştirdikleri, güçlü ve paylaşılan bir okul kültürü oluşturmak birinci görevi olmalıdır.

“Okuldaki, sınıftaki ve öğrenme-öğretme süreçlerindeki tüm etkinliklerde jakoben tutuma yönelik yöntemleri kaldırıp diyalog ve diyalojik demokratik değerleri yerleştirmeye çalışmak kolay değildir. Çünkü davranışsal eğitim ve statükocu kişilik yapısı geri kalmışlığın toplumsal kültürüne yetişmiş ve o görgüyü almış öğrencilerle ve tüm bunları tepeden inme halka rağmen halk adına yine davranışsal düşünce yapısı altındaki jakoben bir öğretmenle gerçekleştirmek kolay değildir. Ama insan en değişken canlıdır. Diyalojik demokratik eğitimin önünde bazı içsel ve dışsal sorunlar olacaktır. Bazı sorunlar içseldir; yeterli zaman olmaması, yetersiz beceriler çatışmalarla başa çıkmama gibi. Dışsal baskılar ise bunlardan daha güçlüdür ve okulun var olan imajını sürdürmeye çalışırlar. Demokratik okulu nasıl yaratacağımızı bilemeyebiliriz; böyle bir yaratım ortaya konduğunda dahi sürdürülmesi ne izin verileceği kuşkuludur. Öte yandan öğretmen ve yöneticiler tarafından fazla direnmeye yol açmayacak bazı önemli adımlar atılabilir. Bu adımlar ikili bir uzlaşmanın yolunu izleyecektir; eğitimi demokrasinin önemli bir parçası, demokrasiyi de eğitimin önemli bir parçası kılmak”(Duman, 2004:107).

## **4. DEMOKRATİK EĞİTİM SÜRECİNDE ÖĞRETMENLER**

### **4.1. Öğretmenlerin Önemi**

Eğitimin en önemli ve etkili unsurlarından olan öğretmenin, sosyalleşme

sürecinde etkin bir faktör olduğu gerçektir. Gerek bilgi aktarımı gerekse bir otorite unsuru olması nedeniyle somut bir etken olarak öğretmen, çocuğun sosyalleşme sürecinde etkili bir faktör olarak nitelendirilmiştir.

Öğretmen unsuruna ilkökul düzeyinde eğitimin diğer basmaklarına göre daha büyük bir önem atfedildiği görülmektedir. Bu dönemde çocuk için özdeşim modeli olan öğretmenin öğrencilerin tutum ve davranışlarına yön vermesi doğal bir sonuçtur. Öğretmenin öğrenciyle olan münasebetleri çocuğun tutum ve davranışlarına doğrudan yansımaktadır. Bununla birlikte öğretmenlerle öğrenciler arasındaki ilişkilerin her türlü düşünce ve eylemleri çocuğun üzerindeki etkisi beklenmektedir. Kısacası öğretmenlerin öğrencilerle kurduğu ilişki biçimi çocukların demokratik değerleri kazanmasına ya da kazanmamasına zemin hazırlayabileceği düşünülmelidir.

Öğretmenler okul ortamında çocukların demokrasi ile ilgili temel tutumları ve demokratik temelleri kazanmaları için anlamlı bireylerdir. Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına göre bireyler pek çok davranışı çevrelerindeki diğerlerini gözleyerek kazanmaktadır. Bu kuramın ilkelerine göre öğrenciler okulda 1.öğretmenlerini gözlemleyerek uygun davranışın ne olduğu ile ilgili bilgi edinir; 2.gözlemlediği model doğrultusunda iyi ve doğru olan davranışları gerçekleştirmeyi öğrenir; 3.gerçekleştirdiği davranışlara ilişkin dönütler yoluyla kendi niteliklerini pekiştirir; 4.model davranışların pekiştirilmesi yoluyla toplumsal değerleri doğru ve yanlışla ilişkin inanışları oluşturur. O halde öğretmenleri anlamlı yetişkinler olarak tutumlara ve hangi davranışlara model oluşturduğu büyük önem taşımaktadır( Göregenli-Gürşimşek, 2004: 84).

Bir ülkenin sosyal düşünce ve iktisadi kalkınmasında stratejik önem taşıyan nitelik insan gücü ve mesleki elemanların başında öğretmenler gelir. Hızlı bir değişim içinde olan çağımızda öğretmenin, kritik düşünme, iletişim kurma beceresi gibi konularda gelişmeleri önem kazanmaktadır. Demokratik öğretim için öngörülen öğretmenin öğrencileriyle ilişkilerinde birlik havası yaratması öğrencilerinin girişimci davranışlarını desteklemesi ve işbirliğine dayalı bir sınıf ortamı oluşturması, ayrıca disiplin ile bağımsız davranış uzlaştırılması öğretmenlerin iletişim kurma becerilerini ile yakından ilgilidir. İletişimin sağlıklı kurulamadığı eğitim-öğretim ortamlarında öğretmenin iyi niyetli çabaları yetersiz kalmaktadır. Çağdaş eğitimin öngördüğü “bağımsız bireyler yetiştirmek” ve

“demokratik eğitim” gibi kavramların ise günlük hayata geçilerek işlevsel kılınması eksik kalmaktadır (Nurgül, 1990:2).

Eğitimci ile eğitim arasındaki ilişkiye bakıldığında Mevlana’nın görüşleri önem arz etmektedir. “Mevlana, “iksir” (eskiden kimyacıların olağanüstü etkili kuvvetler varsaydıkları cisimdir), ve “Hz. İbrahim’in kuşunu” örnek vererek eğitim ile eğitimci arasındaki ilişkiyi şöyle dile getirmeye çalışmaktadır. (Dedim ki, A iksir, bakırı nasıl altın yapıyorsun göster. Yüzünü gönül saraylarına çevirdi ve dedi: Altın makasına bakın ona dedim ki: İbrahim’in kuşunu nasıl dirilttin? Dedim ki: Gönül kuşunun, ta başlangıçta kanatları vardı; kendine gel dedi, kafesi kır da başlangıç olmayan başlangıca bak” “Demek ki eğitimci gönül adamı olunca ve kullandığı metot ve vasıtalar altın gibi olunca, artık bakır altın olma yolunda mesafeler kat edecektir. Eğitimde metot ve vasıtalar çok güçlü ve eğitimcilerde gönülden gönüle kanallar kurarak çalışırlarsa, o eğitim faaliyeti kimyasal bir olaya dönüşecektir. Kimyasal bileşimin meydana gelmesi için oluşacak olan değişimin bir benzeri insanın ruh ve şahsiyetinde, yani zihin, kalp ve nefsinde meydana gelecektir. Nasıl ki kimyasal bileşimde, her maddenin birbirleriyle birleşme oranı varsa ve bu durum onların tabiatından geliyorsa insanları eğitirken de her gelişim, oluşum, değişim olaylarıyla herkesin bir birleşme oranı vardır. Başka bir ifadeyle herkesin banlardan istifade etme nasibi farklıdır. Eğitimci bu birleşme kabiliyetlerinin miktar ve oranını iyi tespit etmelidir” (Usta, 1989: 33).

#### **4.2. Öğretmen Davranışlarının Demokratikliği**

Günümüzde öğrencilere kazandırılan bilgi ve becerilerin özelliği kadar, bunların nasıl bir ortamda kazandırıldığı ve eğitim sürecinde iletişimin nasıl gerçekleştirildiği de önemlidir. Demokrasiyi bir yaşam biçimi olarak seçen toplumların, aynı yaklaşımı okulda da uygulamaları gerekir. Öğrenciyi merkeze almayan, öğrenciye göre düzenlenmeyen bir eğitim ortamında, eğitimin niteliği de istenilen düzeyde gerçekleşmeyecektir.

ABD’de yapılan bir araştırmada, temel eğitim düzeyinde okul programlarında yer alması gereken konuların neler olması gerektiği derneklere sorulmuştu. Araştırmaya katılan derneklerin %94’ü “diğer insanlara saygı” %91’i “diğer insanlara sevecenlik” %90’ı “bireylerin kendilerine saygı duymaları” ve %87’sinin de “bireylerin beklenti düzeylerinin yükseltilmesinin” öncelikli olarak ders programlarında yer alması gerektiğini belirtmiştir. Bu durum, demokratik

yaşam biçiminin istenilen düzeyde uygulanabilmesi için, demokratik değerlerin, eğitim sürecinde kazandırılması gerektiğini ortaya koymaktadır. Demokratik değerler, yalnızca öğrencileri değil, toplumdaki diğer tüm bireylere gibi, öğretmenleri de ilgilendirmektedir. Üstelik okulda öğrencilere rehberlik eden öğretmenleri davranışlarının demokratik değerlerle uyumlu olmaması düşünülemez.

Okul bir toplumsal kurum olduğuna göre, okuldaki görevli öğrencilerin belirli kurallara çerçevesinde hareket etmeleri beklenir. Bu kuralların temelinde de demokratik ilkeler yer almaktadır. Yapılan bir araştırmanın sonuçlarına göre, öğrencilerin bakış açısıyla, temel eğitim öğretmenlerinin %13,3' ü demokrasi ve insan hakları konusunda yeterli duyarlılığa sahip değildir. %22'si demokratik değerleri sınıfta ve okulda model olarak almamaktadırlar, %30'u ise sınıf başkanı ve eğitsel kol etkinliklerine öğrenci seçiminde de öncelikli olarak öğrenci görüşlerini dikkate almamaktadırlar. Oysa demokrasi kültürünün gelişebilmesi için toplumdaki herkesin katılımı yaratıcılık ve sorumluluk kapasitelerini açıkça ifade edebilmeleri ve uygulamaya aktarabilmeleri gerekmektedir (Kıncal, 2002: 105).

Geçmişe dönük öğretmen davranışlarına bakıldığında öğretmenler, büyük ölçüde bilgi aktarmayı düşünür. Öğretim için yalnızca birkaç teknik ve materyal kullanır. Öğrencilerin fikirleri kendisinininkinden farklı olduğunda göz ardı eder, küçümser, eleştirir. Bütün öğrenciler için aynı standardı kullanır. Öğrencileri hatalarından dolayı cezalandırır. Öğrencileri yarışmaya yöneltir ve onları ödüllendirir. Bir şeyi yapmanın tek yolu olduğu konusunda ısrar eder. Sınıftaki sorunu çözmede hep son sözü söyler. Otoriter öğretim yolunu kullanır. Kuralların çiğnenmeyeceğine inanır. Beklenmeyen bir olay anında sınıf düzeninin bozulmasında huzursuzluk duyar. Kendi duygularına karşı hassastır ama öğrencilerin pozitif benlik kavramlarından sorumlu değildir. Geleceğe dönük öğretmen davranışlarına bakıldığında öğretmenler, dersini öğrencileri aktif kılacak şekilde planlar. Çok çeşitli öğretim yöntemleri ve materyallerini kullanır. Öğrencileri farklı düşünmeye özendirir. Ve bazı fikirlerin kendisinininkilerden iyi olduğunun farkına varır. Bireysel farklılıklarının bilincindedir ve standartları da bunlara göre belirler. Çocukların hata yapmalarının çok doğal olduğunu bilir: böylece öğrenciler hata yapmaktan korkmazlar. Öğrencilerin kendi yarışlarını

seçme şansları olmadığını bilir ve onları iş birliğine yöneltir. Öğrencilerin bir şeyi yapmanın daha iyi yollarını düşünüp uygulama konusunda teşvik eder. Öğrencilerin sorunlarını çözme konusunda alternatifleri düşünmeye iter. Hem otorite hem demokratik öğretim yollarını kullanır, ama genelde demokratiktir. İstisnai durumlarda bazı kuralların göz ardı edilebileceğine inanır. Beklenmeyen bir durumda ya da planların bozulması halinde ortama ayak uydurabilir. Öğrencilerin duygu ve düşüncelerine değer verir: onların pozitif benlik kavramlarını geliştirmek için sözlerine ve hareketlerine dikkat eder (Şimşek, 2000: 194).

Kısacası, öğretmen merkezli geleneksel öğrenme anlayışında öğrenen merkezli çağdaş öğrenme anlayışına geçişte öğretmenin rolü azalmamakta, biçim değiştirerek artmaktadır. Öğrenen merkezli bir sınıfa” düşünen sınıf” yapabilmek için öğretmenin kendisinin de yaratıcı olması ve öğrencilerin yaratıcı biçimde düşünmelerini sağlayıcı çeşitli uyarıcılar ve fırsatlar hazırlaması gerekmektedir (Şimşek, 2000:194).

#### **4.3. Sınıf Yönetiminde Öğretmenin Liderliği**

Öğretmenin sınıfta hangi liderlik biçimini uyguladığı önemlidir. Otokratik, demokrat ve serbestiyetçi olmak üzere üç liderlik tipi mevcuttur. Bunlar:

**4.3.1. Otoriter Tutumlu Öğretmen:** Bu tür yönetim ve liderlikte bütün kararlar, sadece öğretmen tarafından alınmakta, uygulanan yöntem ve faaliyet öğretmen tarafından belirlenmektedir. Öğretmen kimin ne yapacağını belirlemekte ve kendisine tam bir itaat beklemekte, öğrencileri övme ve yermeye objektif olmamaktadır. Otoriter tutuma sahip öğretmen çoğunlukla zayıf notla, disipline vermekle ve dayakla tehdit etmektedir. Bu tür liderlik tarzında öğrencinin öz denetimi kazanmaları oldukça çok zordur. Her şey öğretmene bağlı olduğu için bir belirsizlik durumu söz konusudur. Ayrıca öğretmen herhangi bir konuda itiraz ve öneri kabul etmediği ve tartışma gereği duymadığı için öğrenciler tarafından objektif olmayan, adaletsiz bir kişi olarak tanınır. Otoriter bir öğretmenini olduğu sınıfta öğrenci işlediği faaliyeti yapamaz, böyle bir seçim hakkı yoktur. Öğretmenin tek başına karar alması ve uygulaması, öğrencinin pasif olmasına dersten soğumasına yol açabilir (İlgar, 2000:165, 166).

**4.3.2. Demokratik Tutumlu Öğretmen:** Bu tür yönetim ve liderlik tipinin baskın olduğu sınıfta çoğu kararlar öğrenciler tarafından alınır. Öğretmenin

rolü uygulanacak yöntem ve etkinlikler konusunda öğrencileri bilgilendirmek ve alternatifler geliştirmektir. Öğretmen öğrenci işbirliği ile her konuda öneriler getirilir, grup tarafından uygun görülen fikirler kabul edilir.

Bu tür yönetim liderlik tarzında öğrenci hangi konuda ve kiminle çalışacağını kendisi verir. Öğretmen öğrencilerini değerlendirirken objektiftir ve her öğrenci öğretmenin gözünde eşittir. Öğretmen her konuda yeni görüşlere, eleştiri ve önerilere açıktır. Bu tür yönetim tarzında serbestlik bir başıboşluk anlamına gelmemelidir. Öğretmen yine bir yöneticidir. Gerekirse bazı konularda kararlar verebilir.

Demokratik tutumlu öğretmenin olduğu sınıf ortamı öğrencide kendi başına karar, vermeyi, özdenetimi geliştirmeyi sağlar (İlgar, 2000: 166).

**4.3.3. Serbestiyetçi – İlgisiz Tutum:** Bu tür yönetim tarzını seçen bir öğretmen yetkisini kullanamaz, öğretmen ve yönetici rolünü oynamaz, öğrenciler her şeyi istediği gibi kararlaştırırlar. Bu yönetim tarzının uygulandığı bir ortaöğretim öğrencilere olumlu özellikler kazandırılabilir. Ancak olumsuzluğu daha fazla olduğu için tavsiye edilemez (İlgar, 2000:166).

#### **4.4. Türk Eğitim Sisteminde Öğretmen Davranışlarının Değerlendirilmesi**

Öğretmenlerin kişiliği, davranışları hakkında yapılmış araştırmalara pek rastlanmamaktadır. Ülkemizde böyle bir araştırmaya rastlayamadık.

Uygulamalı araştırmalara bakıldığında ABD’de Goldman ilkököl ve ortaokul öğretmenlerinin nasıl bir kişiliğe sahip olmaları konusunda bir araştırma yapmıştır. Goldman’a göre ortaokul öğretmenlerinin geniş ölçüde bağımsızlık, otonomi ve saldırganlık özelliklerine sahip olmaları gerektiğini belirtiyor. Goldman’a göre, ilk ve ortaokul erkek öğretmenleri benzer kişilik özellikleri gösterdiklerini saptamıştır. Erkeklerin kadınlara oranla daha bağımsız, egemenlik ve tahammül gibi özelliklere sahip oldukları görülmüştür (Tezcan, 1997:286).

Öğretmenlerin kişilik özelliklerin dair yapılan çalışmalarda öğretmenlerin kişilik özelliklerine dair toptan çalışmalar yapılmıştır. Bunun sakıncalı tarafı ise farklı öğretim düzeylerinin farklı kişilik özelliklerini gerektirmektedir.

Öğretmenler mesleklerinin özelliklerini kişiliklerine yansıtmayla eğilimlidir. Farklı öğretim düzeylerindeki farklı rolleri, onların kişiliklerini etkilemektedir. Örneğin, ilkököl, öğretmenleri genellikle ılımlı bir tutum

takınırlar. Bu tutum öğretmenlerin kişiliğinin bir parçası haline gelir. Ortaokul öğretmenleri ise güçlükler karşısında daima uyanık bulunma özelliği gösteren bir kişilik geliştirirler (Tezcan, 1997: 287).

Öğretmenlerin kişiliklerini davranışlarına yansıyacağından hareketle, öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarının doğru kişiliklerinin bir parçası olduğu olmadığı unutulmamalıdır.

Öğretmenlerin, öğrencilere karşı olumlu özellikleri göstermesi onların gerekli kişilik özelliklerine sahip olmasını gerektirir. Öğretmenlerde bulunması gereken kişilik özelliklerini şöyle sıralamaktadır (Tezcan, 1997:295):

a.Mantıklı ve dengeli olma – yerli yersiz zamanlarda sert yada hoşgörülü olan, bazen temizlik, titizlik gösterip bazen boş veren, bir gün ak dediğine başka bir gün kara diyen öğretmenlere saygılarını yitirirler.

b.İçten ve neşeli olma – öğrenci ilişkilerinde ve derslerde içten olmalı, inanmadığı düşünceleri savunmamalı, yapılmamasını öğütlediği hareketleri kendisi de yapmamalıdır. Öğretmen canlı ve neşeli olursa öğrenciler de öyle olur.

c.Kendini sevdirmeme, arkadaşça davranma. Öğrenciler sevdikleri öğretmenlerin dersine daha fazla çalışırlar.

d.Düşünce, inanış ve davranışlarında dürüst olmalı.

e.İnsanları tanıma ve değerlendirmede becerili olma. Duygusallığa kapılmamalı. O zaman değerlendirmede hata yapar, öğrencilere arasında ayrıma gider.

f.Eğitim ve öğretim yöntemlerini iyi bilmeli.

g. Kendini yenileme, geliştirme.

h.Kendi kişilik sorunlarını çözümlemiş olmalı.

Bireylerin özerk olması, davranması ise istendik bir kişilik özelliğidir. Demokratik eğitim sürecinde bireylerin özerk kişiler olabilmesi için gereken etkiler yapılmaya çalışılır. Her birey, başkasının olmak istediği gibi olmasına izin verir. Başkalarını kendine benzetmeye çalışmaz ya da kendisi gibi düşünüp davranmaya zorlanmaz. Özerk bireyler her ne kadar, eş, arkadaş, komşu gibi toplumsal ilişkileri sürdüreceği kişileri kendine benzeyenler arasından seçme eğilimi, gösterebilir de, başka insanların duygu düşünce ve davranışlarında özgür olma haklarına saygı duyarlar ve kendileri gibi düşünmeyenleri de saygıya değer kişiler olarak görürler (Şimşek, 2000: 9).

İnsanların özgürlüklerine saygı duyma onların özerkliliğini koruma hakkını savunma, her zaman kolay bir iş değildir. Bunu sağlamanın yolu önce her bireyin kendi özgürlüğünü yaşaması ve gerçek anlamda özerk bir kişi olmasından geçer (Şimşek, 2000: 9). Bu anlamda öğretmenlerin özerklikleri tartışılmalıdır. Öğretmenler öncelikle öğrencilerin gizli güçlerini çıkarmalı ve onların Maslow'un ifadesiyle "kendini gerçekleştirme" çabalarına yardım etme anlayışına hız kazandırmalıdır. Bunun içinde eğitimin merkezine öğrenciyi koymalıdır. Öğrenciler bağımsız davranabildikleri ölçüde özgürleşebilir.



## 5. BULGULARIN ANALİZİ VE DEĞERLENDİRİLMESİ

Bu bölümde öğretmenlere ilişkin kişisel bilgilere yer verilmiş, öğretmenlerin öğrencilerin demokratik tutum ve davranışları geliştirmesine ilişkin görüşlerinden elde edilen bulgular değerlendirilmiştir.

### 5.1. Görüşülenlerin Sosyo-Demografik Nitelikleri

**Tablo:1. Görüşülenlerin Cinsiyet Durumları**

| Cinsiyet Durumu | Sayı | %     |
|-----------------|------|-------|
| Kadın           | 104  | 46,2  |
| Erkek           | 121  | 53,8  |
| Toplam          | 225  | 100,0 |

Öğretmenlerin demokrasi konusundaki görüşlerini saptamayı amaçlayan bu araştırmada cinsiyetlere özgü tutum ve davranışların varlığını göz ardı etmemek maksadıyla görüşülenlerin cinsiyetleri tablo 2’de gösterilmiştir. Araştırmaya katılan % 46,2’sini kadınlar, %53,8’ini erkekler oluşturmaktadır.

**Tablo: 2. Görüşülenlerin Yaş Durumları**

| Yaş Durumu     | Sayı | %     |
|----------------|------|-------|
| 20–25          | 39   | 17,3  |
| 26–30          | 97   | 43,1  |
| 31–35          | 47   | 20,9  |
| 36–40          | 13   | 5,8   |
| 41–45          | 14   | 6,2   |
| 46–50          | 10   | 4,4   |
| 50 – yukarısı. | 5    | 2,2   |
| Toplam         | 225  | 100,0 |

En temel bireysel özelliklerden biri olan yaş durumlarını tespit etmek amacıyla tablo 2 oluşturulmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %17.3’ünü 20–25 yaş, % 43.1’ini 26–30 yaş, % 20.9’ünü 31-35 yaş, %5.8’ini 36-40 yaş, %6.2’sini 41-45 yaş, %4.4’ünü 46-50 yaş ,%2.2’sini 50 ve yukarısı oluşturmaktadır. Araştırmaya katılan büyük bir kısmını genç nüfus olarak nitelendirebileceğimiz öğretmenleri oluşturmaktadır.

**Tablo: 3. Görüşülenlerin Medeni Durumları**

| Medeni Durum | Sayı | %     |
|--------------|------|-------|
| Evli         | 143  | 63,6  |
| Bekar        | 79   | 35,1  |
| Dul/boşanmış | 3    | 1,3   |
| Toplam       | 225  | 100,0 |

Tablo:3’te görüşülenlerin medeni durumlarına göre dağılımı

görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin, % 63,6' sının evli olduğu, %35,1'inin bekâr olduğu, %1,3 'ünün dul ya da boşanmış olduğu görülmektedir.

**Tablo: 4. Görüşülenlerin Eğitim Durumları**

| Eğitim Düzeyi     | Sayı | %     |
|-------------------|------|-------|
| Lise Mezunu       | 2    | 0,9   |
| Yüksekokul Mezunu | 180  | 80,0  |
| Lisans Üstü       | 34   | 15,1  |
| Doktora           | 8    | 3,6   |
| Diğeri            | 1    | 0,4   |
| Toplam            | 225  | 100,0 |

Görüşülenlerin eğitim durumlarına göre dağılımı tablo 4'te görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 0,9'unu lise mezunu %80'ini ise yüksekokul mezunu yani lisans mezunu %15,1'ini lisansüstü %3,6'sını doktora yapanlar oluşturmaktadır.

Görüşülenlerin eğitim durumlarına göre dağılımına bakıldığında % 80'ini yüksekokul mezunu öğretmenler oluşturmaktadır. Böyle bir tablonun çıkmasının nedeni öğretmenlerin mesleğe alınmalarında, fakülte mezunu olmanın koşul olarak ileri sürülmesinde kaynaklanmaktadır.

**Tablo:5. Görüşülenlerin Doğum Yerleri**

| Doğum Yeri    | Sayı | %     |
|---------------|------|-------|
| Köy           | 81   | 36,0  |
| Kasaba        | 33   | 14,7  |
| Şehir merkezi | 111  | 49,3  |
| Toplam        | 225  | 100,0 |

Görüşülenlerin doğum yerlerine göre dağılımı tablo 5'te görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin % 36'sını doğum yeri köy olanlar, %14,7 'sini doğum yeri kasaba olanlar, % 49,3'ünü doğum yeri şehir merkezi olanlar oluşturmaktadır.

**Tablo:6. Görüşülenlerin Mesleki Deneyimleri**

| Öğretmenlerin Meslekteki Kıdemi | Sayı | %     |
|---------------------------------|------|-------|
| 0-5                             | 101  | 44,9  |
| 6-10                            | 82   | 36,4  |
| 11-15                           | 13   | 5,8   |
| 16-20                           | 8    | 3,6   |
| 21-25                           | 5    | 2,2   |
| 25 ve üzeri                     | 16   | 7,1   |
| Toplam                          | 225  | 100,0 |

Araştırmaya katılan öğretmenlerin, % 44,9'u 0-5 yıllık öğretmenler, %36,4'ü 6-

10 yıllık öğretmenler, %5.8'i 11-15 yıllık öğretmenler, %3.6'sını 16-20 yıllık öğretmenler, %2.2 sini 21-25 yıllık öğretmenler, %7,1'ini 25 ve üzeri yıldır görev yapan öğretmenler oluşturmaktadır.

**Tablo:7. Öğretmenlerin Mesleklerini Tatminkar Bulma Durumu**

| Öğretmenlerin Mesleklerini Tatminkâr Bulması | Sayı | %     |
|----------------------------------------------|------|-------|
| Evet                                         | 83   | 36,9  |
| Hayır                                        | 59   | 26,2  |
| Kısmen                                       | 83   | 36,9  |
| Toplam                                       | 225  | 100,0 |

Öğretmenlerin mesleklerini tatminkâr bulma durumunun dağılımı tablo 7’de görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin %36,9’u mesleklerini tatminkâr bulduklarını, %26,2’si tatmin edici bulmadıklarını, %36,9 ‘u da mesleklerini kısmen tatmin edici bulduklarını belirtmektedir.

**Tablo:8. Öğretmenlerin Yaşı İle Mesleği Tatminkar Bulma Arasındaki İlişkinin Dağılımı**

| Yaşınız Nedir? |      | Mesleği Tatminkar Bulma Durumu |        |        |        |
|----------------|------|--------------------------------|--------|--------|--------|
|                |      | Evet                           | Hayır  | Kısmen | Toplam |
| 20-25          | Sayı | 16                             | 8      | 15     | 39     |
|                | %    | 41,0%                          | 20,5%  | 38,5%  | 100,0% |
|                |      | 19,3%                          | 13,6%  | 18,1%  | 17,3%  |
| 26-30          | Sayı | 36                             | 26     | 35     | 97     |
|                | %    | 37,1%                          | 26,8%  | 36,1%  | 100,0% |
|                |      | 43,4%                          | 44,1%  | 42,2%  | 43,1%  |
| 31-35          | Sayı | 14                             | 13     | 20     | 47     |
|                | %    | 29,8%                          | 27,7%  | 42,6%  | 100,0% |
|                |      | 16,9%                          | 22,0%  | 24,1%  | 20,9%  |
| 36-40          | Sayı | 6                              | 4      | 3      | 13     |
|                | %    | 46,2%                          | 30,8%  | 23,1%  | 100,0% |
|                |      | 7,2%                           | 6,8%   | 3,6%   | 5,8%   |
| 41-45          | Sayı | 7                              | 3      | 4      | 14     |
|                | %    | 50,0%                          | 21,4%  | 28,6%  | 100,0% |
|                |      | 8,4%                           | 5,1%   | 4,8%   | 6,2%   |
| 46-50          | Sayı | 2                              | 4      | 4      | 10     |
|                | %    | 20,0%                          | 40,0%  | 40,0%  | 100,0% |
|                |      | 2,4%                           | 6,8%   | 4,8%   | 4,4%   |
| 50 ve yukarısı | Sayı | 2                              | 1      | 2      | 5      |
|                | %    | 40,0%                          | 20,0%  | 40,0%  | 100,0% |
|                |      | 2,4%                           | 1,7%   | 2,4%   | 2,2%   |
| Toplam         | Sayı | 83                             | 59     | 83     | 225    |
|                | %    | 36,9%                          | 26,2%  | 36,9%  | 100,0% |
|                |      | 100,0%                         | 100,0% | 100,0% | 100,0% |

Tablo 8’de öğretmenlerin yaşı ile mesleği tatminkar bulma arasındaki ilişki görülmektedir. İki değişken arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlılık 0.937 olarak görülmektedir. 20–25 yaşındaki öğretmenlerin %41’i mesleklerini tatminkâr bulduklarını, %20,5’i mesleklerini tatminkâr bulmadıklarını, %38,5’i mesleğini kısmen demokratik bulduklarını belirtmişlerdir. 26–30 yaşındaki öğretmenlerin %37,1’i mesleklerini tatminkâr bulduklarını, %26,8’i mesleklerini tatminkar bulmadıklarını, %36,1’i mesleğini kısmen demokratik bulduklarını belirtmişlerdir. 31–35 yaşındaki öğretmenlerin %29,8’i mesleklerini tatminkâr bulduklarını, %27,7’si mesleklerini tatminkâr bulmadıklarını, %42,6’sı mesleğini kısmen demokratik bulduklarını belirtmişlerdir. 36–40 yaşındaki öğretmenlerin %46,2’si mesleklerini tatminkar bulduklarını, %30,8’i mesleklerini tatminkar bulmadıklarını, %23,1’i mesleğini kısmen demokratik bulduklarını belirtmişlerdir. 41–45 yaşındaki öğretmenlerin %50’si mesleklerini tatminkar bulduklarını, %21,4’ü mesleklerini tatminkar bulmadıklarını, %28,6’sı mesleğini kısmen demokratik bulduklarını belirtmişlerdir. Araştırmaya katılan 46–50 yaş öğretmenlerin oranı düşük olmasına rağmen mesleklerini tatmin edici bulma oranlarına bakma durumuna gelince %20’si öğretmenliği tatmin edici olarak, %40’ı kısmen tatmin edici, diğer %40’ı ise tatmin edici bulmadığını belirtmişlerdir. 50 yaş ve üzeri öğretmenlerde de aynı durum göze çarpmaktadır. İki değişken arasında anlamlı bir ilişki görülmemektedir.

## 5.2. Görüşülenlerin Demokrasinin Kapsamına İlişkin Görüşleri

**Tablo:9.Öğretmenlere Göre Bugünkü En İyi Yönetim Şeklinin Dağılımı**

| En İyi Yönetim Şekli | Sayı | %     |
|----------------------|------|-------|
| <b>Demokrasi</b>     | 211  | 93,8  |
| <b>Teokrasi</b>      | 7    | 3,1   |
| <b>Oligarşi</b>      | 1    | ,4    |
| <b>Diğeri</b>        | 6    | 2,7   |
| <b>Toplam</b>        | 225  | 100,0 |

Öğretmenlere göre bugünkü en iyi yönetim şeklinin dağılımı tablo 9’da görülmektedir. Öğretmenlerin %93,8’i bugünkü en iyi yönetim şeklinin

demokrasi, %3,1'i teokrazi, %0,4'ünü oligarşi, %2,7'sinin diğer yönetim şekilleri olduğu görülmektedir.

**Tablo:10.Öğretmenlerin Doğum Yeri İle Bugün En İyi Yönetim Şekli Arasındaki İlişki**

| Doğum Yeriniz?       | Bugünkü En İyi Yönetim Şekli |           |          |          |        |        |
|----------------------|------------------------------|-----------|----------|----------|--------|--------|
|                      |                              | Demokrasi | Teokrazi | Oligarşi | Diğeri | Toplam |
| <b>Köy</b>           | <b>Sayı</b>                  | 72        | 3        | -        | 6      | 81     |
|                      | <b>%</b>                     | 88,9%     | 3,7%     | -        | 7,4%   | 100,0% |
|                      |                              | 34,1%     | 42,9%    | -        | 100,0% | 36,0%  |
| <b>Kasaba</b>        | <b>Sayı</b>                  | 31        | 2        | -        | -      | 33     |
|                      | <b>%</b>                     | 93,9%     | 6,1%     | -        | -      | 100,0% |
|                      |                              | 14,7%     | 28,6%    | -        | -      | 14,7%  |
| <b>Şehir Merkezi</b> | <b>Sayı</b>                  | 108       | 2        | 1        | -      | 111    |
|                      | <b>%</b>                     | 97,3%     | 1,8%     | ,9%      | -      | 100,0% |
|                      |                              | 51,2%     | 28,6%    | 100,0%   | -      | 49,3%  |
| <b>Toplam</b>        | <b>Sayı</b>                  | 211       | 7        | 1        | 6      | 225    |
|                      | <b>%</b>                     | 93,8%     | 3,1%     | ,4%      | 2,7%   | 100,0% |
|                      |                              | 100,0%    | 100,0%   | 100,0%   | 100,0% | 100,0% |

X:13.673 P<0.05 Sd:6 Anlamlılık:0.034

Tablo 10'da öğretmenlerin doğum yeri ile bugünkü en iyi yönetim şekli arasındaki ilişki görülmektedir. Doğum yeri bireylerin büyüdüğü veya yetiştiği yer olduğu için bireylerin tutum ve davranışlarına etki eden bir faktördür. Sosyalleşme sürecinde öğrenilen birtakım değerlerin kazanılmasında ya da kazanılamamasında bireyin yetiştiği ortamın etkisi büyüktür.

Tablodaki verilere göre doğum yeri köy olanların %88,9'u demokrasinin en iyi yönetim şekli olduğunu, %3,7'si teokrasinin en iyi yönetim şekli olduğunu, %7,4'ü diğer yönetim biçimlerinin en iyi yönetim şekli olduğunu, doğum yeri kasaba olanların %93,9'u demokrasinin en iyi yönetim şekli olduğunu, %6,1'inin teokrasinin en iyi yönetim şekli olduğunu belirtmektedir. Doğum yeri şehir merkezi olanların %97,3'ü demokrasinin en iyi yönetim şekli olduğu, %1,8'inin teokrasinin en iyi yönetim şekli olduğu, %0,9'unun oligarşi yönetim şeklinin olduğu, %2,7'sinin diğer yönetim biçimlerinin en iyi yönetim şekli olduğu görülmektedir. İki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Anlamlılık seviyesi 0,034 olarak görülmektedir. Doğum yeri şehir, köy veya kasaba olanların demokrasiyi en iyi yönetim şekli olarak benimsedikleri görülmektedir.

**Tablo:11.Öğretmenlere Göre Demokrasinin Kapsamının Dağılımı**

| Demokrasinin Kapsamı                                          | Sayı | %     |
|---------------------------------------------------------------|------|-------|
| Sadece Bir Yön. Tarzı.                                        | 11   | 4,9   |
| Halkın Egemen. Dayalı Yön. Biçimi.                            | 13   | 5,8   |
| Demokrasi Halkın Egemenliğine Dayalı Bir Yönetim Biçimi Olmak | 192  | 84,9  |
| Tam Olarak Demokrasinin Ne Anlama Gelmiş                      | 6    | 2,7   |
| Diğeri                                                        | 4    | 1,7   |
| Toplam                                                        | 225  | 100,0 |

Tablo:11’de öğretmenlere göre demokrasinin kapsamı görülmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin 11(%4,9)’i demokrasi sadece bir yönetim tarzıdır. Öğretmenlerin 13( %5,8)’ü demokrasi halkın egemenliğine dayalı yönetim biçimidir, seçeneğini işaretlemişlerdir. “Demokrasi halkın egemenliğine dayalı bir yönetim biçimi olmakla birlikte adalete, özgürlüğe, katılımcılığa dayanan bir yönetim tarzıdır diyenlerin oranı ise %84,9 dur. Tam olarak demokrasinin ne anlama geldiğini bilemiyorum diyenlerin oranı ise 6(%2.7)’dir. Demokrasi halkın egemenliğine dayalı bir yönetim biçimi olmakla birlikte adalete, özgürlüğe, katılımcılığa dayanan bir yönetim tarzıdır, diyenlerin oranı yüksek çıkmıştır. Öğretmenlerin demokrasinin kapsamını en geniş biçimde tanımladıkları görülmektedir.

**Tablo:12. Öğretmenlere Göre Demokrasiyi Tanımlayıcı Unsurların Dağılımı**

| Demokrasiyi Tanımlayıcı Unsurlar | Sayı | %     |
|----------------------------------|------|-------|
| Seçim                            | 27   | 12,0  |
| İnsan hak ve özgürlükleri        | 125  | 55,6  |
| Adalet                           | 30   | 13,3  |
| Eşitlik                          | 29   | 12,9  |
| Diğeri                           | 14   | 6,2   |
| Toplam                           | 225  | 100,0 |

Bir siyasi sistemin benimsenmesi ve yerleşmesi, her şeyden önce onun tanınması veya bilinmesiyle mümkün olmaktadır. Diğer bir ifade ile insanların demokrasi konusundaki bilgi ve bilinçleri öğretmenlerin demokrasinin ne olduğu

konusundaki düşünce ve bilgilerini bize verecektir. Tablo 12’de öğretmenlere göre demokrasinin tanımlayıcı unsurların görülmektedir. Kavramlara bakıldığında %12’sini seçim, %55’6’sini insan hak ve özgürlükleri, %13,3’ünü adalet, %12,9’unu eşitlik, %6,2’sini ise cevapsız ve fikri bulunmayanlar oluşturmaktadır.

**Tablo:13.Öğretmenlerin Demokrasinin Gerekliliğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımları**

| Demokrasinin Gerekliliğine İlişkin Görüşler           | Sayı       | %            |
|-------------------------------------------------------|------------|--------------|
| İnsan Tabiatına Uygun Bir Sistem Olduğundan           | 36         | 16,0         |
| İnsanlara Arasındaki İlişkiyi Düzenlediğinden         | 59         | 2            |
| Bireyin Ve Toplumun Gelişmesine Katkıda Bulunduğundan | 96         | 42,7         |
| İnsanda Yaşam Bilinci Uyandırıp Geliştirdiğinden      | 17         | 7,6          |
| Gerekli Olduğuna İnanmıyorum                          | 10         | 4,4          |
| Diğeri                                                | 5          | 3.1          |
| <b>Toplam</b>                                         | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Öğretmenlerin demokrasinin gerekliliğine ilişkin görüşlerinin dağılımları tablo13’te görülmektedir. Demokrasi niçin gereklidir? Sorusuna öğretmenlerin 36(%16)’sı insan tabiatına uygun bir sistem olduğundan 59(%2 )’u insanlar arasındaki ilişkiyi düzenlediğinden 96(%42,7)’si insanda yaşam bilinci uyandırıp geliştirdiğinden dolayı demokrasi var olmalıdır demektedir. 17(%7,6)’si gerekli olduğuna inanmıyorum. 5(%3,1)i’ ise cevapsız veya anlamsız olarak cevap vermişlerdir.

**Tablo:14.Öğretmenlere Göre Demokratik Değerlerin Bireylere Kazandırılma Şekline İlişkin Görüşlerinin Dağılımı**

| Demokratik Değerlerin Kazandırılma Şekilleri     | Sayı       | %            |
|--------------------------------------------------|------------|--------------|
| Eğitim Yoluyla                                   | 154        | 68,4         |
| İletişim Araçları Vastasıyla                     | 8          | 3,6          |
| Bireylerin Sosyo Ekonomik Seviyesini Yükselterek | 47         | 20,9         |
| Siyasete Katılımıyla                             | 11         | 4,9          |
| Diğeri                                           | 5          | 2,2          |
| <b>Toplam</b>                                    | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Öğretmenlere göre demokratik değerlerin bireylere kazandırılma şekline ilişkin görüşlerinin dağılımı tablo14'te görülmektedir. 225 kişinin 154 (%68,4)'ü eğitim, 8 kişi (%3,6)'sı iletişim araçları vasıtasıyla 47(%20,9)'u bireylerin sosyo-ekonomik seviyesini yükselterek,11(%4,9)'i siyasete katılımıyla 5(%2,2)'si de hepsiyle demokratik değerlerin kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. Hemen şunu da belirtmek gerekir ki; ölçekte belirtilen olası durumlardan eğitimin oranının yüksek çıkmasını demokratik anlayışın gelişmesinde ve yerleşmesinde önemli yerlere sahip olan toplumdaki kurumlardan okulların, öğretmenlerin, eğitimin demokratik değerleri geliştirerek, toplumun istediği amaçlara ulaşmasını sağlayacağı inancından kaynaklandığını belirtmek gerekir.

**Tablo:15. Öğretmenlik Süreleri İle Demokratik Değerlerin Bireylere Kazandırılması Arasındaki İlişki**

| Demokratik Değerlerin Bireylere Kazandırılma Şekli |      |                 |                               |                                                  |                      |                |                  |
|----------------------------------------------------|------|-----------------|-------------------------------|--------------------------------------------------|----------------------|----------------|------------------|
| Kaç Yıllık Öğretmenisiniz                          |      | Eğitim Yoluyla  | İletişim Araçları Vasıtasıyla | Bireylerin Sosyo-ekonomik Seviyesini Yükselterek | Siyasete Katılımıyla | Diğeri         | Toplam           |
| 0-5                                                | Sayı | 66              | 2                             | 26                                               | 6                    | 1              | 101              |
|                                                    | %    | 65,3%<br>42,9%  | 2,0%<br>25,0%                 | 25,7%<br>55,3%                                   | 5,9%<br>54,5%        | 1,0%<br>20,0%  | 100,0%<br>44,9%  |
| 6-10                                               | Sayı | 59              | 1                             | 17                                               | 2                    | 3              | 82               |
|                                                    | %    | 72,0%<br>38,3%  | 1,2%<br>12,5%                 | 20,7%<br>36,2%                                   | 2,4%<br>18,2%        | 3,7%<br>60,0%  | 100,0%<br>36,4%  |
| 11-15                                              | Sayı | 8               | 3                             | 2                                                |                      |                | 13               |
|                                                    | %    | 61,5%<br>5,2%   | 23,1%<br>37,5%                | 15,4%<br>4,3%                                    | -                    | -              | 100,0%<br>5,8%   |
| 16-20                                              | Sayı | 7               | 1                             | -                                                | -                    | -              | 8                |
|                                                    | %    | 87,5%<br>4,5%   | 12,5%<br>12,5%                | -                                                | -                    | -              | 100,0%<br>3,6%   |
| 21-25                                              | Sayı | 2               |                               | 1                                                | 2                    | -              | 5                |
|                                                    | %    | 40,0%<br>1,3%   | -                             | 20,0%<br>2,1%                                    | 40,0%<br>18,2%       | -              | 100,0%<br>2,2%   |
| 25 ve üzeri                                        | Sayı | 12              | 1                             | 1                                                | 1                    | 1              | 16               |
|                                                    | %    | 75,0%<br>7,8%   | 6,3%<br>12,5%                 | 6,3%<br>2,1%                                     | 6,3%<br>9,1%         | 6,3%<br>20,0%  | 100,0%<br>7,1%   |
| Toplam                                             | Sayı | 154             | 8                             | 47                                               | 11                   | 5              | 225              |
|                                                    | %    | 68,4%<br>100,0% | 3,6%<br>100,0%                | 20,9%<br>100,0%                                  | 4,9%<br>100,0%       | 2,2%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X:42.468

P&lt;0.05 Sd:20 Anlamlılık:0.002

Tablo:15'te Öğretmenlik süreleri ile demokratik değerlerin bireylere kazandırılması arasındaki ilişki görülmektedir. 0–5 yıllık öğretmenlerin



demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasını öğretmenlerin %65,3'ü eğitim yoluyla, %2'si iletişim araçları vasıtasıyla, %25,7'si bireylerin sosyo-ekonomik seviyesini yükselterek, %5,9'u siyasete katılımıyla, %1'i diğer yöntemlerle kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. 6–10 yıllık öğretmenlerin demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasını öğretmenlerin %72'si eğitim yoluyla, %1,2'si iletişim araçları vasıtasıyla, %20,7'si bireylerin sosyo-ekonomik seviyesini yükselterek, %2,4'ü siyasete katılımıyla %3,7'si diğer yöntemlerle kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. 11–15 yıllık öğretmenlerin demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasını öğretmenlerin %61,5'i eğitim yoluyla, %23,1'i iletişim araçları vasıtasıyla, %15,4'ü bireylerin sosyo-ekonomik seviyesini yükselterek kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. 16-20 yıllık öğretmenlerin demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasını öğretmenlerin %87,5'i eğitim yoluyla, %12,5'i iletişim araçları vasıtasıyla, kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. 21-25 yıllık öğretmenlerin demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasını öğretmenlerin %40'ı eğitim yoluyla, %20'si bireylerin sosyo-ekonomik seviyesini yükselterek, %40'ı siyasete katılımıyla kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. 25 ve üzeri yıl görev yapan öğretmenlerin demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasını öğretmenlerin %75'i eğitim yoluyla, %6,3'ü iletişim araçları vasıtasıyla, %6,3'ü bireylerin sosyo-ekonomik seviyesini yükselterek, %6,3'ü siyasete katılımıyla %6,3'ü diğer yöntemlerle kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. İki değişken arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu görülmektedir. Anlamlılık seviyesi 0.002 olarak görülmektedir.

Ortaya çıkan verilere baktığımızda öğretmenlikte kıdem süresinin demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasında eğitimin önemli rolünün olduğu göze çarpmaktadır. Öğretmenlik süreleri ve araştırmaya katılan öğretmenlerin demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasında eğitimin dışındaki faktörlerin de etkili olduğu görüşleri de bulunmaktadır.

“Demokratik sistem ferde çeşitli yöntemlerle birtakım değerleri kazandırır, ferde öğrendiklerini uygulamak suretiyle sistemin işleyişini ve devamını sağlar. Bu iki yönlü etkileşim toplum üyelerinin demokratik değerleri kazanmasında ve sistemin varlığını sürdürebilmesinde oldukça önemli bir rol dönüşümdür”(Yeşilorman,1997:163). Bireylerin bir süreç içerisinde demokratik değerleri benimserler. Bu süreçte öğretmenlere göre en fazla en büyük etken

eğitim etkenidir. Şunu da hemen belirtmek gerekir ki; demokratik değerlerin benimsenmesi veya benimsetilmesinde bu etkenler sürekli bir rol dönüşümü içinde olmalıdır.

Ancak şunu hemen belirtelim ki; bu rol paylaşımında eğitimin yeri yadsınamaz. “Eğitimin demokratik kültürün ve ruhun oluşturulması, geliştirilmesi ve yerleştirilmesinde büyük payı vardır. Birbirine muhalif düşünce ve sosyal kesimlerin bir arada yaşadığı demokratik sistemler, bunlar arasında hoşgörü ve uzlaşmanın yaygınlaştırılması için eğitimden faydalanmak mecburiyetindedir. Bu ise belirlenen amaçlara cevap verilebilecek sağlam eğitim politikaları tespit etmekle gerçekleştirilebilir. Bununla birlikte eğitimin gerekli olduğu fakat yeterli olup olmadığı tartışma konusu edilmektedir”(Yeşilorman,1997:163).

**Tablo:16.Öğretmenlere Göre En Etkili Demokrasi Eğitiminin Yerinin Dağılımı**

| <b>Demokrasi Eğitiminin Yeri</b>           | <b>Sayı</b> | <b>%</b>     |
|--------------------------------------------|-------------|--------------|
| <b>Ailede</b>                              | 119         | 52,9         |
| <b>Okulda</b>                              | 73          | 32,4         |
| <b>Kitle İletişim Araçları Vasıtasıyla</b> | 14          | 6,2          |
| <b>Siyasal Kurumlardan</b>                 | 8           | 3,6          |
| <b>Arkadaşlık Grupları</b>                 | 4           | 1,8          |
| <b>Diğeri</b>                              | 7           | 3,1          |
| <b>Toplam</b>                              | <b>225</b>  | <b>100,0</b> |

Tablo16’da en etkili demokrasi eğitim nerede verilebilir sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplara bakıldığında, 225 kişinin 119 (%52,9)’u ailede, 73(%32,4)’ü okulda, 14(%6,2)’ü kitle iletişim araçları vasıtasıyla, 8(%3,6)’i de siyasi kurumlardan 4(%1,8)’ ü arkadaşlık gruplarından, 7(%3,1)’si de bütün değişkenlerden demokrasi eğitimi alınabileceğini belirtmiştir. Ancak çarpıcı çıkan bulgu ise, demokrasi eğitiminin ailede verilebileceğine ilişkin çıkan %52,9’luk bir orandır. “Aile çocuğun temel kişilik özelliklerini şekillendiren en önemli kurumdur. Çocuk, okula başlamadan önce temel eğitimini aileden alır. Bu dönemde kişilik gelişiminin önemli evrelerini ailede tamamlar. Aile ortamında kazanılan tutum ve davranışlar, öğrencinin sınıf ortamındaki davranışlarını etkiler. Olumsuz aile ortamında gelen çocuklar, sınıf ortamında daha fazla istenmeyen davranışlar gösterir” (Çelik, 2003:160). Öğretmenlerin eğitimin sadece okul içindeki davranışlarla değerlendirilmesinin yanıltıcı olabileceği görüşünden

hareketle ailenin demokrasi eğitimindeki önemini belirtmişlerdir. Okulun sadece öğrencinin yaşamına ilişkin sorumluluğunu yüklenmesinin mümkün olamayacağı bir gerçektir. Aile, çocuğa belirli bir demokratik anlayış kazandırdıktan sonra çocuk ergenlik çağında toplumla içli dışlı olmaya başlar. Bu arada birey karşılıklı kabul edilme anlayışı içinde kendini sosyal kontrole tabi tutar. Belirli bir sosyal kontrolden sonra sosyal gruplarla bir etkileşime girer. Bu etkileşim sürecinde yaygın bir alışveriş başlar. Amaçlı ve kapsamlı olarak demokrasi eğitimin verildiği eğitimi kurumları okullarıdır. Bu nedenle de demokrasi eğitimi doğumla verilmeye başlanmalıdır. Aile ortamındaki çocuk, 0-3 yaşlarında kreşler 4-6 yaşları arası anaokullarına kayıtlı formal eğitim basamağına adım atmış olur. Eğitime bu faaliyete okul öncesi eğitim adını verirler. Zira bu eğitimi alan çocuk ev çevresinin dar sınırlarını aşıp, siyasal toplumsallaşmaya doğru ilk adımı atmış olur. Okul yılları ile birlikte bu anlayış gelişir ve birey daha ayrıntılı bilinçli görünüm kazanır (Büyükkaragöz, 1995: 24, 25).

“Bir eğitim kurumu olan okullar, ilk hedefledikleri belirlenmiş, düzenli örgütlenmeler olmaları dolayısıyla çocuğun sosyalleşmesinde oldukça çok önemli bir yere sahiptirler. İlk resmi organizasyonun eğitim olduğu söylenebilir. Bir diğer anlatımla, bireyi sosyal hayata hazırlama ve toplumda yaşamının gereklerini öğretme, okulun görevleri arasında yer almaktadır” (Yeşilorman, 2004: 65). Okul içerisinde bulunduğu mevcut siyasal rejime özgü değerlerin nakledilmesinde etkili bir araç konumundadır. Özellikle demokratik değerlerin toplum hayatına aktarılmasında okulun büyük bir önem arz ettiği ifade edilmektedir. Demokrasi için son derece önemli olan ilkelerin kazandırılmasının en temel yolu, eğitimden geçmektedir. Eğitim kurumlarında demokrasi eğitimi veya verilmek istenen tutum ve davranışlar bir plan dâhilinde verilmektedir. Özellikle milli değerlerin verilmesinde etkin bir çabanın olduğu görülmektedir. Özellikle ilköğretimde sosyal bilgiler dersi ve vatandaşlık bilgisi dersleri demokratik değerleri ve bilgileri çocuğa nakletmektedir. Ancak şunu da hemen belirtmek gerekir ki okulda verilen demokrasi eğitimi veya demokratik eğitim konularının etkili olabilmesi için toplumsal yaşamdaki diğer sosyal çevre faktörleri tarafından desteklenmelidir. Ulusal eğitim yasaları, ders müfredatlarının ve ders kitaplarının, okulun enformal ortamının yani törenlerin merasimlerin oyunların etkisi de göz ardı edilmemelidir. Demokrasi eğitiminde okulun etkisi yadırganamayacak kadar büyüktür.

Eğitim denilince ilk akla gelen okul olmakla birlikte, öğretmenin de bu süreçte etkin bir faktör olduğu kabul edilmektedir. Doğu Afrika’da Vatandaşlık Ve Eğitim (Citizenship And Education In East Africa ) adlı bir araştırmada ülkelerine iyi vatandaş olmaları konusunda kimin daha çok şey öğrettiği sorulan çocuklar aile ve akrabaları siyasal liderler, dini lider ve öğretmenler arasında Tanzanya, Kenya ve Uganda ‘da öğretmenleri seçmişlerdir (Yeşilorman, 2004: 70).

“Öğretmenlerin siyasal sosyalleşme sürecindeki rolü, bütün rejimler tarafından fark edilmiş bir husustur. Mesela Sovyetlerde rejime sadakatle bağlı bireyler yetiştirmek üzere birer propagandacı olarak görülen öğretmenlerin eğitimi için bilimsel komünizm okulları kurulduğu bilinmektedir. Rejim değişiklikleri durumunda da, yeni sisteme geçişte ve bu yapıya özgü değer sistemin öğretilmesinde öğretmenin önemli bir faktör olduğunu görmekteyiz. Yeni rejimin ihtiyaç hissettiği insan tipinin yetiştirilmesinde öğretmenlere büyük sorumluluk yüklemiştir. II. cumhuriyet döneminde Fransa’da zamanın eğitim bakanı II. Carnot “ilkokul öğretmenlerine” hitabında, yeni rejimin “yeni insanlar” istediğini, bu işi ve cumhuriyeti cehalete, yalanlara karşı korumayı öğretmenlerin başaracağını söylüyor, öğretmenlerden seçimlerde etkin rol oynamalarını, hatta adalıklarını koymalarını istemişlerdir” (Yeşilorman, 2004: 71).

Toplumsal olayları ve haberlerin geniş kitlelere ulaştıran kitle iletişim araçları demokratik değerlerin aktarılmasında önemli yere sahiptirler. Çünkü iletişim araçları birer eğitim ve dolayısıyla sosyalleşme aracıdır. Kitle iletişim araçları insanların rejime yönelik tutum ve kanaatlerinin oluşmasında ve değişmesinde de önemli bir yere sahiptir.

Siyasal kurumların, partilerin, derneklerin sendikaların veya meslek kuruluşları demokratik rejimlerin siyasal organizasyonlarıdır. Siyasal kurumların başında gelen partiler, siyasal sosyalleşmeyi sağlayan temel organizasyonlardır. Siyasal partiler, çocuğa verilecek değerlerin belirlenmesinde önemli yere sahiptir.

Aynı yaş, meslek ve sosyal çevre gibi ortak özellikler çerçevesinde oluşan arkadaşlık grupları birincil ilişkilerin hâkim olduğu gruplardır. Bu açıdan bireyin davranışlarını önemli ölçüde etkileyen bir unsur olarak görülmektedir. Bireyin çocukluk ve gençlik döneminde arkadaş etkisinin daha büyük olduğu görülmektedir.

**Tablo:17.Mesleki Kıdem İle Etkili Demokrasi Eğitiminin Yeri Arasındaki İlişki**

| Kaç Yıllık Öğretmensiniz? |             | Demokrasi Eğitiminin Yeri |                 |                                    |                     |                     |                | Toplam           |
|---------------------------|-------------|---------------------------|-----------------|------------------------------------|---------------------|---------------------|----------------|------------------|
|                           |             | Ailede                    | Okulda          | Kitle İletişim Araçları Vastasıyla | Siyasal Kurumlardan | Arkadaşlık Grupları | Diğeri         |                  |
| <b>0-5</b>                | <b>Sayı</b> | 56                        | 36              | 4                                  | 3                   | 1                   | 1              | 101              |
|                           | <b>%</b>    | 55,4%<br>47,1%            | 35,6%<br>49,3%  | 4,0%<br>28,6%                      | 3,0%<br>37,5%       | 1,0%<br>25,0%       | 1,0%<br>14,3%  | 100,0%<br>44,9%  |
| <b>6-10</b>               | <b>Sayı</b> | 44                        | 22              | 7                                  | 2                   | 2                   | 5              | 82               |
|                           | <b>%</b>    | 53,7%<br>37,0%            | 26,8%<br>30,1%  | 8,5%<br>50,0%                      | 2,4%<br>25,0%       | 2,4%<br>50,0%       | 6,1%<br>71,4%  | 100,0%<br>36,4%  |
| <b>11-15</b>              | <b>Sayı</b> | 5                         | 6               | 1                                  | -                   | 1                   | -              | 13               |
|                           | <b>%</b>    | 38,5%<br>4,2%             | 46,2%<br>8,2%   | 7,7%<br>7,1%                       | -                   | 7,7%<br>25,0%       | -              | 100,0%<br>5,8%   |
| <b>16-20</b>              | <b>Sayı</b> | 5                         |                 | 1                                  | 1                   |                     | 1              | 8                |
|                           | <b>%</b>    | 62,5%<br>4,2%             | -               | 12,5%<br>7,1%                      | 12,5%<br>12,5%      | -                   | 12,5%<br>14,3% | 100,0%<br>3,6%   |
| <b>21-25</b>              | <b>Sayı</b> | 1                         | 2               | -                                  | 2                   | -                   |                | 5                |
|                           | <b>%</b>    | 20,0%<br>8%               | 40,0%<br>2,7%   |                                    | 40,0%<br>25,0%      | -                   | -              | 100,0%<br>2,2%   |
| <b>25 ve üzeri</b>        | <b>Sayı</b> | 8                         | 7               | 1                                  | -                   | -                   | -              | 16               |
|                           | <b>%</b>    | 50,0%<br>6,7%             | 43,8%<br>9,6%   | 6,3%<br>7,1%                       | -                   | -                   | -              | 100,0%<br>7,1%   |
| <b>Toplam</b>             | <b>Sayı</b> | 119                       | 73              | 14                                 | 8                   | 4                   | 7              | 225              |
|                           | <b>%</b>    | 52,9%<br>100,0%           | 32,4%<br>100,0% | 6,2%<br>100,0%                     | 3,6%<br>100,0%      | 1,8%<br>100,0%      | 3,1%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X:42.072

P&lt;0.05

Sd: 25

Anlamlılık:0.018

Tablo: 17’de öğretmenlik süreleri ile en etkili demokrasi eğitiminin yeri arasındaki ilişki görülmektedir. 0-5 yıllık öğretmenlerin%55.4’ü, 6-10 yıllık öğretmenlerin %53.7’si, 11-15 yıllık öğretmenlerin %38.5’i, 16-20 yıllık öğretmenlerin %62.5’i, 21-25 yıllık öğretmenlerin %20’si, 25 ve üzeri yıl öğretmenlik yapan öğretmenlerin %52,9’u ailede en etkili demokrasi eğitiminin verilebileceğini belirtmişlerdir. Aile faktörünün ardından ikinci faktörü okul almaktadır.

Müfit Gömleksiz Ve Adnan Gümüş’ün “Kırgızistan Lise Ve Üniversite Öğrencilerinin Otoriteriyen Tutumları” adlı araştırmasında şu bulgular elde edilmiştir: Ailedeki kişi sayısı otoriteriyen tutumlarda artış gözlenmektedir. Geniş aile türüne göre çekirdek ailenin daha demokratik özellikler taşıdığı söylenebilir. Ayrıca ailenin oturduğu yerleşim birimi de, öğrencilerin otoriteriyen tutumlar üzerinde etkili olmaktadır. İliden köye doğru gidildikçe otoriteriyen tutumlarda artış görülmektedir. Özellikle kırsal alanda geleneksel değerlerin, aile bağlarının ve toplumsal ilişkilerin daha güçlü olmasının otoriteriyen tutumların artışında

etkili olduğu söylenebilir. Cinsiyet, milliyet, aile türü ve büyüklüğü, kardeş sayısı, anne babanın çalışma durumu ve koşulları, anne-babanın eğitim düzeyi ve oturulan yerleşim birimi öğrencilerin otoriteren tutumlarını önemli ölçüde etkilemektedir (Gömleksiz ve Gümüş, 2004:429–430).

**Tablo:18.Öğretmenlerin Demokrasi Eğitimi ve Demokratik Eğitim Konulu Bir Hizmet İçi Eğitime Katılımının Dağılımları**

| Öğretmenlerin Hizmet İçi Eğitime Katılımları | Sayı | %     |
|----------------------------------------------|------|-------|
| Evet                                         | 16   | 7,1   |
| Hayır                                        | 184  | 81,8  |
| Kısmen                                       | 25   | 11,1  |
| Toplam                                       | 225  | 100,0 |

Öğretmenlerin demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitime katılımının dağılımları tablo 18’de görülmektedir. Öğretmenlerin yüzde %81,8’i hizmet içi eğitime katılmadıkları %7,1’inin demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitime katıldıkları, % 11,1’i ise kısmen katıldıkları görülmektedir.

**Tablo: 19. Öğretmenlik Süreleri İle Demokrasi Eğitimi Ve Demokratik Eğitim Konulu Bir Hizmet İçi Eğitime Katılımı Arasındaki İlişki**

| Kaç Yıllık Öğretmensiniz |      | Demokrasi Eğitimi Ve Demokratik Eğitim Konulu Hizmet İçi Eğitime Katılım Durumu |                 |                 | Toplam           |
|--------------------------|------|---------------------------------------------------------------------------------|-----------------|-----------------|------------------|
|                          |      | Evet                                                                            | Hayır           | Kısmen          |                  |
| 0–5                      | Sayı | 7                                                                               | 86              | 8               | 101              |
|                          | %    | 6,9%<br>43,8%                                                                   | 85,1%<br>46,7%  | 7,9%<br>32,0%   | 100,0%<br>44,9%  |
| 6–10                     | Sayı | 4                                                                               | 69              | 9               | 82               |
|                          | %    | 4,9%<br>25,0%                                                                   | 84,1%<br>37,5%  | 11,0%<br>36,0%  | 100,0%<br>36,4%  |
| 11–15                    | Sayı | 2                                                                               | 8               | 3               | 13               |
|                          | %    | 15,4%<br>12,5%                                                                  | 61,5%<br>4,3%   | 23,1%<br>12,0%  | 100,0%<br>5,8%   |
| 16–20                    | Sayı | 1                                                                               | 7               |                 | 8                |
|                          | %    | 12,5%<br>6,3%                                                                   | 87,5%<br>3,8%   | -               | 100,0%<br>3,6%   |
| 21–25                    | Sayı | 2                                                                               | 1               | 2               | 5                |
|                          | %    | 40,0%<br>12,5%                                                                  | 20,0%<br>5%     | 40,0%<br>8,0%   | 100,0%<br>2,2%   |
| 25 ve üzeri              | Sayı |                                                                                 | 13              | 3               | 16               |
|                          | %    |                                                                                 | 81,3%<br>7,1%   | 18,8%<br>12,0%  | 100,0%<br>7,1%   |
| Toplam                   | Sayı | 16                                                                              | 184             | 25              | 225              |
|                          | %    | 7,1%<br>100,0%                                                                  | 81,8%<br>100,0% | 11,1%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X:22.201

P&lt;0.05

Sd:10

Anlamlılık:0.014

Öğretmenlik süreleri ile demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitime katılımı arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu tablo 19’da görülmektedir. Demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitime öğretmenlerin katılımı ilçe milli eğitim müdürlüklerince düzenlenmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin toplamda %81,8’inin demokrasi eğitimi veya demokratik eğitim konulu herhangi bir hizmet içi eğitimi programına katılmadıkları görülmektedir. Öğretmenlerin hizmet içi eğitim programına katılımı ile meslekteki kıdem arasında bir anlamlılık olduğu  $P<0,05$  görülmektedir. Demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konusunda öğretmenlerin bilinçlendirilmesi konusunda bir hizmet içi programın gerekliliği ortadır.

Okul, öğrencilere demokrasi bilincini kazandırmada önemli rol oynar. Öğrencilerin demokrasiyi yaşayabilecekleri okul toplumunda, yönetici ve öğretmenlerin demokrasim eğitimi konusunda hizmet içi eğitimden geçirilmeleri demokrasinin yerleşmesine önemli katkılar sağlayabilir.

**Tablo: 20. Cinsiyet İle Demokrasi Eğitimi Ve Demokratik Eğitim Konulu Bir Hizmet İçi Eğitime Katılma Arasındaki İlişki**

| Cinsiyetin<br>iz Nedir? |             | Demokrasi Eğitimi Ve Demokratik<br>Eğitim Konulu Hizmet içi Eğitime<br>Katılma Durumu |                 |                 |                  |
|-------------------------|-------------|---------------------------------------------------------------------------------------|-----------------|-----------------|------------------|
|                         |             | Evet                                                                                  | Hayır           | Kısmen          | Toplam           |
| <b>Kadın</b>            | <b>Sayı</b> | 5                                                                                     | 92              | 7               | 104              |
|                         | <b>%</b>    | 4,8%<br>31,3%                                                                         | 88,5%<br>50,0%  | 6,7%<br>28,0%   | 100,0%<br>46,2%  |
| <b>Erkek</b>            | <b>Sayı</b> | 11                                                                                    | 92              | 18              | 121              |
|                         | <b>%</b>    | 9,1%<br>68,8%                                                                         | 76,0%<br>50,0%  | 14,9%<br>72,0%  | 100,0%<br>53,8%  |
| <b>Toplam</b>           | <b>Sayı</b> | 16                                                                                    | 184             | 25              | 225              |
|                         | <b>%</b>    | 7,1%<br>100,0%                                                                        | 81,8%<br>100,0% | 11,1%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X:5,389 P<0,054 Sd: 2 Anlamlılık:0,054

Tablo:20’de cinsiyet ile demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitime katılma arasındaki ilişki görülmektedir. Araştırmaya katılan 225 öğretmenin 104’ü kadın (%46,2), 121’ini erkekler (%53,8) oluşturmaktadır. Tablodaki veriler ışığında kadın öğretmenlerin %4,8’i demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitime katıldıkları, %88,5’i demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitime katılmadıklarını, %6,7’sinin hizmet içi eğitime kısmen katıldıklarını belirtmişlerdir. Erkek

öğretmenlerin %7,1'inin demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitime katıldıklarını, %81,8'inin demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitime katılmadıklarını, %11,1'inin hizmet içi eğitime kısmen katıldıklarını belirtmişlerdir.

Cinsiyetlere özgü tutum ve davranışları bilmek, demokratik değerlerin benimsenmesi ile ilgili verilere bize verecektir. Erkekler ve kadınlar arasında siyasal tutum ve davranış farklılıklarının nedeni, siyasal nedenlerden değil de, sosyo-kültürel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Kız ve erkek çocuklarının sosyalleştirme süreçlerinin farklı olduğu görülmektedir. Kız çocukları, erkek çocukların aksine edilgen ve itaatkâr bir sosyalizasyon sürecinden geçmektedir. Ancak bu süreç son yıllarda kadına sosyal, ekonomik ve eğitim alanında farklı fırsatların verilmesiyle bu süreç farklı bir yön tutmuştur.

**Tablo:21. Öğretmenlerin Demokratik İnsanı Tanımlamaya İlişkin Görüşlerinin Dağılımları**

| Öğretmenlerin Demokratik İnsanı Tanımlamaya İlişkin Görüşleri | Sayı       | %            |
|---------------------------------------------------------------|------------|--------------|
| İnsan Haklarına Saygı Gösterendir.                            | 48         | 21,3         |
| Evrensel Bir Kültür İçinde Milli Değerleri Benimseyendir.     | 16         | 7,1          |
| Bağımsız Düşünebilendir.                                      | 23         | 10,2         |
| İnsanları Dil Din Özelliklerine Gruplamayandır.               | 42         | 18,7         |
| Yurttaşlık Temel Hak Ve Özgürlüklerine saygılı                | 24         | 10,7         |
| Hoşgörülü Olandır.                                            | 12         | 5,3          |
| Ortak Kararlara Saygılı Olan Ve Bu Kuralları Uygulandır.      | 39         | 17,3         |
| Diğeri(...)                                                   | 21         | 9,3          |
| <b>Toplam</b>                                                 | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Öğretmenlerin demokratik insanı tanımlamaya ilişkin görüşlerinin dağılımlarına bakıldığında öğretmenlerin demokratik insanı; %21,3'ü insan haklarına saygı gösterendir %7,1'i evrensel bir kültür içinde milli değerleri benimseyendir. %10,1'i bağımsız düşünebilendir. %18,7 si insanları dil din özelliklerine gruplamayandır. %10,7 si yurttaşlık temel hak ve sorumluluklarını bilen ve yerine getirendir, %5,3'ü hoşgörülü olandır, %17,3'ü ortak kararlara saygılı olan ve bu kuralları uygulayandır şeklinde cevap vermişlerdir.



**Tablo: 22. Yaş Değişkeni İle Demokratik İnsanı Tanımlama Arasındaki İlişki**

| Yaş Durumu     |      | Demokratik İnsanı Tanımlama Şekilleri |                                      |                       |                                 |                            |                |                                       |                | Toplam           |
|----------------|------|---------------------------------------|--------------------------------------|-----------------------|---------------------------------|----------------------------|----------------|---------------------------------------|----------------|------------------|
|                |      | İn. Hak. Saygı Gösteren.              | Evren. Kül. İçi. Milli Değer. Benim. | Bağımsız Düşünebil en | İn. Dil Din Özel. Grupla mayan. | Vatan. Temel Hak Ve Özgür. | Hoşgörülü Olan | Ortak Kar. Saygılı Ve Bu Kural. Uygu. | Diğeri         |                  |
| 20–25          | Sayı | 16                                    | -                                    | 2                     | 10                              | -                          | -              | 8                                     | 3              | 39               |
|                | %    | 41,0%<br>33,3%                        | -                                    | 5,1%<br>8,7%          | 25,6%<br>23,8%                  | -                          | -              | 20,5%<br>20,5%                        | 7,7%<br>14,3%  | 100,0%<br>17,3%  |
| 26–30          | Sayı | 15                                    | 6                                    | 12                    | 17                              | 12                         | 9              | 14                                    | 12             | 97               |
|                | %    | 15,5%<br>31,3%                        | 6,2%<br>37,5%                        | 12,4%<br>52,2%        | 17,5%<br>40,5%                  | 12,4%<br>50,0%             | 9,3%<br>75,0%  | 14,4%<br>35,9%                        | 12,4%<br>57,1% | 100,0%<br>43,1%  |
| 31–35          | Sayı | 7                                     | 5                                    | 4                     | 9                               | 8                          | 2              | 9                                     | 3              | 47               |
|                | %    | 14,9%<br>14,6%                        | 10,6%<br>31,3%                       | 8,5%<br>17,4%         | 19,1%<br>21,4%                  | 17,0%<br>33,3%             | 4,3%<br>16,7%  | 19,1%<br>23,1%                        | 6,4%<br>14,3%  | 100,0%<br>20,9%  |
| 36–40          | Sayı | 3                                     | 1                                    | -                     | 1                               | -                          | 1              | 4                                     | 3              | 13               |
|                | %    | 23,1%<br>6,3%                         | 7,7%<br>6,3%                         | -                     | 7,7%<br>2,4%                    | -                          | 7,7%<br>8,3%   | 30,8%<br>10,3%                        | 23,1%<br>14,3% | 100,0%<br>5,8%   |
| 41–45          | Sayı | 3                                     | 4                                    | 2                     | 1                               | 3                          |                | 1                                     |                | 14               |
|                | %    | 21,4%<br>6,3%                         | 28,6%<br>25,0%                       | 14,3%<br>8,7%         | 7,1%<br>2,4%                    | 21,4%<br>12,5%             | -              | 7,1%<br>2,6%                          | -              | 100,0%<br>6,2%   |
| 46–50          | Sayı | 3                                     | -                                    | 3                     | 2                               | 1                          | -              | 1                                     | -              | 10               |
|                | %    | 30,0%<br>6,3%                         | -                                    | 30,0%<br>13,0%        | 20,0%<br>4,8%                   | 10,0%<br>4,2%              | -              | 10,0%<br>2,6%                         | -              | 100,0%<br>4,4%   |
| 50 ve yukarısı | Sayı | 1                                     | -                                    | -                     | 2                               | -                          | -              | 2                                     | -              | 5                |
|                | %    | 20,0%<br>2,1%                         | -                                    | -                     | 40,0%<br>4,8%                   | -                          | -              | 40,0%<br>5,1%                         | -              | 100,0%<br>2,2%   |
| Toplam         | Sayı | 48                                    | 16                                   | 23                    | 42                              | 24                         | 12             | 39                                    | 21             | 225              |
|                | %    | 21,3%<br>100,0%                       | 7,1%<br>100,0%                       | 10,2%<br>100,0%       | 18,7%<br>100,0%                 | 10,7%<br>100,0%            | 5,3%<br>100,0% | 17,3%<br>100,0%                       | 9,3%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X: 63.368

P&lt;0.05

Sd: 42

Anlamlılık: 0.18

En temel kişisel özelliklerden olan yaş faktörü, bireylerin sosyal ilişkilerini etkilemektedir. Yaş faktörü birçok sosyal bilim araştırmalarında bağımsız değişken faktör olarak görülmektedir. Yaş ile demokratik insanı tanımlama arasındaki ilişki bakımından anlamlı bir fark vardır (Anlamlılık:0.18). Yaş ile demokratik insanı tanımlama arasındaki ilişkiye bakıldığında toplamda öğretmenlerin %21,3'ü, demokratik insanı insan haklarına saygı gösterendir şeklinde, %7,1'i evrensel bir kültür içinde milli değerleri benimseyendir şeklinde %10,2'si bağımsız düşünebilendir. %18,7'si insanları dil, din özelliklerine göre ayırmayandır. %10,7'si yurttaşlık temel hak ve sorumluluklarını bilen ve yerine getirendir %5,3'ü hoşgörülü olandır, %17,3'ü Ortak kararlara saygılı olan ve bu kuralları uygulayandır" şeklinde %9,3'ü ise bu seçeneklerin hepsini üzerinde taşıyanların demokratik insan olarak tanımlanması gerektiği görülmektedir. Öğretmenlerin %41'ini oluşturan 20–25 yaş grubundaki öğretmenler, demokratik

insanı insan haklarına saygılı olandır (%33,3) şeklinde tanımlamaktadır.

**Tablo:23. Cinsiyetle Demokratik İnsanı Tanımlama Arasındaki İlişki**

| Cinsiyetin<br>iz Nedir? |               | Demokratik İnsanı Tanımlama Şekilleri |                                                           |                          |                                                  |                                                      |                   |                                                         |                | Toplam           |
|-------------------------|---------------|---------------------------------------|-----------------------------------------------------------|--------------------------|--------------------------------------------------|------------------------------------------------------|-------------------|---------------------------------------------------------|----------------|------------------|
|                         |               | İnsan Hakları'n Saygı Göstere ndir    | Evrensel Bir Kültür içinde Milli Değerleri Benimseyen dir | Bağımsız Düşüne bilendir | İnsanları Dil Din Özellikleri ne Gruplam ayandır | Yurttaşlık Temel Hak Ve Özgürlüklerini uygulayan dır | Hoşgörülü Olandır | Ortak Kararlara Saygılı Olan Ve Bu Kuralları Uygulandır | Diğeri         |                  |
| <b>Kadın</b>            | <b>Sayı</b>   | 27                                    | 2                                                         | 13                       | 20                                               | 14                                                   | 3                 | 14                                                      | 11             | 104              |
|                         | <b>%</b>      | 26,0%<br>56,3%                        | 1,9%<br>12,5%                                             | 12,5%<br>56,5%           | 19,2%<br>47,6%                                   | 13,5%<br>58,3%                                       | 2,9%<br>25,0%     | 13,5%<br>35,9%                                          | 10,6%<br>52,4% | 100,0%<br>46,2%  |
| <b>Erkek</b>            | <b>Sayı</b>   | 21                                    | 14                                                        | 10                       | 22                                               | 10                                                   | 9                 | 25                                                      | 10             | 121              |
|                         | <b>%</b>      | 17,4%<br>43,8%                        | 11,6%<br>87,5%                                            | 8,3%<br>43,5%            | 18,2%<br>52,4%                                   | 8,3%<br>41,7%                                        | 7,4%<br>75,0%     | 20,7%<br>64,1%                                          | 8,3%<br>47,6%  | 100,0%<br>53,8%  |
| <b>Toplam</b>           |               | 48                                    | 16                                                        | 23                       | 42                                               | 24                                                   | 12                | 39                                                      | 21             | 225              |
|                         | <b>Sayı %</b> | 21,3%<br>100,0%                       | 7,1%<br>100,0%                                            | 10,2%<br>100,0%          | 18,7%<br>100,0%                                  | 10,7%<br>100,0%                                      | 5,3%<br>100,0%    | 17,3%<br>100,0%                                         | 9,3%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X: 15.859 P<0.05 Sd:7 Anlamlılık: 0,026

Tablo:23'te cinsiyetle demokratik insanı tanımlama arasındaki ilişki görülmektedir. Araştırmaya katılan 225 öğretmenin 104'ü kadın 121'ini erkekler oluşturmaktadır. Kadın öğretmenlerin erkek öğretmenlere oranla demokratik insanı tanımlamaları ile ilgili veriler yukarıdaki tabloda verilmiştir. Bu veriler ışığında kadınların demokratik insanı tanımlamalarında herhangi bir seçenek üzerinde yoğunlaşma görülmemektedir.

Erkeklerin ise %18,2 'si insan haklarına saygı gösterendir, %8,3'ü evrensel bir kültür içinde milli değerleri benimseyendir. %7,4'ü bağımsız düşünebilir. %18,2'si insanları dil, din, ırk özelliklerine göre gruplamayandır. %8,3'ü Yurttaşlık temel hak ve sorumluluklarını bilen ve yerine getirendir, %7,4'ü hoşgörülü olandır, %20,7'si ortak kararlara saygılı olandır, %8,3'ü ise bütün seçeneklerin demokratik insanı tanımladığını belirtmektedir.

### 5.3. Görüşülenlerin Demokratik Eğitimi Algılama Biçimleri

**Tablo:24.Öğretmenlerin Demokrasi Eğitimi İle İlgili Bilgi Veya Bilinç Verilebilirliğine İlişkin Görüşlerinin Dağılımları**

| Demokrasi Eğitimi İle İlgili Bilgi Veya Bilinçler              | Sayı       | %            |
|----------------------------------------------------------------|------------|--------------|
| Dünyayı Bütünsel Ve Gerçekçi Olarak Kavrayabilme               | 31         | 13,8         |
| Eleştirel Düşünme                                              | 27         | 12,0         |
| Kendi Ve Başkalarının Hak Ve Sorumluluklarını Anlayabilme      | 140        | 62,2         |
| Yerel Ve Global Sorunların Çözüm Olanaklarının Bilincinde Olma | 22         | 9,8          |
| Diğeri                                                         | 5          | 2,2          |
| <b>Toplam</b>                                                  | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Dünyayı bütünsel ve gerçekçi olarak kavrayabilme, eleştirel düşünebilme, kendi ve başkalarını hak ve sorumluluklarını anlayabilme, yerel ve global sosyal sorunların ve çözüm olanaklarının bilincinde olma, global düzeyde karşılıklı bağımlılıklar anlayabilme, uluslar arası işbirliği sürecinde ülkesinin rolünü belirleyebilme, planlama ve kalkınma uygulamalarında bu rolün etkisini anlayabilme gibi bilgi veya bilinç demokrasi eğitimi ile verilebilir. Bunun yanında bir grup üyesi olarak davranabilme, sorumlulukları doğrultusunda harekete geçebilme, başkalarını da dikkate aldığını gösterebilme, farklı kültürden insanlarla iletişim kurabilme, düşüncelerini anlaşılır ve kanıtlara dayalı biçimde ifade edebilme, bilgi ve deneyimlerini tutarlı ve sürekli biçimde geliştirebilme gibi işlevsel amaçlarda yine demokrasi eğitimi ile verilebilir.

Tablo 24’te öğretmenlerin demokrasi eğitimi ile ilgili bilgi veya bilinç verilebilirliğine ilişkin görüşlerinin dağılımlarına bakıldığında dünyayı bütünsel ve gerçekçi olarak kavrayabilme oranı %13,8’dir. Eleştirel düşünebilme bilinci verilebilir diyenlerin oranı ise %12’dir. Kendi ve başkalarını hak ve sorumluluklarını anlayabilme %62,2’dir. Yerel ve global sorunların bilincinde olabilir diyenlerin oranı ise %9,8’dir. Hepsi cevabını verenlerin oranı ise %2,2’dir.

Bu amaçlara gerçekleşirse global yurttaş aşağıdaki yeterlilikleri gösterecek düzeye gelebilir: Çevrenin güvenlik ve sürekliliğini sağlayacak biçimde davranabilir. Gönenci adaletli biçimde paylaşabilir. Eşitlik ve insan hakları konusunda ilerleme isteği duyabilir. Sürdürebilir kalkınma olasılıklarının bilincine varabilir. İnsanlığın kültürel ve mentol mirasını koruma isteği

gösterebilir. Her bireyin yaşama, gelişme ve mutlu olma hakkı olduğunun kavrayabilir. İyi bir yönetimi geliştirmek için demokratik karar sürecine etkin katılabilir (Ulusavaş, 1998:692). Özellikle bilgi aktarımı konusunda öğretmenlere birçok görev düşmektedir. Öğretmenin bizzat bireylere aktarılan bilgilerle bireylerin sosyalleşme sürecinde önemli bir yere sahip olmaktadır. Sadece bilgi aktarımının demokratik bilgi veya bilinci oluşturmadığı ancak birçok faktörün bir araya gelmesiyle demokratik bilinç verilebilmektedir. Demokrasi bilinci ile birey ilk önce kendini tanıyacak ve daha sonra sosyalleşme süreciyle birlikte içinde yaşadığı toplumun beklentilerini algılayıp buna göre hareket edecektir.

**Tablo:25. Öğretmenlerin Demokratikleşmenin Ve Demokratik Eğitimin Önündeki Engel Hakkındaki Görüşlerinin Dağılımı**

| Demokratik Eğitimin Önündeki Engeller | Sayı       | %            |
|---------------------------------------|------------|--------------|
| Öğretim Programları                   | 36         | 16,0         |
| Kalabalık Sınıflar                    | 23         | 10,2         |
| Kaynak Ve Alt Yapı Eksikliği          | 49         | 21,8         |
| Öğretmenin Nitelikli Olmaması         | 13         | 5,8          |
| Okullaşmanın Tamamlanmamış Olması     | 8          | 3,6          |
| Sosyal Sınıf Farklılıkları            | 60         | 26,7         |
| Diğeri                                | 36         | 16,0         |
| <b>Toplam</b>                         | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Tablo 25’te öğretmenlerin demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel hakkındaki görüşlerinin dağılımı görülmektedir. Tablodaki verilere bakıldığında demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel olarak öğretmenlerin %16’sı öğretim programlarının engel oluşturduğunu, %10,2’si kalabalık sınıfların, %21,8’i kaynak ve alt yapı eksikliğinin %5,8’inin öğretmenin nitelikli olmaması, %3,6’sı okullaşmanın tamamlanmamış olmasına, %26’sı ise sosyal sınıf farklılığına bağlı olduğu görülmektedir. “Çocukların dahi ilkokul sıralarında kendilerine karşı gösterilen tavır ve davranışlar yüzünden farkına vardıkları sınıfsal ayırım toplumdaki mevcut statükoyu sağlamaya yönelik bilinçli bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır”(Yeşilorman, 2004: 90). Toplumsal ilişkilere yansıyan sınıf yapısı, bireyin demokratik değerleri kabullenmesini etkilemektedir. Çocuğun davranışlarını gerek ailesi gerekse içinde bulunduğu sosyal sınıf biçimlendirmektedir.

“Genellikle öğretmenler, bütün toplumlarda alt ve orta gelir gruplarından gelmişlerdir ve grupların (sınıfların) özelliklerini yansıtır. Kendileri de orta tabakada bulunurlar. Orta tabakanın sosyo-psikolojik ve ekonomik problemleri onlar için de geçerlidir. Burada da yine bir tutarsızlık görülmektedir. Orta tabakada bulunan bir statü sahibinden, yüksek bir rol performansı beklemek”(Akyüz, 1991:207–208).

17. yüzyıldan itibaren ortaya çıkan sanayi toplumlarını karakterize eden, ekonomik temele dayalı açık sosyal sınıflar olmuştur. Modern sanayi toplumlarında gördüğümüz sosyal sınıflar, eğitimi farklı şekillerde etkilemektedir. Anne babanın mesleği eğitimde farklılaşmalara neden olmakta, çocukların mensup olduğu sosyal sınıf, kişinin eğitim göreceği okulu ve eğitim tipini belirlemekte; toplumsal sınıf, öğrencilerin başarısını çeşitli şekillerde etkilenmektedir(Ergun,1992:201).

Anne-babalar çocuklarına ait oldukları sosyal sınıfa uygun dünya görüşü ve davranış geliştirmeleri için kendi bilgi ve değer yargılarını aktarmaktadırlar. Böylece sınıf yapısının sosyalizasyon sürecinde ve dolayısıyla farklı sosyal sınıflara sınıf aile çocuklarının benimsemesi planlanan değerlerde belirgin farklılık yarattığı görülmektedir. Mesela orta sınıf ailelerinin çocuklarına ileriki hayatlarında kendi ihtiyaçlarını karşılayabilmeleri için mutluluk, merak ve kendi kendini kontrol etme yetkilerini aşılarken; işçi sınıfına mensup ailelerin ise daha ziyade itaat, dürüstlük ve kurallara uyma gibi aktardıkları belirtilmektedir (Yeşilorman, 2004: 91). Burada öğretmenlere düşen görev hangi sınıfa mensup olursa olsun bütün çocuklara yeteneklerini geliştirmede ve üst sosyal pozisyonlar için mücadele etmede eşit fırsatlar vermek gerekir.

Demokratik eğitimde katı ve kapalı bir eğitim söz konusu değildir. Bu tür bir eğitimin amacı, ferdin kendi kabiliyet ve ilgileri doğrultusunda geliştirmektir. Zaten eğitimin özünde de geliştirme ve yetiştirme gibi dinamik unsurlar bulunmaktadır. Aynı zamanda eğitim fertleri yüceltmek suretiyle çatışmacı sınıf anlayışlarından ziyade uzlaşmacı anlayışlara yaklaşmaktadır. Yukarıda belirttiğimiz gibi, sınıflar arası geçişi sağlayan eğitim, demokratik toplumlar için geçerlidir. Antidemokratik ve demokratik toplum anlayışları böyle bir eğitim anlayışını kendileri için tehlikeli görürler (Akyüz,1991:187).

Demokratik eğitimin önündeki bir diğer engel ise okullaşmanın tamamlanmamış olmasıdır. “Okullaşmanın tamamlanmamış olması, bireylere değerlerin aktarılmasını, demokratikleşmenin önündeki engel olarak görülmektedir. Okula gitmeyenlerin okula gidenlere, köyde yaşayıp önemli ölçüde mahrum olanların şehirde yaşayanlara göre rejimin sembollerini daha az oranda benimsedikleri görülmüştür” (Yeşilorman, 2004: 68).

Siyasal rejimler kendine özgü siyasal değer ve hedeflerin aktarılmasında, öğretim programlarından yararlanmaktadırlar. Müfredat siyasal rejime göre biçimlenmekte ve düzenlenmektedir. Örneğin Türk eğitim sisteminde Türkçe matematik, sosyal bilgiler, hayat bilgisi dersleri Türk kültürüne tarihine ve ülkesine bağlılığı tesis etmeye yöneliktir. Siyasallaşma sürecinde ders programları birer araç konumundadır.

**Tablo:26. Yaş İle Demokratikleşmenin Ve Demokratik Eğitimin Önündeki Engel Arasındaki İlişki**

| Yaşınız Nedir?        |             | Demokratikleşmenin Ve Demokratik Eğitimin Önündeki Engeller |                    |                              |                               |                                   |                            |                 | Toplam           |
|-----------------------|-------------|-------------------------------------------------------------|--------------------|------------------------------|-------------------------------|-----------------------------------|----------------------------|-----------------|------------------|
|                       |             | Öğretim Progrmları                                          | Kalabalık Sınıflar | Kaynak Ve Alt Yapı Eksikliği | Öğretmenin Nitelikli Olmaması | Okullaşmanın Tamamlanmamış Olması | Sosyal Sınıf Farklılıkları | Diğeri          |                  |
| <b>20–25</b>          | <b>Sayı</b> | 5                                                           | 8                  | 12                           | -                             | 1                                 | 9                          | 4               | 39               |
|                       | <b>%</b>    | 12,8%<br>13,9%                                              | 20,5%<br>34,8%     | 30,8%<br>24,5%               | -                             | 2,6%<br>12,5%                     | 23,1%<br>15,0%             | 10,3%<br>11,1%  | 100,0%<br>17,3%  |
| <b>26–30</b>          | <b>Sayı</b> | 13                                                          | 8                  | 22                           | 5                             | 4                                 | 21                         | 24              | 97               |
|                       | <b>%</b>    | 13,4%<br>36,1%                                              | 8,2%<br>34,8%      | 22,7%<br>44,9%               | 5,2%<br>38,5%                 | 4,1%<br>50,0%                     | 21,6%<br>35,0%             | 24,7%<br>66,7%  | 100,0%<br>43,1%  |
| <b>31–35</b>          | <b>Sayı</b> | 10                                                          | 5                  | 6                            | 1                             | 2                                 | 18                         | 5               | 47               |
|                       | <b>%</b>    | 21,3%<br>27,8%                                              | 10,6%<br>21,7%     | 12,8%<br>12,2%               | 2,1%<br>7,7%                  | 4,3%<br>25,0%                     | 38,3%<br>30,0%             | 10,6%<br>13,9%  | 100,0%<br>20,9%  |
| <b>36–40</b>          | <b>Sayı</b> | 1                                                           | 2                  | 3                            | 2                             | -                                 | 4                          | 1               | 13               |
|                       | <b>%</b>    | 7,7%<br>2,8%                                                | 15,4%<br>8,7%      | 23,1%<br>6,1%                | 15,4%<br>15,4%                | -                                 | 30,8%<br>6,7%              | 7,7%<br>2,8%    | 100,0%<br>5,8%   |
| <b>41–45</b>          | <b>Sayı</b> | 5                                                           | -                  | 1                            | 2                             |                                   | 4                          | 2               | 14               |
|                       | <b>%</b>    | 35,7%<br>13,9%                                              | -                  | 7,1%<br>2,0%                 | 14,3%<br>15,4%                | -                                 | 28,6%<br>6,7%              | 14,3%<br>5,6%   | 100,0%<br>6,2%   |
| <b>46–50</b>          | <b>Sayı</b> | 2                                                           | -                  | 4                            | 2                             | -                                 | 2                          | -               | 10               |
|                       | <b>%</b>    | 20,0%<br>5,6%                                               | -                  | 40,0%<br>8,2%                | 20,0%<br>15,4%                | -                                 | 20,0%<br>3,3%              | -               | 100,0%<br>4,4%   |
| <b>50 ve yukarısı</b> | <b>Sayı</b> | -                                                           | -                  | 1                            | 1                             | 1                                 | 2                          | -               | 5                |
|                       | <b>%</b>    | -                                                           | -                  | 20,0%<br>2,0%                | 20,0%<br>7,7%                 | 20,0%<br>12,5%                    | 40,0%<br>3,3%              | -               | 100,0%<br>2,2%   |
| <b>Toplam</b>         | <b>Sayı</b> | 36                                                          | 23                 | 49                           | 13                            | 8                                 | 60                         | 36              | 225              |
|                       | <b>%</b>    | 16,0%<br>100,0%                                             | 10,2%<br>100,0%    | 21,8%<br>100,0%              | 5,8%<br>100,0%                | 3,6%<br>100,0%                    | 26,7%<br>100,0%            | 16,0%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X:51,433

P&lt;0,05

Sd:36

Anlamlılık:0,046

Tablo:26’da yaş ile demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel arasındaki ilişkiye göz attığımızda 20–25 yaş grubundaki öğretmenler

demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel olarak en çok kaynak ve alt yapı eksikliği (%30,8); 26–30 yaş arası öğretmenler en çok kaynak ve alt yapı sosyal sınıf farklılıklarını (%38,3); 36–40 yaş arası öğretmenler en çok sosyal sınıf farklılıklarını (%30,8); 41–45 yaş arası öğretmenler en çok öğretim programlarını(%35,7); 46–50 yaş arası öğretmenler engel olarak, kaynak ve alt yapı eksikliğini; 50 ve yukarısı yaşa sahip öğretmenlerin (%40)'ı en çok sosyal sınıf farklılıklarını engel olarak görmektedir.

Ancak bu oranlara bakarken örneklemdaki öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunu 26–30 yaş arası öğretmenler oluşturmaktadır. Örneklem olarak öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu kaynak ve alt yapı eksikliğini ve sosyal sınıf farklılıklarını göstermiştir. Öğretmenlerin yaşı ile demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel arasındaki ilişkinin anlamlı olduğu görülmektedir. Eğitim, sosyal tabaka veya sınıflar arasında, toplumsal şuuru yaymak suretiyle toplumsal bütünleşmeye hizmet eder. Fakat bazen de uyguladığı programlarla bunun tersinin ortaya çıkmasına sebep olabilir(Akyüz,1991:189). Çocuğun içinde doğduğu ve yaşadığı sosyal çevre, yalnızca okulun türü ve meslek seçimini etkilemekle kalmaz, aynı zamanda okuldaki başarıyı da etkiler. Okuldaki öğrencinin başarısı, çocuğun zihni kapasitesine bağlı olduğu kadar, ailenin çocuğa tanıdığı imkanlar ve okulda uygulanan öğretimin de durumuna da bağlıdır.

Demokrasi ve insan hakları eğitiminde birçok zorluk bulunmaktadır. Bu engelleri Brennan'dan aktaran Çelen şöyle aktarmaktadır: (Turan ve Taşpınar, 2004:232)

1. Tutuculuk Engeli: Toplumda ve eğitim alanında oldukça güçlü, değişmeye dirençli tutucu geleneklere bağlı tutumların varlığı
2. Uzmanlık Engeli: Niyetleri farklı, gelişmeye açık olmayan grupların varlığı
3. Toplumsal Engeller: Bu engeller 3 farklı yönde karşılaşılr;
  - a) Siyaset eğitiminin hedefleri ile sosyal siyasal kurumların gerçek tavırları ve uygulamaları arasındaki uyum eksikliği
  - b)Siyasi kültürden miras alınan yasaklayıcı bazı değerlerin olması(ör: tutuculuk, kuram ve uygulama arasındaki yanlış uyum ve bölünme)
  - c) Demokratik devletin amacı ve doğasındaki uzlaşma eksikliği

4. Pedagojik Engeller: Bu engellere okul örgütlenmesi, öğretme biçimleri, program yapılandırma, yöntem bilim, öğretmen yetiştirme, kaynak ve araştırmalarla ilgili birçok problem yerleştirilebilir.

**Tablo:27. Öğretmenlerin Öğretim Programlarının İçeriğindeki Demokrasi Eğitimi Verilebilirliğine İlişkin Görüşleri**

| Öğretim Programlarının İçeriğinde Demokrasi Eğitiminin Verilmesi | Sayı | %     |
|------------------------------------------------------------------|------|-------|
| Evet                                                             | 14   | 6,2   |
| Hayır                                                            | 118  | 52,4  |
| Kısmen                                                           | 91   | 41,3  |
| Toplam                                                           | 225  | 100,0 |

Tablo:27’de öğretmenlerin öğretim programlarının içeriğindeki demokrasi eğitimi verilebilirliğine ilişkin görüşlerine baktığımızda öğretim programının içeriğinde demokrasi eğitimi verilebilir yani “evet” diyenlerin oranı %6,2’dir. “hayır” verilemez diyenlerin oranı %52,4’tür. “kısmen” diyenlerin oranı ise %41,3’tür. 1968 yılından itibaren yürürlüğe giren ilköğretim programı halen yürürlükte. Demokratik hak ve özgürlüklerin ilköğretim programlarına ne ölçüde yansıdığını ve öğretmenlerin bu ilkeleri ne sınıfta yeterince uygulayıp uygulamadıklarını amaçlayan Muhittin Otluca’nın “Demokratik Eğitim İlkelerinin 1968 İlköğretim Programına Yansıması” adlı çalışmada, demokratik eğitim ilkelerinin ilköğretim programında yer almasına karşın ilkelerin haklar ve görevler şeklinde yer aldığı, programda, yöntem ve teknik açısından öğretmene kendisinin rehberliğinde demokrasinin gereği olan davranışları kazandıracak yöntemler kullanmasını önermektedir. Temel hak ve özgürlüklerle ilgili hiçbir bağımsız üniteye rastlanmamıştır. Derslerin amaçlarında, demokratik eğitim ilkelerine yer verilmiştir (Otluca:1996: 57). %52,4’lük bir oran bu ilköğretim programının yeterli olmadığı görüşündedir.

**Tablo:28.Öğretmenlerin Okuldaki Yönetime Katılabilme Oranları**

| Öğretmenlerin Okuldaki Yönetime Katılması | Sayı | %     |
|-------------------------------------------|------|-------|
| Evet                                      | 40   | 17,8  |
| Hayır                                     | 93   | 41,3  |
| Kısmen                                    | 92   | 40,9  |
| Toplam                                    | 225  | 100,0 |

Tablo:28’de öğretmenlerin okuldaki yönetime katılabilme oranları görülmektedir. Öğretmenlerin %17,8’i okuldaki yönetime katıldıkları,



%41,3'ünün okuldaki yönetime katılmadıkları, %40,9'u kısmen okul yönetimine katıldıkları görülmektedir. Öğretmenler pek çok konuda yönetim süreçlerine katılmak zorundadır. Öğretmenler yöneticiler arasındaki ilişkiler okulun psikolojik havasını (onların moralini) önemli ölçüde etkilemektedir. Yani öğretmen ile yönetici arasındaki ilişkiler olumlu yapıcı ve geliştirici olduğu sürece okulun psikolojik ortamı da olumlu olacaktır. Öğretmenlerin pek çok konuda okul yönetimine katkıda bulunması mümkündür (İlgar, 2000:97). Ancak bu verilere baktığımızda öğretmenlerin okul yönetimine katılmadıkları görülmektedir.

#### 5.4. Demokratik Tutum Ve Davranışlara Yönelik Yaklaşımlar

**Tablo:29. Öğretmenlerin Farklı Görüş Ve Düşünceleri Doğal Karşılılamaya İlişkin Görüşlerinin Dağılımı**

| <b>Farklı Görüş Ve Düşünceleri Doğal Karşılama Durumu</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b> |
|-----------------------------------------------------------|-------------|----------|
| <b>Evet</b>                                               | 175         | 77,8     |
| <b>Hayır</b>                                              | 14          | 6,2      |
| <b>Kısmen</b>                                             | 36          | 16,0     |
| <b>Toplam</b>                                             | 225         | 100,0    |

Tablo:29'da öğretmenlerin farklı görüş ve düşünceleri doğal karşılılamaya ilişkin görüşlerinin dağılımına bakıldığında 225 öğretmenin 175(% 77,8)'i farklı görüş ve düşünceleri doğal karşıladıklarını belirtmişlerdir. 14 (%6,2)'ü farklı görüş ve düşünceleri doğal karşılamadıkları 36(%16)'sının farklı düşünceleri doğal karşıladıkları görülmektedir. “Bir görüş hakkında kesin kararı vermeden önce o görüşün lehinde ve aleyhinde konuşulandan kanıt isteme, tutum ve alışkanlığı geliştirme, demokratik toplumun bireylerini yetiştirmede dikkate alınacak önemli bir noktadır” (Şimşek,2000:19). Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun farklı veya karşıt görüşleri doğal karşıladıkları görülmektedir. İlköğretim öğretmenleri, toplumda tartışılan konulardan herhangi birini seçebilir ve bu konular üzerinde farklı görüşlerin savunmalarını yaptırabilir.

**Tablo:30. Öğretmenlerin Çatışmaları Çözme Konusundaki Yöntemlerin Dağılımı**

| Çatışmaları Çözme Yöntemleri          | Sayı       | %            |
|---------------------------------------|------------|--------------|
| Demokratik Kimlik Kazandırma          | 41         | 18,2         |
| Kendilerini Başkalarının Yerine Koyma | 139        | 61,8         |
| Sorunları Çözmeye İstekli Olma        | 43         | 19,1         |
| Sorunları Kendi Haline Bırakma        | 2          | ,9           |
| <b>Toplam</b>                         | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Tablo:30’da öğretmenlerin çatışmaları çözme konusundaki yöntemlerin dağılımına bakıldığında empati mekanizmasını kendini başkalarının yerine koyma (%61.8) mekanizmasını kullandıkları, daha sonra sorunları çözmeye istekli olmanın çatışmaları çözeceğini (%19.1) demokratik kimlik kazandırmanın (%18.2), sorunları kendi haline bırakmanın (%0,9), çatışmaları azaltacağı bulguları elde edilmiştir. Çatışma, gelişme ve değişimin bir parçasıdır. Çatışma kişileri ve insanlar arasındaki ilişkileri zedelemektedir. Bununla birlikte çatışma, yapıcı ve geliştirici ortamlara zemin hazırlayan bir süreçtir. Çatışmanın çözülmesi için tarafların birbirini iyi anlaması gerekir. Bir kimseyi anlamak demek, onun bulunduğu duygu durumunu, düşüncelerini anlamak demektir. Empati (halden anlamanın) gerçekleşebilmesi için öğretmenin esnek bir dünya görüşüne sahip, öğrenmeye istekli, insanları geliştirebileceğine inanan ve yaratıcı kimseler olması gerekmektedir. Çatışmaları çözme konusu ve karar verme becerilerini geliştirmek okuldaki rehberlik saatlerinin konusunu oluşturur.

“Demokrasi bir uzlaşma rejimidir. Demokratik yaşam biçimi bireylerin birbirlerinin haklarına saygı duymalarını ve çıkar çatışmaları olduğunda uzlaşma yolunu kullanmalarını gerektirir”(Şimşek, 2000:20). “Demokrasi bir uzlaşma becerisidir ve arabuluculuk da uzlaşma yöntemlerinden birisidir. Demokratik süreçle karar vermeyi yeğlemek bir değerdir ve genel bir çatı altında ya da grupların değişik istemleri olduğunu, olabileceğini baştan kabul etmektir. Demokratik sürecin amacı, değişik istemlere uzlaşma yöntemlerini kullanarak ortak payda bulmak, herkese bir dereceye kadar doyum sağlayan seçenek üzerinde anlaşmaktır. Özetle, demokrasi uzlaşma rejimidir. Verilen kararların işbirliği içerisinde sürdürülüp sonuçlanmasını kendi yaratıcılıklarını da katarak sağlayan

kişiler, öğrenciler, öğretmenler, yöneticiler ve rehberlerdir” (Kapusuzoğlu, 2004:250).

İnsanlar arasında ilişkilerin sağlıklı şekilde yürümesi için, bireylerin çatışmaları büyütmeden çözmeyi öğrenmesi gerekir. Okullarda öğretmenler, öğrenciler arasında çıkan çatışmalarda arabuluculuk rolü oynarlar. Fakat öğretmenlerin her türlü çatışmadan haberleri olmayabilir. Bunun içinde uzlaşmacı tutum ve davranışları benimsemiş bireyler yetiştirmek gerekir. Demokratik kimlik kazandırmanın çatışmaları azaltacağı bir gerçektir. Bu amaçla özellikle ilköğretim okullarında iletişimsizliği önlemeye ve çatışmaları çözme becerilerini geliştirici özel programlar düzenlenmelidir. Sorunları kendi başına bırakmanın çatışmaları azaltması ya da çözmesinin mümkün olamayacağını da görmek mümkündür.

**Tablo:31.Öğretmenlik Süreleri İle Çatışmaları Çözme Konusunda Yöntemin Uygunluğu Arasındaki İlişki**

| Kaç Yıllık Öğretmensiniz ? | Çatışmaları Çözme Konusundaki Yöntemler |                              |                                       |                                |                                | Toplam           |
|----------------------------|-----------------------------------------|------------------------------|---------------------------------------|--------------------------------|--------------------------------|------------------|
|                            |                                         | Demokratik Kimlik Kazandırma | Kendilerini Başkalarının Yerine Koyma | Sorunları Çözmeye İstekli Olma | Sorunları Kendi Haline Bırakma |                  |
| <b>0-5</b>                 | <b>Sayı</b>                             | 16                           | 60                                    | 23                             | 2                              | 101              |
|                            | <b>%</b>                                | 15,8%<br>39,0%               | 59,4%<br>43,2%                        | 22,8%<br>53,5%                 | 2,0%<br>100,0%                 | 100,0%<br>44,9%  |
| <b>6-10</b>                | <b>Sayı</b>                             | 12                           | 59                                    | 11                             | -                              | 82               |
|                            | <b>%</b>                                | 14,6%<br>29,3%               | 72,0%<br>42,4%                        | 13,4%<br>25,6%                 | -                              | 100,0%<br>36,4%  |
| <b>11-15</b>               | <b>Sayı</b>                             | 2                            | 8                                     | 3                              | -                              | 13               |
|                            | <b>%</b>                                | 15,4%<br>4,9%                | 61,5%<br>5,8%                         | 23,1%<br>7,0%                  | -                              | 100,0%<br>5,8%   |
| <b>16-20</b>               | <b>Sayı</b>                             | 3                            | 5                                     |                                | -                              | 8                |
|                            | <b>%</b>                                | 37,5%<br>7,3%                | 62,5%<br>3,6%                         |                                | -                              | 100,0%<br>3,6%   |
| <b>21-25</b>               | <b>Sayı</b>                             | 4                            |                                       | 1                              | -                              | 5                |
|                            | <b>%</b>                                | 80,0%<br>9,8%                |                                       | 20,0%<br>2,3%                  | -                              | 100,0%<br>2,2%   |
| <b>25 ve üzeri</b>         | <b>Sayı</b>                             | 4                            | 7                                     | 5                              | -                              | 16               |
|                            | <b>%</b>                                | 25,0%<br>9,8%                | 43,8%<br>5,0%                         | 31,3%<br>11,6%                 | -                              | 100,0%<br>7,1%   |
| <b>Toplam</b>              | <b>Sayı</b>                             | 41                           | 139                                   | 43                             | 2                              | 225              |
|                            | <b>%</b>                                | 18,2%<br>100,0%              | 61,8%<br>100,0%                       | 19,1%<br>100,0%                | ,9%<br>100,0%                  | 100,0%<br>100,0% |

X:26.283 P<0.05

Sd: 15

Anlamlılık:0.035

“İstenmeyen davranışların yönetimine ilişkin stratejilerini kullanırken bazen aceleci davranırız. Bazen de hemen sonuç almak amacıyla yönetim stratejilerini uygulamaya çalışırız. Ancak daha kötüsü, öğretmenin istenmeyen davranışlar karşısında hangi yöntem stratejisini kullanmayacağını bilememesidir” (Çelik,2003:173). Bu nedenle öğretmenlerin çatışmaları çözmeleri konusunda yönetim stratejilerini kullanmasını bilmeyi gerektirir. Bu ise öğretmenlikte tecrübeyi gerektirir. Öğretmenler ve yöneticiler, hizmet öncesi ve hizmet içi eğitimlerinde, çatışma yönetimi konusunda arabuluculuk eğitimini uygulamalı olarak almalıdır.

Öğretmenlerin mesleki kıdemlerine göre çatışmaları çözme durumlarına bakıldığında 0–5 yıllık öğretmenlerin %39’u demokratik kimlik kazandırmanın %43,2’si ise kendilerini başkalarının yerine koymanın %53,5’inin sorunları çözmeye istekli olmanın %2’sinin sorunları kendi haline bırakmanın etkili olacağı görüşündedir. 6–10 yıllık öğretmenlerin %29,3’u demokratik kimlik kazandırmanın %42,4’ü ise kendilerini başkalarının yerine koymanın, %25,6’sinin sorunları çözmeye istekli olmanın etkili olacağı görüşündedir. Sorunları kendi haline bırakmanın çatışmaları çözmeyeceği de veriler arasındadır. 11-15 yıllık öğretmenlerin %4,9’u demokratik kimlik kazandırmanın %5,8’i ise kendilerini başkalarının yerine koymanın %7’sinin sorunları çözmeye istekli olmanın görüşündedir.

Kısacası öğretmenlerin çatışmaları çözme konusundaki yöntemlerin oranları meslekteki kıdem yıllarına göre değişiklik göstermektedir.

**Tablo:32. Öğrencilerin Kendi Aralarındaki İlişkilerden Herhangi Bir Şeye Karar Verirken Öğretmenlerin Tutumlarının Dağılımları**

| Karar Verme Sürecinde Öğretmenlerin Tutumları | Sayı | %     |
|-----------------------------------------------|------|-------|
| Konuya Müdahale Etmem                         | 16   | 7,1   |
| Kendi Başlarına Karar Almalarını Desteklerim  | 193  | 85,8  |
| Böyle Bir Şeye İzin Vermem                    | 7    | 3,1   |
| Diğer                                         | 6    | 4,0   |
| Toplam                                        | 225  | 100,0 |

Tablo 32’de öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkilerden herhangi bir şeye karar verirken öğretmenlerin tutumlarının dağılımları görülmektedir. “Konuya müdahale etmem diyenler” % 7,1’ini, “kendi başlarına karar almalarına

desteklerim” %85,8’ini, “böyle bir şeye izin vermem” diyenler %3,1’ini, “diğer” görüşler %4’ünü oluşturmaktadır. Yeni yüzyılın insanı kendi aklını kullanabilen insan olmalıdır. Kendi aklını kullanmayı sağlayan yöntemleri yaygın bir şekilde kullanmak gerekir. Bunun da ilk önce verilebileceği yer aile ve ilköğretim yılları olmalıdır. Karar verme, karar almak, kararları geliştirmek için çeşitli grup alıştırmaları düzenlenmelidir. Öğrenciler düşüncelerini ifade etmeye özendirilmelidir.

Karar verme becerilerini geliştirmek için öğrencilere karar verme sorunu karşısında yapılması ve yapılmaması gerekenler konusunda da alıştırmalar yapılabilir. Karar verme eğitiminde arkadaş, giysi, ders, kitap, etkinlik ya da meslek seçme sorunu örnek alınarak öğrencilere sistematik karar verme sürecinin basamakları öğretilir. Karar vermeden önce sistemli bir biçimde araştırma yapma, seçenekleri irdeleme, çeşitli yaklaşımları sınıma, bağımsız davranma ve verilen kararlardan hoşnut olmasını bilme bu eğitimde gerçekleştirilmeye çalışılan başlıca hedefler olmalıdır (Şimşek, 2000: 18).

**Tablo:33.Öğrenciler Arasında Tartışma Çıktığında Öğretmenlerin Tutumları**

| Öğrenciler Arasında Tartışma Çıktığında Öğretmenlerin Tutumları | Sayı       | %            |
|-----------------------------------------------------------------|------------|--------------|
| Disiplin Kuruluna Gönderirim                                    | 3          | 1,3          |
| Katı Kurallarımı Uygularım                                      | 6          | 2,7          |
| Rehberlik Servisine Gönderirim                                  | 12         | 5,3          |
| Tartışma Çıkaranları Ayırıp Dinlerim                            | 66         | 29,3         |
| Arabulucu Rol Üstlenerek Çözüme Yönelik Adımlar Atarım          | 138        | 61,3         |
| <b>Toplam</b>                                                   | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Öğrenciler arasında tartışma çıktığında öğretmenlerin tutumları tablo:33’te görülmektedir. Öğretmenlerin %61,3’ü “arabulucu rol üstlenerek çözüme yönelik adımlar atarım” %29,3’ü “tartışma çıkaranları ayırıp dinlerim” %5,3’ü “rehberlik servisine gönderirim”, %2,7’si “katı kurallarımı uygularım”, %1,3’ü “disiplin kuruluna gönderirim” cevabını vermişlerdir.

“Okul yasal ve bürokratik bir örgüttür. Okulun işleyişi yasalarla belirlenmiştir. Biçimsel ve bürokratik özellikler okulda her şeyin belirlenmiş kural ve ilkelere göre yapılmasını gerektirir. Okul disiplinin amacı, öğrenciye olumlu davranışları gösterip kendi davranışlarını bu davranışlarla kıyaslayıp,

davranışlarını düzeltmektir” (Özdem, 2003:13). Rehberlik servisleri istenilmeyen öğrenci davranışlarını çözmede önemli bir faktördür. İstenilmeyen davranışların önlenmesini, bireyin kendisini ve içinde bulunduğu kurumsal yapıyla olan ilişkilerini düzenlemektedir. Arabulucu rol üstlenerek çözüme yönelik adımlar atmak, öğretmenlerin en çok izlediği çözüm yolları olarak görülmektedir. Disiplin kurulunun öğretmenler tarafından cezalandırıcı bir kurum olarak görülmesinden dolayı, öğretmenlerin en son başvurdukları bir yöntem olarak görülmektedir.

**Tablo:34.Öğretmenler Öğrencilerden Gelen Eleştirilere Karşı Öğretmenlerin Tutumlarının Dağılımları**

| Eleştirilere Karşı Öğretmenlerin Tutumları | Sayı | %     |
|--------------------------------------------|------|-------|
| <b>Hoşgörülü</b>                           | 80   | 35,6  |
| <b>Esnek Olunmalı</b>                      | 57   | 25,3  |
| <b>Öneriler Sınıfça Değerlendirilmeli</b>  | 82   | 36,4  |
| <b>Diğer</b>                               | 6    | 2,6   |
| <b>Toplam</b>                              | 225  | 100,0 |

Öğretmenlerin, öğrencilerden gelen eleştirilere karşı öğretmenlerin tutumlarının dağılımları görülmektedir. Yaşama doğru bakabilmek için eleştirel düşünmek gerekmektedir. İyi düşünen insan kendini eleştirebilir, problematik durumlardan hoşlanır, esnektir. Aklını kullanır, seçeneklere açıktır ve düşünmesinde her türlü kanıtı değerlendirir. Öğretmenlerin gelen eleştirilere karşı hoşgörülü oldukları (%35,6) esnek oldukları (%25,3) önerilerin sınıfça değerlendirildiği (%36,4) görülmektedir. Ayrıca diğer bölümüne yazılan ifadelere baktığımızda öğretmenlerin” *bu kadar demokrasi de çok fazla, herkes kendi haddini bilmeli, öğrencinin öğretmeni eleştirmeye hakkı yok*” gibi ifadelerle rastlamak da mümkündür. Ancak büyük bir çoğunluğun eleştirilere açık olduğu görülmektedir.

**Tablo:35. Cinsiyet İle Öğretmenlerin Öğrencilerden Gelen Eleştirilere Karşı Tutumları Arasındaki İlişki**

| Cinsiyetiniz Nedir? | Öğretmenlerin Öğrencilerden Gelen Öğrencilere Karşı Tutumları |           |                |                                    |        | Toplam |
|---------------------|---------------------------------------------------------------|-----------|----------------|------------------------------------|--------|--------|
|                     |                                                               | Hoşgörülü | Esnek Olunmalı | Öneriler Sınıfça Değerlendirilmeli | Diğri  |        |
| <b>Kadın</b>        | <b>Sayı</b>                                                   | 29        | 22             | 50                                 | 3      | 104    |
|                     | <b>%</b>                                                      | 27,9%     | 21,2%          | 48,1%                              | 2,9%   | 100,0% |
|                     |                                                               | 36,3%     | 38,6%          | 61,0%                              | 66,7%  | 46,2%  |
| <b>Erkek</b>        | <b>Sayı</b>                                                   | 51        | 35             | 32                                 | 3      | 121    |
|                     | <b>%</b>                                                      | 42,1%     | 28,9%          | 26,4%                              | 2,5%   | 100,0% |
|                     |                                                               | 63,8%     | 61,4%          | 39,0%                              | 33,3%  | 53,8%  |
| <b>Toplam</b>       | <b>Sayı</b>                                                   | 80        | 57             | 82                                 | 6      | 225    |
|                     | <b>%</b>                                                      | 35,6%     | 25,3%          | 36,4%                              | 2,6%   | 100,0% |
|                     |                                                               | 100,0%    | 100,0%         | 100,0%                             | 100,0% | 100,0% |

X:12.419

P&lt;0.05

Sd:4

Anlamlılık:0,014

Tablo:35'te cinsiyet ile öğretmenlerin öğrencilerden gelen eleştirilere karşı tutumları arasındaki ilişki çapraz tablo halinde görülmektedir. Anlamlılık, 0,014 olarak görülmektedir. Bu tablodaki verilere ilişkin ki-kare analizi sonucu de tablonun hemen altında görülmektedir.

Araştırmaya katılan kadın öğretmenlerin %27,9'u hoşgörülü olduklarını, %21,2'sinin eleştirilere karşı esnek olduğunu, %48,1'inin önerileri sınıfça değerlendirdiğini, %2,9'unun farklı şekillerde tutum ve davranışlar sergiledikleri görülmektedir. Araştırmaya katılan erkek öğretmenlerin %42,1'i hoşgörülü olduklarını, %28,9'unun eleştirilere karşı esnek olduğunu, %26,4'ünün önerileri sınıfça değerlendirdiğini, %2,5'inin farklı şekillerde tutum ve davranışlar sergiledikleri görmek mümkündür.

**Tablo:36. Öğretmenlerin Kız Erkek Öğrencilere Eğitimde Eşit Olanak Ve Fırsat Verilmesine İlişkin Görüşlerinin Dağılımı**

| Kız Erkek Öğrencilere Eğitimde Eşit Olanak Verilmesi | Sayı | %     |
|------------------------------------------------------|------|-------|
| <b>Evet</b>                                          | 210  | 93,3  |
| <b>Hayır</b>                                         | 10   | 4,4   |
| <b>Kısmen</b>                                        | 4    | 1,8   |
| <b>Toplam</b>                                        | 225  | 100,0 |

Öğretmenlerin kız erkek öğrencilere eğitimde eşit olanak ve fırsat verilmesine ilişkin görüşleri tablo:36'da görülmektedir. Kız erkek öğrencilere

eğitimde eşit olarak verilmelidir diyenlerin oranı %93,3' tür. Verilmemeli diyenlerin oranı ise %4.4, kısmen verilmeli diyenlerin oranı ise %1.8 'dir.

**Tablo:37. Öğretmenlerin Alınan Ortak Kararlara Duyarlı Davranıp Davranmamasına İlişkin Görüşlerinin Dağılımları**

| Öğretmenlerin Alınan Ortak Kararlara Karşı Duyarlılığı | Sayı | %     |
|--------------------------------------------------------|------|-------|
| Evet                                                   | 184  | 81,8  |
| Hayır                                                  | 5    | 2,2   |
| Kısmen                                                 | 34   | 16.   |
| Toplam                                                 | 225  | 100,0 |

Öğretmenlerin alınan ortak kararlara duyarlı davranıp davranmamasına ilişkin görüşlerinin dağılımlarına bakıldığında tek karar verme mekanizmasının öğretmen olduğu bir otorite biçimi göze çarpmamaktadır. Kararlara katılımın demokratik usullerin kullanıldığı görülmektedir. Öğretmenlerin %81,8'i alınan ortak kararlara duyarlı davrandıklarını belirtmişlerdir. %2.22'si de alınan kararlara duyarlı davranmadıklarını %16' sı alınan ortak kararlara kısmen duyarlı davrandıklarını belirtmişlerdir. İçinde bulunulan ortam ya da çevrelerde yaşayan insanları ilgilendiren kararların alınmasında sözü edilen kişilerin düşüncelerinden yararlanma; demokrasinin en temel ilkelerindendir. Demokratik sistemi besleyici bir davranış olan siyasi katılma davranışı, daha doğrusu herhangi bir çevrede alınan kararlara katılma; katılım konusundaki tutum ve davranışları geliştireceğinden demokratik değerlerin kazandırılmasında olumlu bir etkiye sahiptir (Yeşilorman:1997:158).

**Tablo:38. Öğretmenlik Süreleri İle Alınan Ortak Kararlara Öğretmenlerin Duyarlı Davranışı Arasındaki İlişki**

| Kaç Yıllık Öğretmensiniz |             | Evet           | Hayır         | Kısmen         | Toplam          |
|--------------------------|-------------|----------------|---------------|----------------|-----------------|
| <b>0-5</b>               | <b>Sayı</b> | 82             | 2             | 17             | 101             |
|                          | <b>%</b>    | 81,2%<br>44,6% | 2,0%<br>40,0% | 16,8%<br>47,1% | 100,0%<br>44,9% |
| <b>6-10</b>              | <b>Sayı</b> | 65             | 2             | 15             | 82              |
|                          | <b>%</b>    | 79,3%<br>35,3% | 2,4%<br>40,0% | 18,3%<br>44,1% | 100,0%<br>36,4% |
| <b>11-15</b>             | <b>Sayı</b> | 11             | -             | 2              | 13              |
|                          | <b>%</b>    | 84,6%<br>6,0%  | --            | 14,4%<br>2,9%  | 100,0%<br>5,8%  |
| <b>16-20</b>             | <b>Sayı</b> | 8              | -             | -              | 8               |
|                          | <b>%</b>    | 100,0%<br>4,3% | -             | -              | 100,0%<br>3,6%  |
| <b>21-25</b>             | <b>Sayı</b> | 2              | 1             | 2              | 5               |



|                    |             |                 |                |               |                  |
|--------------------|-------------|-----------------|----------------|---------------|------------------|
|                    | %           | 40,0%<br>1,1%   | 20,0%<br>20,0% | 40,0%<br>5,9% | 100,0%<br>2,2%   |
| <b>25 ve üzeri</b> | <b>Sayı</b> | 16              | -              | -             | 16               |
|                    | %           | 100,0%<br>8,7%  | -              | -             | 100,0%<br>7,1%   |
| <b>Toplam</b>      | <b>Sayı</b> | 184             | 5              | 34            | 225              |
|                    | %           | 81,8%<br>100,0% | 2,2%<br>100,0% | 16%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X: 24.602 P<0.05 Sd:10 Anlamlılık:0.056

Tablo:38’da öğretmenlik süreleri ile alınan ortak kararlara duyarlı davranışı arasındaki ilişkiye baktığımızda anlamlılık seviyesi 0.056’dır. Araştırma kapsamındaki okullarda görev yapan öğretmenlerin mesleki deneyimleri önem arz etmektedir. Çünkü tecrübenin aktardığı bilgiler, ileriye yönelik adımlar atılmasında etkili olmaktadır. Öğretmenlerin toplamda %81,8’i alınan ortak kararlara tutarlı davrandıklarını, %2,7’si alınan ortak kararlara tutarlı davranmadıklarını, %15,1’i kısmen kararlara katıldıkları görülmektedir. 0–5 yıllık öğretmenlerin 101 (%44,6)’si evet, 6–10 yıllık öğretmenlerin 82(%35,3)’ü, 11–15 yıllık öğretmenlerin 13 (%6)’sı, 16–20 yıllık öğretmenlerin 8 (%4,3)’ü, 21–25 yıllık öğretmenlerin %1,1’i 25 ve üzeri yıllık öğretmenlerin 16( %8.7)’si evet cevabı vermektedir. Öğretmenlik süreleri ile alınan ortak kararlara öğretmenlerin duyarlı olmaları arasında anlamlı bir ilişki vardır. Chi-square değeri 24.602’dir.

Bu veriler ışığında öğretmenlikteki süresine bakılmaksızın öğretmenlerin alınan ortak kararlara genelde duyarlı davrandıkları görülmektedir. Mesleki kıdem ile öğretmenlerin alınan kararlara karşı duyarlılıkları arasında bir ilişki görülmemiştir.

**Tablo:39. Öğretmenlerin Yaratıcı Düşünceyi Geliştirici Toplumsal Ortam Hakkındaki Görüşleri**

| Yaratıcı Düşünceyi Geliştirici Toplumsal Ortamlar | Sayı | %     |
|---------------------------------------------------|------|-------|
| <b>İşbirliği Ve Güven Ortamı</b>                  | 18   | 8,0   |
| <b>Herkesin Fikrine Değer Verilen Ortam</b>       | 75   | 33,3  |
| <b>Fikirlerin Eyleme Geçildiği Ortam</b>          | 37   | 16,4  |
| <b>Yeniliğe Ve Öğrenmeye Destek Verilen Ortam</b> | 95   | 42,2  |
| <b>Toplam</b>                                     | 225  | 100,0 |

Öğretmenlerin yaratıcı düşünceyi geliştirici toplumsal ortam hakkındaki görüşleri tablo 39’da görülmektedir. Yaratıcı düşünceyi geliştirici toplumsal ortamın önemi büyüktür. Aşırı kısıtlayıcı, engelleyici, kalıplayıcı ortam hem

eleştirel düşüncenin ve yaratıcı düşünmenin gelişimini engellemektedir. Herkesin fikrine değer verilen ortam (%33,3) demokratik ortamdır. Düşünmenin oluşturduğu çevre düşünceyi biçimlendirmektedir. Söylenenlerin olumsuz tepkiyle karşılanmadığı yıkıcı kırıcı biçimde eleştirilmeyen ortamlar, herkesin fikrine değer verilen ortam yaratıcı ortamdır böyle bir ortamda çocuk eşsiz olarak kabul edilir. Demokrasi düşünce çeşitliliğine dayanan bir yaşam biçimidir.

Yeniliğe ve öğrenmeye destek verilen ortam, fikirlerin eyleme geçirildiği ortamlar, işbirliği ve güven ortamı, bireyin gelişmesini sağlayan ortamdır. Bunun dışında ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin yaratıcı düşünceyi engelleyen faktörlerden kalıtım, başarısızlık korkusu, gerilim (stres), yorgunluk, otoriter ortamlar çevrede bulunan bazı maddeler, beslenme gibi etkenlerden çocuklara düşünmeyi öğretmesi gereklidir.

**Tablo:40. Öğretmenlerin Okuldaki Bütün Çalışmalarını Demokratik Yaşayış Kurallarına Göre Düzenleyip Düzenlememesine İlişkin Görüşleri**

| Okuldaki Çalışmaları Demokratik Hayat Kurallarına Göre Düzenleme Durumu | Sayı       | %           |
|-------------------------------------------------------------------------|------------|-------------|
| Evet                                                                    | 95         | 42,2        |
| Hayır                                                                   | 23         | 10,2        |
| Kısmen                                                                  | 104        | 47,3        |
| <b>Toplam</b>                                                           | <b>224</b> | <b>99,6</b> |

Öğretmenlerin okuldaki çalışmalarını demokratik yaşayış kurallarına göre düzenleyip düzenlememesine ilişkin görüşleri tablo:40'da verilmiştir. Öğretmenlerin 95 (%42,2)'i evet, 23 (%10,2)'ü hayır, 104 (%47,3)'ü kısmen okuldaki demokratik yaşayış kurallarına göre düzenlediklerini belirtmişlerdir.

**Tablo:41. Öğretmenlerin Doğum Yeri İle Öğretmenlerin Okuldaki Çalışmalarını Demokratik Yaşayış Kurallarına Göre Düzenleme Arasındaki İlişki**

|               |      | Öğretmenlerin Okuldaki Çalışmalarını Demokratik Yaşayış Kurallarına Göre Düzenleme Durumları |       |        |        |
|---------------|------|----------------------------------------------------------------------------------------------|-------|--------|--------|
| Doğum Yeriniz |      | Evet                                                                                         | Hayır | Kısmen | Toplam |
| Köy           | Sayı | 27                                                                                           | 13    | 41     | 81     |
|               | %    | 33,3%                                                                                        | 16,0% | 50,6%  | 100,0% |
|               |      | 28,4%                                                                                        | 56,5% | 37,5%  | 36,2%  |
| Kasaba        | Sayı | 9                                                                                            | 2     | 22     | 33     |

|                      |             |        |        |        |        |
|----------------------|-------------|--------|--------|--------|--------|
|                      | %           | 27,3%  | 6,1%   | 66,7%  | 100,0% |
|                      |             | 9,5%   | 8,7%   | 21,2%  | 14,7%  |
| <b>Şehir Merkezi</b> | <b>Sayı</b> | 59     | 8      | 43     | 110    |
|                      | %           | 53,6%  | 7,3%   | 39,1%  | 100,0% |
|                      |             | 62,1%  | 34,8%  | 41,3%  | 49,1%  |
| <b>Toplam</b>        | <b>Sayı</b> | 95     | 23     | 106    | 224    |
|                      | %           | 42,4%  | 10,3%  | 47,3%  | 100,0% |
|                      |             | 100,0% | 100,0% | 100,0% | 100,0% |

X:18.561 P<0.05 Sd: 4 Anlamlılık0.005

“Yaşanan yerin kır ya da kent olması bireylerin siyasal değerleri, siyasal tutum ve davranışları benimsemesinin etkilediği görülmektedir. Kırsal kesimde yetişen insanların sınırlı sayıda etkenin etkilediği düşünülecek olursa sosyalleşmenin ne ölçüde gerçekleştiği daha aşikâr biçimde ortaya çıkmaktadır. Kent ortamının yoğun siyasal ortamda siyasal uyanlara daha fazla maruz kaldığı söylenebilir. Kent ortamının daha hoşgörülü, esnek değişmelere açık ve bireyci değerlerin hâkim olması sebebiyle, insanları daha çok siyasallaştırdığı ve demokratikleştirdiğini iddia eden çalışmalar vardır” (Yeşilorman, 2004:80). Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, kentlilik ya da kır da yaşamak tek başına bir siyasallaşmayı sağlayan bir araç değildir.

**Tablo:42. Yaş İle Okuldaki Çalışmaları Demokratik Yaşayış Kurallarına Göre Düzenleme Arasındaki İlişki**

| Yaşınız Nedir?        | Okuldaki Çalışmaları Demokratik Yaşayış Kurallarına Göre Düzenleme |       |        | Toplam |
|-----------------------|--------------------------------------------------------------------|-------|--------|--------|
|                       | Evet                                                               | Hayır | Kısmen |        |
| <b>20–25</b>          | 15                                                                 | 5     | 18     | 38     |
|                       | 39,5%                                                              | 13,2% | 47,4%  | 100,0% |
|                       | 15,8%                                                              | 21,7% | 17,3%  | 17,0%  |
| <b>26–30</b>          | 43                                                                 | 13    | 41     | 97     |
|                       | 44,3%                                                              | 13,4% | 42,3%  | 100,0% |
|                       | 45,3%                                                              | 56,5% | 39,4%  | 43,3%  |
| <b>31–35</b>          | 20                                                                 | 2     | 25     | 47     |
|                       | 42,6%                                                              | 4,3%  | 53,2%  | 100,0% |
|                       | 21,1%                                                              | 8,7%  | 73,1%  | 21,0%  |
| <b>36–40</b>          | 5                                                                  | -     | 8      | 13     |
|                       | 38,5%                                                              | -     | 61,5%  | 100,0% |
|                       | 5,3%                                                               | -     | 7,7%   | 5,8%   |
| <b>41–45</b>          | 5                                                                  | 2     | 7      | 14     |
|                       | 35,7%                                                              | 14,3% | 50,0%  | 100,0% |
|                       | 5,3%                                                               | 8,7%  | 6,7%   | 6,3%   |
| <b>46–50</b>          | 6                                                                  | 1     | 3      | 10     |
|                       | 60,0%                                                              | 10,0% | 30,0%  | 100,0% |
|                       | 6,3%                                                               | 4,3%  | 2,9%   | 4,5%   |
| <b>50 ve Yukarısı</b> | 1                                                                  | -     | 4      | 5      |
|                       | 20,0%                                                              | -     | 80,0%  | 100,0% |
|                       | 1,1%                                                               | -     | 52,9%  | 2,2%   |
| <b>TOPLAM</b>         | 95                                                                 | 23    | 104    | 224    |

|          |        |        |                  |        |
|----------|--------|--------|------------------|--------|
|          | 42,4%  | 10,3%  | 46,4%            | 100,0% |
|          | 100,0% | 100,0% | 100,0%           | 100,0% |
| X:31.467 | P<0.05 | Sd: 18 | Anlamlılık:0,025 |        |

Tablo 42’de öğretmenlerin yaşı ile okuldaki çalışmaları demokratik yaşayış kurallarına göre düzenleme arasındaki ilişki analiz edildiğinde anlamlılık seviyesinin 0,025 olduğu görülmektedir. 20–25 yaş arasındaki öğretmenlerin %39,5’i okuldaki çalışmalarını demokratik kurallara göre düzenlediği, %13,2’si demokratik kurallara göre düzenlemediği, %47,4’ü kısmen demokratik davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. 26–30 yaş arasındaki öğretmenlerin %44,3’ü okuldaki çalışmalarını demokratik kurallara göre düzenlediği, %13,4’ü demokratik kurallara göre düzenlemediği %42,3’ü kısmen demokratik davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir.

31-35 yaş arasındaki öğretmenlerin %42,6’si okuldaki çalışmalarını demokratik kurallara göre düzenlediği, %4,3’ü demokratik kurallara göre düzenlemediği %51,1’i kısmen demokratik davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. 36–40 yaş arasındaki öğretmenler %38,5’i okuldaki çalışmalarını demokratik kurallara göre düzenlediği %61,5’i kısmen demokratik davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. 41–45 yaş arasındaki öğretmenlerin %35,7’si okuldaki çalışmalarını demokratik kurallara göre düzenlediği, %14,3’ü demokratik kurallara göre düzenlemediği %50’si kısmen demokratik davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. 46–50 yaş arasındaki öğretmenlerin %60’i okuldaki çalışmalarını demokratik kurallara göre düzenlediği, %10’u demokratik kurallara göre düzenlemediği %30’u kısmen demokratik davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir. 50 yaş ve yukarısı öğretmenlerin %20’si okuldaki çalışmalarını demokratik kurallara göre düzenlediğini, %60’ı kısmen demokratik davranışlar sergilediklerini belirtmişlerdir.

Veriler analiz edildiğinde, 36–40 yaş arası, 50 yaş ve yukarısı öğretmenlerin okuldaki çalışmaları demokratik yaşayış kurallarına göre düzenleme oranlarına ilişkin bulgulara baktığımızda alınan örnekleme bulunan öğretmenlerin sayıca yetersiz olması öğretmenlerin bu konudaki görüşlerini saptamakta bizleri yetersiz bıraktığı söylenebilir.

**Tablo:43. Öğretmenlerin Öğrencilerin Demokratik Tutum Ve Davranışlarını Geliştirebilmek İçin Hangi Etkinlikleri Düzenlediklerine İlişkin Görüşleri**

| Öğretmenlerin, Öğrencilerin Demokratik Tutum Ve Davranışlarını Geliştirebilmek İçin Düzenledikleri Etkinlikler | Sayı       | %            |
|----------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------------|--------------|
| Eğitsel Kol Faaliyetleri                                                                                       | 37         | 16,4         |
| Sınıf Ortamında Örnek Tutumlar Sergileyerek                                                                    | 115        | 51,1         |
| Öğrenciler Arasında Demokratik İlkeleri Yaygınlaştırarak                                                       | 73         | 32,4         |
| <b>Toplam</b>                                                                                                  | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Öğretmenlerin öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlarını geliştirebilmek için hangi etkinlikleri düzenlediklerine ilişkin görüşleri tablo:43'te görüldüğü üzere eğitsel kol faaliyetler düzenleyenlerin oranı %16,4, sınıf ortamında tutum sergileyerek diyenlerin oranı ise %51.1dir. Öğrenciler arasında demokratik ilkeleri yaygınlaştırarak diyenlerin oranı ise %32,4'tür. Burada sınıf ortamında örnek tutum sergileyerek öğrencilerde demokratik tutum ve davranışlarını geliştirdiklerini belirtmişlerdir.

Öğretmen öğrencilerde demokratik değerler geliştirmek istiyorsa; baskıcı olmamalı, öğrencilerle iyi ilişkiler kurmalı ve model davranışlar göstermelidir. Model olmanın etkili gücü ise, sözlerde değil, davranışlardadır (Gordon,1993:200–201). Öğretmen unsuruna ilköğretim düzeyinde eğitimin diğer basamaklarına göre daha büyük bir önem atfedildiği görülmektedir. Bu dönemde çocuk için özdeşim modeli olan öğretmenin öğrencilerin tutum ve davranışlarına yön vermesi doğal bir sonuçtur. Öğretmenin öğrenciyle olan münasebetleri çocuğun tutum ve davranışlarına doğrudan yansımaktadır. Bununla birlikte öğretmenlerle öğrenciler arasındaki ilişkilerin her türlü düşünce ve eylemleri çocuğun üzerindeki etkisi beklenmektedir. Kısacası öğretmenlerin öğrencilerle kurduğu ilişki biçimi çocukların demokratik değerleri kazanmasına ya da kazanmamasına zemin hazırlayabileceği düşünülmelidir.

Milli Eğitim Bakanlığı ilköğretim okulları yönetmeliğinin Temel Yönetmelikler maddesi adı altında, İlköğretim okullarında demokratik katılımın sağlanması için, okulda bir öğrenci ve yönetim ve eğitim kurulu ve öğrenci kollarının kurulmasına ilişkin hükümler verilmektedir(MEB,1982:781). Ayda bir defa toplanan öğrenci yönetim ve eğitim kuruları çalışmaları hakkında

arkadaşlarına bilgi vermek ve öğrencilerinde düşüncelerini açıkça ifade etmelerine imkân verme sorumluluğunu taşırlar. Eğitici kol çalışmalarıyla öğrencilerin yönetim sorumluluğuna fiilen katılmaları mümkündür. Öğretmenler planlama, yürütme ve karar vermede yardımcı olmalıdır. Ancak uygulamalarda öğretmen aktif öğrenci pasifize edilmiş durumdadır.

Kol çalışmaları, öğrencilerin ilgileri ve yetenekleri çerçevesinde oluşturulacak çok kapsamlı ve programlı çalışmalardır. Bu çalışmalarla öğrencilerin toplumsallaştırılması ve kişiliğini oluşturması açısından gelişmeler sağlanır. Eğitsel kol çalışmalarında öğrencilerin eğitsel kollara katılımı kendi isteği ile olmalıdır. Bu çalışmalar öğrencide çeşitli kazanımlar oluşturur. Bu kazanımlara baktığımızda kendi yeteneklerinin farkına varabilir ve onları geliştirebilir, içinde bulunduğu grubun, farklı görüş ve çalışmalarının olabileceğini anlayıp bunları hoşgörü ile karşılayabilir. İçinde bulunduğu gruba karşı sorumluluklarını yerine getirebilir.

“Okul içi demokrasi konusunda yapılan çalışmaların gerçekleştirilebilmesi için okul yöneticisi ve öğretmenlere büyük görevler düşmektedir. Demokratik değerlerin kazandırılmasında etkin öğretim yöntemlerinin kullanılması gerekmektedir. Sınıfta uygulanacak bazı ilkeler demokratik sınıf ortamı oluşturarak öğrencilere, demokratik değerleri kazandırabilir. Bu ilkeler şöyle sıralanabilir”(Oğuz,2004:112):

1. Etkin katılımı sağlama,
2. Öğretimde ders baskınlığının etkinliğinden kurtulma,
3. Yansıtıcı düşünmeyi teşvik etme,
4. Öğrenciye karar alma ve problem çözme olanağı sağlama,
5. Tartışmalı konulara yer verme,
6. Bireysel sorumluluk verme
7. İnsana saygıyı benimseme
8. İlgi duymayı teşvik etme

### 5.5. Demokratik Ortamın Hazırlanmasının Demokratik Tutumların Kazanılmasına Etkisi

**Tablo:44.Öğretmenlerin Öğrenciler Okulun İşleyiş Kurallarının Kararlaştırılmasında Ve Bunların Uygulanmasında Söz Sahibi Olup Olmamalarına İlişkin Dağılımları**

| Öğrencilerin Okulun İşleyiş Kurallarının Kararlaştırılmasında Ve Bunların Uygulanmasında Söz Sahibi Olup Olmamasına İlişkin Görüşler | Sayı | %     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|------|-------|
| <b>Kesinlikle söz sahibidirler.</b>                                                                                                  | 25   | 11,1  |
| <b>Söz sahibi olmaları gerekir ama buna izin verilmiyor</b>                                                                          | 128  | 56,9  |
| <b>Söz sahibi değildir ama sebebi öğrencilerin isteksizliğidir.</b>                                                                  | 58   | 25,8  |
| <b>Diğeri</b>                                                                                                                        | 13   | 6,2   |
| <b>Toplam</b>                                                                                                                        | 225  | 100,0 |

Öğretmenlerin öğrenciler okulun işleyiş kurallarının kararlaştırılmasında ve bunların uygulanmasında söz sahibi olup olmamalarına ilişkin dağılımlarına bakıldığında öğretmenlerin %11,1'i öğrenciler okulun kurallarının kararlaştırılmasında ve uygulanmasında kesinlikle söz sahibidirler. Ancak bu oran çok düşüktür. Öğretmenlerin %56,9'u öğrenciler okulun kurallarının kararlaştırılmasında ve uygulanmasında söz sahibi olmaları gerekir ama buna izin verilmiyor. %25,8 'i ise söz sahibi değildir ama öğrencilerin bu konuda isteksizliği söz konusudur. %6,2 'si de farklı şekilde ifade ettikleri ama aynı şeyleri diğer bölümüne yazmışlardır. Öğretmenlerin okul idaresi içerisinde kendilerinin söz sahibi olamadıkları durumlarda öğrencilerin kural koyması veya kuralların uygulanmasındaki etkinliği tartışılmaya açık bir konudur.

Her toplumsal kurumda olduğu gibi okullarımızda uyulması gereken kurallar vardır. Bu kurallar yöneticiler, öğretmenler ve öğrenciler açısından farklılık gösterebilir. Öğrencilerin kural belirlemede sınırlı ya da yok denecek kadar az fonksiyonu vardır. Bundan dolayı disiplin açısından birçok sorun yaşanmaktadır.bu konuda okulda hiçbir etkinliği olmayan öğrencilerin yüksek düzeyde uyum beklemek ne derece doğrudur? Bu kuralların öğretmenler tarafında çok iyi hazırlandığı ve uygulandığını varsaydıgımızda öğrencilik dönemlerinde karar alma süreçlerine katılmayan öğrenciler, bu yetilerini geliştirmeleri mümkün olmayacaktır.

**Tablo:45. Yaş İle Öğrencilerin Okulun İşleyiş Kurallarının Kararlaştırılmasında Ve Bunların Uygulanmasında Söz Sahibi Olması Arasındaki İlişki**

| Öğrencilerin Okulun Kurallarının Kararlaştırılmasında Ve Uygulanmasında Söz Sahibi Olma Durumları |             |                              |                                                      |                                                              |                |                  |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|------------------------------|------------------------------------------------------|--------------------------------------------------------------|----------------|------------------|
| Yaşınız nedir?                                                                                    |             | Kesinlikle Söz Sahibidirler. | Söz Sahibi Olmaları Gerekir Ama Buna İzin Verilmiyor | Söz Sahibi Değildir Ama Sebebi Öğrencilerin İsteksizliğidir. | Diğeri         | Toplam           |
| <b>20-25</b>                                                                                      | <b>Sayı</b> | 6                            | 21                                                   | 9                                                            | 3              | 39               |
|                                                                                                   | <b>%</b>    | 15,4%<br>24,0%               | 53,8%<br>16,4%                                       | 23,1%<br>15,5%                                               | 7,7%<br>23,1%  | 100,0%<br>17,3%  |
| <b>26-30</b>                                                                                      | <b>Sayı</b> | 8                            | 50                                                   | 35                                                           | 4              | 97               |
|                                                                                                   | <b>%</b>    | 8,2%<br>32,0%                | 51,5%<br>39,1%                                       | 36,1%<br>58,6%                                               | 4,1%<br>30,8%  | 100,0%<br>43,1%  |
| <b>31-35</b>                                                                                      | <b>Sayı</b> | 3                            | 35                                                   | 6                                                            | 3              | 47               |
|                                                                                                   | <b>%</b>    | 6,4%<br>12,0%                | 74,5%<br>27,3%                                       | 12,8%<br>10,3%                                               | 6,4%<br>23,1%  | 100,0%<br>20,9%  |
| <b>36-40</b>                                                                                      | <b>Sayı</b> | 3                            | 5                                                    | 3                                                            | 2              | 13               |
|                                                                                                   | <b>%</b>    | 23,1%<br>12,0%               | 38,5%<br>3,9%                                        | 23,1%<br>5,2%                                                | 15,4%<br>15,4% | 100,0%<br>5,8%   |
| <b>41-45</b>                                                                                      | <b>Sayı</b> | 2                            | 8                                                    | 4                                                            |                | 14               |
|                                                                                                   | <b>%</b>    | 14,3%<br>8,0%                | 57,1%<br>6,3%                                        | 28,6%<br>6,9%                                                | -              | 100,0%<br>6,2%   |
| <b>46-50</b>                                                                                      | <b>Sayı</b> | 1                            | 6                                                    | 2                                                            | 1              | 10               |
|                                                                                                   | <b>%</b>    | 10,0%<br>4,0%                | 60,0%<br>4,7%                                        | 20,0%<br>3,4%                                                | 10,0%<br>7,7%  | 100,0%<br>4,4%   |
| <b>50 ve yukarısı</b>                                                                             | <b>Sayı</b> | 2                            | 3                                                    | -                                                            | -              | 5                |
|                                                                                                   | <b>%</b>    | 40,0%<br>8,0%                | 60,0%<br>2,3%                                        | -                                                            | -              | 100,0%<br>2,2%   |
| <b>Toplam</b>                                                                                     | <b>Sayı</b> | 25                           | 128                                                  | 58                                                           | 13             | 225              |
|                                                                                                   | <b>%</b>    | 11,1%<br>100,0%              | 56,9%<br>100,0%                                      | 25,8%<br>100,0%                                              | 5,8%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X:37,781

P&lt;0,05

Sd: 24

Anlamlılık:0,037

Tablo:45'ta yaş ile öğrencilerin okulun işleyiş kurallarının kararlaştırılmasında ve bunların uygulanmasında söz sahibi olması arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlılık 0,037 olarak görülmektedir. 20-25 yaş arası öğretmenlerin %53,8'ü; 26-30 yaş arası öğretmenlerin "%51,5'ü, 31-35 yaş arası öğretmenlerin %74,5'i, 36-40 yaş arası öğretmenlerin %38,5'i, 41-45 yaş arası öğretmenlerin %57,1'i; 46-50 yaş arası öğretmenlerin %60'ı 50 yaş ve yukarısı öğretmenlerin %60'ı okulun işleyiş kurallarının kararlaştırılmasında ve bunların uygulanmasında öğrencilerin söz sahibi olmaları gerekir ama buna izin verilmiyor %51,5 oranındaki bulgulara rastlanmaktadır. Bütün yaş gruplarının ortak



düşüncesi okulda öğrencilerin söz sahibi olmaları yönünde ancak çeşitli sebeplerden bunun gerçekleşmediği görülmektedir.

“Demokratik bir toplumun oluşturulması, demokratik sınıflarla gerçekleşir. Demokratik bir sınıf yönetiminde, öğrenci sınıf kararlarına katılamaz; aynı zamanda sınıf kurallarının geliştirilmesi sürecine de katılır. Sınıf kuralları doğrudan öğrenciyi etkilemektedir. Sınıfın bir anayasası veya “Magna Carta”sı oluşturulacaksa, kuraldan etkilenecek öğrencilerin kural belirleme sürecine katılımları, demokratik bir yönetimin gereğidir” (Çelik,2003:72). Ancak tablodaki verilere bakılacak olursa söz sahibi olmaları gerekir, ama buna izin verilmiyor şeklindeki yüksek oranlar karşımıza çıkmaktadır.

**Tablo:46. Öğretmenlerin Sınıf İklimi İçerisindeki Davranışlarının Yeterince Ortam Demokratik Bulmalarına İlişkin Görüşleri**

| Öğretmenlerin Sınıf İklimi İçerisindeki Davranışlarının Demokratik Bulmaları | Sayı | %     |
|------------------------------------------------------------------------------|------|-------|
| Evet                                                                         | 110  | 48,9  |
| Hayır                                                                        | 19   | 8,4   |
| Kısmen                                                                       | 96   | 42,7  |
| Toplam                                                                       | 225  | 100,0 |

Öğretmenlerin sınıf iklimi içerisindeki davranışlarının yeterince demokratik bulmalarına ilişkin görüşlerine bakıldığında öğretmenlerin %48,9’u davranışlarını demokratik bulduklarını belirtmişlerdir. %8,4’ü davranışlarını demokratik bulmadıklarını belirtmişlerdir. %42,7’si kısmen demokratik bulduklarını belirtmişlerdir. Öğretmenlerin kişiliklerini davranışlarına yansıyacağından hareketle, öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarının doğru kişiliklerinin bir parçası olduğu olmadığı unutulmamalıdır. Okullarda bireylere demokrat değerlerin kazandırılmasında sadece öğretmen davranışları değil, bu süreci etkileyen ve etkilenen herkesin işbirliği büyük önem taşımaktadır. Eğitimin toplumsal dokuya uyum süreci olduğu ve bu toplumsal doku içinde politik dokunun içinde herkesin rolünü iyi oynamak gerekmektedir. Demokrasi kültürü ilk önce ailede kazanılır, eğitimle pekiştirilir ve çalışma ortamında sürdürülür.

**Tablo:47. Öğretmenlerin Doğum Yeri İle Öğretmenlerin Sınıf İklimi İçerisindeki Davranışlarını Demokratik Bulma Arasındaki İlişki**

| Doğum Yeriniz        | Öğretmenlerin Sınıf İçerisindeki Davranışlarını Demokratik Bulma Durumları |                 |                |                 | Toplam           |
|----------------------|----------------------------------------------------------------------------|-----------------|----------------|-----------------|------------------|
|                      |                                                                            | Evet            | Hayır          | Kısmen          |                  |
| <b>Köy</b>           | <b>Sayı</b>                                                                | 30              | 13             | 38              | 81               |
|                      | <b>%</b>                                                                   | 37,0%<br>27,3%  | 16,0%<br>68,4% | 46,9%<br>39,6%  | 100,0%<br>36,0%  |
| <b>Kasaba</b>        | <b>Sayı</b>                                                                | 11              | 2              | 20              | 33               |
|                      | <b>%</b>                                                                   | 33,3%<br>10,0%  | 6,1%<br>10,5%  | 60,6%<br>20,8%  | 100,0%<br>14,7%  |
| <b>Şehir Merkezi</b> | <b>Sayı</b>                                                                | 69              | 4              | 38              | 111              |
|                      | <b>%</b>                                                                   | 62,2%<br>62,7%  | 3,6%<br>21,1%  | 34,2%<br>39,6%  | 100,0%<br>49,3%  |
| <b>Toplam</b>        | <b>Sayı</b>                                                                | 110             | 19             | 96              | 225              |
|                      | <b>%</b>                                                                   | 48,9%<br>100,0% | 8,4%<br>100,0% | 42,7%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X:21.492 P<0.05 Sd:4 Anlamlılık:0.000

Doğum yeri şehir merkezi olanların %62,2'si davranışlarını demokratik buldukları, %3,6 sı davranışlarını demokratik bulmadığı, %34,2'si kısmen davranışlarını demokratik buldukları görülmektedir. Tablodaki verilere göre şehir merkezinde oturanların sayıca doğum yeri köy ve kasaba olanlara göre daha fazladır.

Tablo:47'de öğretmenlerin doğum yeri ile sınıf iklimi içerisindeki davranışlarınızı yeterince demokratik bulmak arasındaki ilişkiye göz attığımızda anlamlılık 0.00 olarak görülmektedir. Doğum yeri köy olanların %37'si davranışlarını demokratik buldukları, %16'sı davranışlarını demokratik bulmadığı, %46,9'u kısmen davranışlarını demokratik buldukları görülmektedir.

**Tablo:48. Cinsiyet İle Sınıf İklimi İçerisindeki Davranışları Yeterince Demokratik Bulmak Arasındaki İlişki**

| Cinsiyetiniz nedir? | Sınıf İklimi İçerisindeki Davranışları Yeterince Demokratik Bulma Durumu |                 |                |                 | Toplam           |
|---------------------|--------------------------------------------------------------------------|-----------------|----------------|-----------------|------------------|
|                     |                                                                          | Evet            | Hayır          | Kısmen          |                  |
| <b>Kadın</b>        | <b>Sayı</b>                                                              | 58              | 4              | 42              | 104              |
|                     | <b>%</b>                                                                 | 55,8%<br>52,7%  | 3,8%<br>21,1%  | 40,4%<br>43,8%  | 100,0%<br>46,2%  |
| <b>Erkek</b>        | <b>Sayı</b>                                                              | 52              | 15             | 54              | 121              |
|                     | <b>%</b>                                                                 | 43,0%<br>47,3%  | 12,4%<br>78,9% | 44,6%<br>56,3%  | 100,0%<br>53,8%  |
| <b>Toplam</b>       | <b>Sayı</b>                                                              | 110             | 19             | 96              | 225              |
|                     | <b>%</b>                                                                 | 48,9%<br>100,0% | 8,4%<br>100,0% | 42,7%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

Tablo:48’de cinsiyet ile sınıf iklimi içerisindeki davranışları yeterince demokratik bulmak arasındaki ilişki görülmektedir. Sınıf ikliminin oluşturulmasında öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Kadınların %55,8 ‘i sınıf iklimi içindeki davranışlarını demokratik buldukları erkeklerin %43’ünün davranışlarını demokratik buldukları; kadınların %3,8’inin davranışlarını demokratik bulmadıkları, erkeklerin %12,4’ ünün davranışlarını demokratik bulmadıkları; kadınların %40,4’ünün kısmen davranışlarını demokratik bulduğu, erkeklerin % 44,6’sının kısmen demokratik buldukları görülmektedir.

**Tablo:49. Okulda Demokrasi Anlayışına Yönelik Yapılan Toplantılar Konferanslar Panel Sempozyum Münazaralar Ve Grupla Çalışmaların Dağılımları**

| <b>Okulda Demokrasi Anlayışına Yönelik Çalışmalar</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b> |
|-------------------------------------------------------|-------------|----------|
| <b>Yapılıyor</b>                                      | 14          | 6,2      |
| <b>Kısmen Yapılıyor</b>                               | 73          | 32,4     |
| <b>Yapılmıyor</b>                                     | 138         | 60,4     |
| <b>Toplam</b>                                         | 225         | 100,0    |

Okulda demokrasi anlayışına yönelik yapılan toplantılar, konferanslar, panel, sempozyum, münazaralar ve grupla çalışmaların dağılımları tablo:49’da görülmektedir. Araştırmaya katılan ilköğretim öğretmenlerinin %60,4’ünün okulda herhangi bir çalışmanın yapılmadığını, %6,2’si yapıldığını, %32,4’ü kısmen yapıldığını belirtmektedir.

**Tablo:50.Öğretmenlerin Sınıfta Katılımı Sağlamak İçin Yaptıklarına İlişkin Görüşlerinin Dağılımı**

| <b>Öğretmenlerin Sınıfta Katılımı Sağlamak İçin Yaptığı Çalışmalar</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b> |
|------------------------------------------------------------------------|-------------|----------|
| <b>Başarı İçin Ölçütler Koyarım</b>                                    | 13          | 5,8      |
| <b>Sözlü Ve Sözsüz Araçlarla Öğrencilere Olan İlgimi Hissettirir</b>   | 42          | 18,7     |
| <b>Öğrenme Stratejilerini Geliştirmelerine Yardımcı Olurum</b>         | 32          | 14,2     |
| <b>Her Öğrenciye Aynı Oranda Söz Hakkı Veririm</b>                     | 61          | 27,1     |
| <b>Sınıftaki Bütün Birey Ve Gruplarla İletişim Kurarım</b>             | 76          | 33,8     |

|               |     |       |
|---------------|-----|-------|
| <b>Diğeri</b> | 1   | ,4    |
| <b>Toplam</b> | 225 | 100,0 |

Öğretmenlerin sınıfta katılımı sağlamak için yaptıklarına ilişkin görüşlerinin dağılımına bakıldığında şu bulgular ortaya çıkmaktadır. “Başarı için ölçütler koyarım” diyenlerin oranı %5,8’dür. “Sözlü ve sözsüz araçlarla öğrencilere olan ilgimi hissettirir” diyenlerin oranı %18,7’dür. “Öğrenme stratejilerini geliştirmelerine yardımcı olurum” diyenlerin oranı %14,2’dir. “Her öğrenciye aynı oranda söz hakkı veririm diyenlerin oranı”%27,1’dir. “Sınıftaki bütün birey ve gruplarla iletişim kurarım” diyenlerin oranı%33,8’tir.

Katılım, demokratik kültürün oluşmasına, içinde bulunulan örgütün veriminin artmasına iletişim kolaylığına kararların etkin olmasına, denetimin kolaylaşmasına, sınıf içindeki çalışmalara katkıda bulunur.

**Tablo:51. Öğretmenlerin Öğretmen-Öğrenci İlişkilerini Yönetim Biçimlerinin Dağılımı**

| <b>Öğretmenlerin Öğretmen-Öğrenci İlişkilerini Yönetim Biçimleri</b>          | <b>Sayı</b> | <b>%</b> |
|-------------------------------------------------------------------------------|-------------|----------|
| <b>Öğrencilerle Dostluk Kurarak</b>                                           | 42          | 18,7     |
| <b>Sınıfın Moral Düzeyini Ve Bağlılığını Artırarak</b>                        | 10          | 4,4      |
| <b>Öğrencilerle İlişkilerde Değişik Durumlarda Tutarlı Tavrı Sergileyerek</b> | 78          | 34,7     |
| <b>Öğrenci Sorumluluğunu Artırarak</b>                                        | 42          | 18,7     |
| <b>Öğrenim Faaliyetlerinde Öğrenci Sorumluluğunu Yaratarak</b>                | 49          | 21,8     |
| <b>Kendi Bildiğini Yaparak</b>                                                | 3           | 1,3      |
| <b>Diğeri</b>                                                                 | 1           | 0,4      |
| <b>Toplam</b>                                                                 | 225         | 100,0    |

Sınıf atmosferindeki ortam, öğrencinin kişiliğini ve öğrenimini etkiler. Öğretmenlerin öğretmen-öğrenci ilişkilerini belirlerken, öğrencilerin sosyal-duygusal gelişmesine yardım ederek onları kabul görme ve kendilerini gerçekleştirme gibi temel ihtiyaçlarına cevap verebilecek şekilde düzenlemek gerekmektedir. Sınıf içi etkinliklerin yönetiminde öğretmenin bilgisi, içtenliği, iletişim alanındaki ustalığı onu başarıya ulaştıracaktır.

Öğretmen –öğrenci ilişkisini etkileyen önemli bir faktör, öğretmenin psikolojik olarak belirlemiş olduğu kabul çizgisidir. Öğretmen sınıf ortamında öğrenci davranışlarını iki grupta değerlendirir: Kabul edilebilir öğrenci davranışlar ve kabul edilemez davranışlar. Bu iki grupta yer alan davranışları, kabul çizgisi birbirinden ayırmaktadır. Kabul çizgisi öğretmenden öğretmene göre değişiklik gösterebilir. Öğretmenin kabul çizgisini etkileyen üç önemli faktör bulunmaktadır. Bunlar: 1.Öğretmendeki değişiklikler 2.Öğrencideki değişiklikler 3.Durum ve çevredeki değişiklikler (Çelik;2003:137).

**Tablo:52. Öğretmenlerin Medeni Durumu İle Öğretmen-Öğrenci İlişkilerinin Yönetimi Arasındaki İlişki**

|                         |             | Öğretmen- Öğrenci İlişkilerinin Yönetimi |                                                 |                                                                 |                                 |                                                         |                           |               |                  |
|-------------------------|-------------|------------------------------------------|-------------------------------------------------|-----------------------------------------------------------------|---------------------------------|---------------------------------------------------------|---------------------------|---------------|------------------|
| Medeni Durumunuz Nedir? |             | Öğrencilerle Dostluk Kurarak             | Sınıfın Moral Düzeyini Ve Bağlılığını Artırarak | Öğrencilerle İlişkilerde Değişik Durumlarda Tutarlı Tavrı Sergi | Öğrenci Sorumluluğunu Artırarak | Öğrenim Faaliyetlerinde Öğrenci Sorumluluğunu Yaratarak | Kendi Bildiğimi Yapararak | Diğeri        | Toplam           |
| <b>Evli</b>             | <b>Sayı</b> | 22                                       | 7                                               | 48                                                              | 32                              | 32                                                      | 1                         | 1             | 143              |
|                         | <b>%</b>    | 15,4%<br>52,4%                           | 4,9%<br>70,0%                                   | 33,6%<br>61,5%                                                  | 22,4%<br>76,2%                  | 22,4%<br>65,3%                                          | ,7%<br>33,3%              | ,7%<br>100,0% | 100,0%<br>63,6%  |
| <b>Bekar</b>            | <b>Sayı</b> | 19                                       | 3                                               | 30                                                              | 9                               | 17                                                      | 1                         | -             | 79               |
|                         | <b>%</b>    | 24,1%<br>45,2%                           | 3,8%<br>30,0%                                   | 38,0%<br>38,5%                                                  | 11,4%<br>21,4%                  | 21,5%<br>34,7%                                          | 1,3%<br>33,3%             | -             | 100,0%<br>35,1%  |
| <b>Dul-Boşanmış</b>     | <b>Sayı</b> | 1                                        | -                                               | -                                                               | 1                               | -                                                       | 1                         | -             | 3                |
|                         | <b>%</b>    | 33,3%<br>2,4%                            | -                                               | -                                                               | 33,3%<br>2,4%                   | -                                                       | 33,3%<br>33,3%            | -             | 100,0%<br>1,3%   |
| <b>Toplam</b>           | <b>Sayı</b> | 42                                       | 10                                              | 78                                                              | 42                              | 49                                                      | 3                         | 1             | 225              |
|                         | <b>%</b>    | 18,7%<br>100,0%                          | 4,4%<br>100,0%                                  | 34,7%<br>100,0%                                                 | 18,7%<br>100,0%                 | 21,8%<br>100,0%                                         | 1,3%<br>100,0%            | ,4%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X:32.377

P&lt;0.05

Sd:12

Anlamlılık:0.001

Tablo:52’de iki değişken arasındaki ilişkinin anlamlılık seviyesi 0,001’dir. Araştırma kapsamındaki *evli* öğretmenlerin %15,4’ü öğrencilerle dostluk kurarak, %4,9’u sınıfın moral düzeyini ve bağlılığını artırarak, %33,6 sı öğrencilerle ilişkilerde değişik durumlarda tutarlı tavrı sergileyerek, %22,42ü öğrenci sorumluluğunu artırarak, %22,4’ü öğrenci faaliyetlerinde öğrenci sorumluluğunu yaratarak, %0,7’si kendi bildiğini yaparak öğretmen –öğrenci ilişkilerini yönettiği görülmektedir. Araştırma kapsamındaki *bekar* öğretmenlerin %24,1’i öğrencilerle

dostluk kurarak, %3,8'i sınıfın moral düzeyini ve bağlılığını artırarak, %38'i öğrencilerle ilişkilerde değişik durumlarda tutarlı tavır sergileyerek, %11,4'ü öğrenci sorumluluğunu artırarak, %21,5'i öğrenci faaliyetlerinde öğrenci sorumluluğunu yaratarak, %1,3'ü kendi bildiğini yaparak öğretmen –öğrenci ilişkilerini yönettiği görülmektedir.

Araştırmadaki verilere göre evli öğretmenlerin ve bekar öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğretmen –öğrenci ilişkilerini değişik durumlarda değişik tutum ve davranışlarda sergileyerek yönettikleri görülmektedir. Dul veya boşanmış öğretmenlerin sayıca az olması elde edilen veriler hakkında yorum yapmamızı engellemektedir. Öğretmen-öğrenci ilişkilerinin yönetiminde demokratik değerlerin kazandırılması gerekmektedir. Sınıfta demokratik değerlerin oluşturulması için her eğitim düzeyinde; şiddet ve baskı ortamından uzak öğrenciyi merkeze alan bir sınıf ortamı oluşturulmalıdır. Öğretmenler derslerin işleyişlerinde etkin öğretim yöntemleri kullanmalıdır. Öğretmenler demokratik ilke ve değerleri benimsemeli ve sınıfta öğrencilere davranışlarıyla model olmalıdır.

**Tablo:53. Dersin Ortasında Gelerek Sınıfa Katılmak İsteyen Bir Öğrenciye Öğretmenin Davranışını Gösteren Dağılım**

| Sınıfa Geç Gelen Öğrenciye Öğretmenin Davranışları                                 | Sayı       | %            |
|------------------------------------------------------------------------------------|------------|--------------|
| Bir Daha Geç Kalmamasını Söylememeli...                                            | 115        | 51,1         |
| Hiç İlgilenmemeli, Öğrenci Gidip Yerine Oturmalı                                   | 7          | 3,1          |
| Öğrenciyi Hiçbir Şekilde Derse Almamalıdır                                         | 7          | 3,1          |
| Sözlü Bir Uyarıda Bulunmalıdır                                                     | 15         | 6,7          |
| Bakışlarıyla Davranışı Onaylatmadığını Hissettirmesi Dese Katılmasına İzin Veririm | 79         | 35,1         |
| Diğeri                                                                             | 2          | ,9           |
| <b>Toplam</b>                                                                      | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Tablo:53'te dersin ortasında gelerek sınıfa katılmak isteyen bir öğrenciye öğretmenlerin %51,1'i "bir daha geç kalmamasını söylemeli; yerine geçip oturmasına izin vermelidir".%3,1'i.hiç ilgilenmemeli, öğrenci gidip yerine oturmalıdır. %3,1'i öğrenciyi hiçbir şekilde derse almamalıdır. %6,7'si "sözlü bir uyarıda bulunulmalı", %35,1'i "bakışlarıyla davranışı onaylamadığını hissettirir, derse katılmasına izin verilmeli", %0,9'u "cevapsız" şeklinde cevap vermektedir.

Vücut dilini kullanmanın ilk basamağı istenmeyen davranışı yapan öğrenciyle göz teması kurmaktır. Öğretmen dersin akışını bozmadan öğrenciye istenmeyen davranışla ilgili olarak bakışlarıyla mesaj gönderebilir. Genelde öğretmenlerin sözlü olarak öğrencileri uyardıkları görülmüştür (%51,1). Otoriter bir anlayışla öğrencinin sınıfa alınmaması gerektiğini belirtenlerin oranı ise %3,1'tir.

**Tablo:54. Dersin İşlenişi Sırasında Konuşma Gülme Sınıfta Dolaşma Gibi Bazı Fiziksel Hareketleriyle Sınıf Atmosferini Bozan Öğrencilere Öğretmenlerin Davranışını Gösteren Dağılım**

| Sınıf Atmosferini Bozan Öğrencilere Karşı Öğretmenlerin Davranışı | Sayı       | %            |
|-------------------------------------------------------------------|------------|--------------|
| Öğrencileri Sözlü Olarak Uyarırım                                 | 129        | 57,3         |
| Uyarılara Rağmen Devam Ediyorsa Dışarı Çıkarırım                  | 32         | 14,2         |
| Öğrencilerin Yerlerini Değiştiririm                               | 46         | 20,4         |
| Hiçbir şey Yapmam Dersimi İşlememe Devam Ederim                   | 6          | 2,7          |
| Öğrencileri İdareye Bildirir Disipline Veririm                    | 2          | ,9           |
| Diğeri                                                            | 10         | 4,4          |
| <b>Toplam</b>                                                     | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Tablo 54'te dersin işlenişi sırasında konuşma, gülme, sınıfta dolaşma gibi bazı fiziksel hareketleriyle sınıf atmosferini bozan öğrencilere öğretmenlerin davranışını gösteren dağılıma bakıldığında öğretmenlerin %57,3'ü öğrencileri sözlü olarak uyarırım, %14,2'si uyarılara rağmen devam ediyorsa dışarıya çıkarırım, %20,4'ü öğrencilerin yerlerini değiştiririm oranları %2,7'si, %0,9'u hiçbir şey öğrencileri idareye bildirir disipline veririm yapmam dersimi işlemeye devam ederim, %4,4'ü de farklı cevaplar vermişlerdir.

Sınıf ortamında yaşanan sorunların görmezlikten gelinmesi, sorunların birikmesine yol açmaktadır. Çözüme ulaştırmayan sorunlar birikerek daha fazla sorun oluştururlar. Çok fazla sorunun bulunduğu bir sınıf ortamında etkili iletişim kurulamaz

**Tablo:55. Sınavda Kopya Çeken Öğrenciye Öğretmen Davranışlarını Gösteren Dağılım**

| Sınavda Kopya Çeken Öğrenciye Öğretmen Davranışları        | Sayı | %    |
|------------------------------------------------------------|------|------|
| Sözlü Olarak Uyarırım Kopya Çekmelerini Önleyecek Önlemler | 153  | 68,0 |
| Hiç Uyarmadan Yazılı Kâğıdını Alarak Disipline Veririm     | 8    | 3,6  |
| Sınavdan Çıkarırım Fakat Disipline                         | 34   | 15,1 |

|                                                      |     |       |
|------------------------------------------------------|-----|-------|
| <b>Vermem</b>                                        |     |       |
| <b>Öğrencinin Sınava Devam Etmesine İzin Veririm</b> | 25  | 11,1  |
| <b>Diğeri</b>                                        | 5   | 2,2   |
| <b>Toplam</b>                                        | 225 | 100,0 |

Tablo:55'te sınavda kopya çeken öğrenciye öğretmen davranışlarını gösteren dağılımına bakıldığında istenilmeyen davranışa karşı öğretmen davranışları yukarıda görülmektedir. Öğretmenlerin farklı cevaplar vermesini herhangi bir koşul altında kabul edilebilen davranış, yanlış yer ve zamanda oluştuğunda kabul edilmeyebilir ilkesine dayandırmak mümkündür. Öğretmen, sınav ortamında normal ders etkinliklerine göre daha sert davranışlarda bulunabilir. İstenilmeyen davranışa verilecek tepki kabul çizgisine bağlıdır.

**Tablo: 56. Sınav Başlangıcında Öğretmenin Hazırlamış Olduğu Sorulara İtiraz Olduğunda Öğretmenlerin Davranışlarını Gösteren Dağılım**

| <b>Öğretmenin Hazırlamış Olduğu Sorulara İtiraz Olduğunda Öğretmenlerin Davranışları</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b> |
|------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|----------|
| <b>İtirazı dikkate alırım</b>                                                            | 43          | 19,1     |
| <b>İtirazı dikkate alırım ve soruyu değiştiririm</b>                                     | 61          | 27,1     |
| <b>İtirazı dikkate alırım soruyu değerlendirmeye tabi tutmam</b>                         | 121         | 53,8     |
| <b>Toplam</b>                                                                            | 225         | 100,0    |

Sınav başlangıcında öğretmenin hazırlamış olduğu sorulara itiraz olduğunda öğretmenlerin davranışlarını gösteren dağılıma bakıldığında öğrenci düşüncelerini dikkate alanların oranı % 19,1'dir. İtirazı dikkate alanların oranı %19.1, itirazı dikkate alıp soruyu değiştirenlerin oranı %27.1, itirazı dikkate alıp soruyu değerlendirmeye tabii tutmayanların oranı ise %53.8'dir. Demokratik toplumun bireyi başkalarının görüşüne açıktır. Demokratik toplum, kendini ifade özgürlüğünün toplumda fikir zenginliğine yol açacağı bunun da toplumun gelişmesine katkı sağlayacağı inancına dayanan bir yaşam biçimine sahiptir (Şimşek,2000:4). Kişinin bilgilenmesi, başkalarının düşüncesine açık olması, ancak öteki insanların birikimlerinden yararlanmaya istekli olması ölçüsünde gerçekleşebilir. Öğretmenin öğrencilerin itirazlarını dikkate alması ve bunu değerlendirmeye tabi tutması öğrencinin akademik başarısını artıracak gibi kendini ifade eden bireyler yetiştirmesine imkan sağlayacaktır.



**Tablo:57. Sınıfta Kılık Kıyafet Ve Görünüş Yönünden Kurallara Uymayan Öğrenci Gördüğünde Öğretmenlerin Davranışlarını Gösteren Dağılım**

| Kıyafete Uymayan Öğrenciye Öğretmenin Davranışı | Sayı       | %            |
|-------------------------------------------------|------------|--------------|
| Öğrenciyi Sözlü Olarak Uyarırım                 | 202        | 89,8         |
| Derse Almayıp İdareye Bildirim                  | 5          | 2,2          |
| Hiç İlgilenmem                                  | 8          | 3,6          |
| Diğeri                                          | 10         | 4,4          |
| <b>Toplam</b>                                   | <b>225</b> | <b>100,0</b> |

Tablo 57’de sınıfta kılık kıyafet ve görünüş yönünden kurallara uymayan öğrenci gördüğünde öğretmenlerin davranışlarını gösteren dağılım görülmektedir. En deneyimli ve yetenekli öğretmenlerin bile derslerinde öğrencilerin istenmeyen davranışları ortaya çıkmaktadır. Öğretmenin istenmeyen davranışları en aza indirmek için öğrenciler üzerinde baskı uygulayarak, korkutarak ve sindirerek disiplin sağlamaya çalışması hatalıdır. Dağılıma bakıldığında öğrenciyi sözlü olarak uyarırım diyenlerin oranı %89,8’dir. Derse almayıp idareye bildiririm diyenlerin oranı ise % 2,2’dir. Hiç ilgilenmem diyenlerin oranı ise %3,6’dır. Diğer cevabını verenlerin oranı ise %4,4 tür. Derste sıkılma, otoriteye karşı gelme, dikkat çekme, kuralların olmayışı veya öğrenci tarafından bilinmemesi, akademik başarı eksikliği, duygusal sorunlar, öğretmen kaynaklı faktörlerden dolayı istenmeyen davranışlar meydana gelmektedir. Bunun ortaya çıkmaması için öğrencileri sürekli olarak izlemek, öğrencileri motive etmek, öğrencilerin ilgilerini anlamak ve sınıf kurallarını tespit etmek sözlü olarak uyarmak, sorumluluk vermek, kendisine ait ödül ve ceza mekanizmalarını kullanmak, okul yönetimi, aile ve rehber uzman ile görüşmek, disiplin cezası vermek ve disiplin cezasını sağlamak gibi stratejiler izlenmelidir. Serbestiyetçi tutumda bulunanların oranı %3,6’dır. İstenmeyen davranış yapan öğrenciyle vucüd dilinin yakından ve uzaktan kullanılması, dokunma, sözle doğrudan ve dolaylı olarak, soru sorma söz hakkı verme ve sözün doğrudan istenilmeyen davranışa getirilmesi cevabını verenlerin oranı %89,8’dir. Bunun yapılış yöntemi de ayrıca önem taşımaktadır

**Tablo:58. Dersin İşlenişi Sırasında Dersle Hiç İlgilenmeyen Veya Başka Şeyle İlgilenen Öğrenciye Öğretmenlerin Davranışını Gösteren Dağılım**

| Dersle İlgilenmeyen Öğrenciye Öğretmenlerin Davranışları | Sayı | %    |
|----------------------------------------------------------|------|------|
| Öğrenciyi Uyarırım                                       | 139  | 61,8 |
| Öğrenciyle Hiç İlgilenmem                                | 7    | 3,1  |
| Öğrenciyi Ön Sıraya Alırım                               | 52   | 23,1 |
| Öğrenci İsterse Dışarı Çıkarırım                         | 20   | 8,9  |
| Diğeri                                                   | 7    | 3,1  |
| Toplam                                                   | 225  | 100  |

İstenmeyen davranışların engellenmesinde gösterilmesi gereken öğretmen tepkilerine bakıldığında görmezden gelmek, sözlü olarak uyarmak, (fısıltı ile uyarma, yüksek sesle uyarma, soru sorma ve söz hakkı verme, sözün doğrudan istenilmeyen davranışa getirilmesi), derste değişiklik yapma ödül ve ceza mekanizmasını kullanmak, okul yönetimi, aile ve rehber uzman ile görüşmek, disiplin cezası vermek ve disiplin cezasını sağlamak gibi stratejiler izlenmektedir. Yandaki tabloya bakıldığında sözlü olarak uyaranların oranı %61.8'dir. Sözlü uyarılarda öğrenci değil öğrencinin davranışı ön plana alınmalıdır. Uyarının dozu iyi ayarlanmalıdır, ortam gerginleştirilmeden öğrencinin kişiliği hedef alınmadan yapılmalıdır. Öğrenciyi kendi haline bırakmak gerektiğini savunanların oranı ise %3,1'dir. Bu durumda iletişim kopukluğu gözlenir

**Tablo:59.Öğretmenlere Göre Öğrenciler Okulun Doğasını Belirlemede Aktif Rol Alıp Almayacaklarını Gösteren Dağılım**

| Öğretmenlerin Öğrencilerin Okulun Doğasını Belirlemede Rol Alıp Almayacaklarına İlişkin Görüşleri | Sayı | %     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------------|------|-------|
| Evet                                                                                              | 147  | 65,3  |
| Hayır                                                                                             | 6    | 2,7   |
| Kısmen                                                                                            | 72   | 32,0  |
| Toplam                                                                                            | 225  | 100,0 |

Öğretmenlere göre öğrencilerin okulun doğasını belirlemede aktif rol alıp almayacaklarını gösteren dağılım tablo:60'da görülmektedir. Öğretmenlerin %65,3'ü evet diyerek öğrencilerin aktif rol alabileceğini %2,7'si hayır diyerek öğrencilerin okulun doğasını belirlemede aktif rol almayacaklarını %32'si ise kısmen verilebileceğini belirtmiştir. Öğretmen amaçları koyar, içeriği seçer, konuları anlatır, buyrukları verir, öğrenciler adına karar alır. Bu anlayışa göre

öğrenci hiçbir şey bilmez, öğrenmek için okula gelir, düşüncelerine gerek yoktur. Kararlara katılmazlar, öğretmeni dinlerler ve onun buyruklarına uyarlar. Başka bir deyişle, öğrenciler yönetilen bir nesne konumundadır. Oysa eğitim insanların özgürleşmesine katkı sağlamalıdır (Şimşek:2000:47). Şunu da bilmek gerekir ki, sorumluluktan kaçmanın en iyi yolu, kendimizi bir işin yapılamayacağına inandırmaktır. Eğitim, hükmeden bir eğitmenle ile edilgen nesneler arasında gerçekleşmez. En zor anlarda bile sorunlar olanaklar ve hedefler birlikte değerlendirilerek, herkes için geçerli olan karar ya da kurallara dönüştürülür. Alınan kararlar herkese eşit biçimde uygulanır. Bunun da denetimini de öğrenciler yapar. Kısacası her öğrenci, topluluğun etkin bir üyesi ve kararların katılımcısı olmalıdır (Şimşek, 2000:46).

**Tablo:60. Öğretmenlik Süreleri İle Öğrencilerin Okulun Doğasını Belirlemede Aktif Rol Alabilmesi Arasındaki İlişki**

|                          |             | Öğrencilerin Okulun Doğasını Belirlemede Aktif Rol Alabilme Durumları |                |                 |                  |
|--------------------------|-------------|-----------------------------------------------------------------------|----------------|-----------------|------------------|
| Kaç Yıllık Öğretmensiniz |             | Evet                                                                  | Hayır          | Kısmen          | Toplam           |
| <b>0-5</b>               | <b>Sayı</b> | 62                                                                    | 2              | 37              | 101              |
|                          | <b>%</b>    | 61,4%<br>42,2%                                                        | 2,0%<br>33,3%  | 36,6%<br>51,4%  | 100,0%<br>44,9%  |
| <b>6-10</b>              | <b>Sayı</b> | 55                                                                    | 2              | 25              | 82               |
|                          | <b>%</b>    | 67,1%<br>37,4%                                                        | 2,4%<br>33,3%  | 30,5%<br>34,7%  | 100,0%<br>36,4%  |
| <b>11-15</b>             | <b>Sayı</b> | 5                                                                     | -              | 8               | 13               |
|                          | <b>%</b>    | 38,5%<br>3,4%                                                         | -              | 61,5%<br>11,1%  | 100,0%<br>5,8%   |
| <b>16-20</b>             | <b>Sayı</b> | 7                                                                     | 1              | -               | 8                |
|                          | <b>%</b>    | 87,5%<br>4,8%                                                         | 12,5%<br>16,7% | -               | 100,0%<br>3,6%   |
| <b>21-25</b>             | <b>Sayı</b> | 4                                                                     | -              | 1               | 5                |
|                          | <b>%</b>    | 80,0%<br>2,7%                                                         | -              | 20,0%<br>1,4%   | 100,0%<br>2,2%   |
| <b>25 ve üzeri</b>       | <b>Sayı</b> | 14                                                                    | 1              | 1               | 16               |
|                          | <b>%</b>    | 87,5%<br>9,5%                                                         | 6,3%<br>16,7%  | 6,3%<br>1,4%    | 100,0%<br>7,1%   |
| <b>Toplam</b>            | <b>Sayı</b> | 147                                                                   | 6              | 72              | 225              |
|                          | <b>%</b>    | 65,3%<br>100,0%                                                       | 2,7%<br>100,0% | 32,0%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X:18.412 P<0.05 Sd: 10 Anlamlılık:0.048

Tablo: 60'de öğretmenlik süreleri ile öğrencilerin okulun doğasını belirlemede aktif rol alabilmesi arasındaki ilişkiye göz attığımızda öğretmenlerin toplamda %65,3'ü öğrenciler okulun doğasını belirlemede aktif rol alabilir

demektedir. %2.7'si öğrenciler okulun doğasını belirlemede aktif rol alamaz demektir.%32' si öğrenciler okulun doğasını belirlemede kısmen aktif rol alabilir şeklinde görülmektedir. 0–5 yıllık öğretmenler “*evet*” diyenlerin oranı 101 kişi (%61,4)'tür. 5–10 yıllık öğretmenlerin “*evet*” diyenlerin oranı 82 (%67,1)'dir. 16-20 yıllık öğretmenlerin “*evet*” diyenlerin oranı 8(%87.5)'tir. 21–25 yıllık öğretmenlerin içerisinde evet diyenlerin oranı 5(%80,4)'tür. Bu oranlara bakıldığında öğretmenlik süresi ile öğrencilerin okulun doğasını belirleme arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ancak oranlara bakıldığında öğretmenlik süresi ile öğrencilerin okulun doğasını belirlemek ile görüşleri arasında doğrudan bir ilişki olmadığı görülmektedir.

**Tablo:61.Cinsiyet İle Öğrenciler Okulun Doğasını Belirlemede Aktif Rol Alabilmeleri Arasındaki İlişki**

|                     |             | Öğrencilerin Okulun Doğasını Belirlemede Aktif Rol Alabilme Durumları |                |                 |                  |
|---------------------|-------------|-----------------------------------------------------------------------|----------------|-----------------|------------------|
| Cinsiyetiniz nedir? |             | Evet                                                                  | Hayır          | Kısmen          | Toplam           |
| <b>Kadın</b>        | <b>Sayı</b> | 60                                                                    | 2              | 42              | 104              |
|                     | <b>%</b>    | 57,7%<br>40,8%                                                        | 1,9%<br>33,3%  | 40,4%<br>58,3%  | 100,0%<br>46,2%  |
| <b>Erkek</b>        | <b>Sayı</b> | 87                                                                    | 4              | 30              | 121              |
|                     | <b>%</b>    | 71,9%<br>59,2%                                                        | 3,3%<br>66,7%  | 24,8%<br>41,7%  | 100,0%<br>53,8%  |
| <b>Toplam</b>       | <b>Sayı</b> | 147                                                                   | 6              | 72              | 225              |
|                     | <b>%</b>    | 65,3%<br>100,0%                                                       | 2,7%<br>100,0% | 32,0%<br>100,0% | 100,0%<br>100,0% |

X: 6.378 P<0.05 Sd: 2 Anlamlılık:0.041

Tablo: 61'de cinsiyet ile öğrenciler okulun doğasını belirlemede aktif rol alabilmeleri arasındaki ilişki görülmektedir. Anlamlılık seviyesinin 0,041 olarak görüldüğü bu çapraz tabloda araştırmaya katılan kadın öğretmenlerin %57,7'si öğrencilerin okulda aktif rol alabileceklerini, %1,9'u öğrencilerin okulda aktif rol almayacaklarını, %40,4'ü öğrencilerin kısmen rol alabileceklerini belirtmektedir. Erkek öğretmenlerin %71,9'u öğrencilerin okulda aktif rol alabileceklerini, %3,3'ü öğrencilerin okulda aktif rol almayacaklarını, %24,8'i öğrencilerin kısmen rol alabileceklerini belirtmektedir. Tablodaki verilere göre, öğrencilerin erkek öğretmenler kadın öğretmenlere göre daha fazla aktif rol alması gerektiğini belirtmektedirler.

**Tablo:62.Günümüzde Öğretmenlerin Daha Fazla Otoriter Davranmalarına İhtiyaç Olup Olmayacağını Gösteren Dağılım**

| Öğretmenlerin Daha Fazla Otoriter Davranmalarına İhtiyaç Olup Olmayacağını İlişkin Görüşler | Sayı | %     |
|---------------------------------------------------------------------------------------------|------|-------|
| Evet                                                                                        | 61   | 27,1  |
| Hayır                                                                                       | 46   | 20,4  |
| Kısmen                                                                                      | 118  | 52,4  |
| Toplam                                                                                      | 225  | 100,0 |

Günümüzde öğretmenlerin daha fazla otoriter davranmalarına ihtiyaç olup olmayacağını gösteren dağılım tablo 63'te görülmektedir. Öğretmenlerin %27,1'i evet, %20,4'ü hayır, %52'si kısmen cevabını vermişlerdir. Demokratik görüş ve davranışlara sahip vatandaşların yetişebilmesi için eğitim sisteminin yapısının demokratik olması gerekir. Öğretmenlerin demokratik bir sınıf ortamı oluşturarak ders anlatmaları, öğrencilerin de demokratik davranış geliştirmelerini sağlayacaktır. Sınıfta lider konumunda olan öğretmenin, her şeyden önce demokratik yaşam biçiminin güzelliğine inanan, insan haklarına saygılı bir kişiliğe sahip olması gerekmektedir. Bireylerin özgür düşünebileceği, öğrenme ve araştırma isteğinin arttığı işbirliği yapma becerisinin geliştiği demokratik kişilikler geliştirmek, nesiller yetiştirmek öğretmenlerin görevleri arasındadır. Öğretmenlerin daha fazla otoriter davranmalarına ihtiyaç konusunda öğretmenlerin büyük çoğunluğu kısmen cevabı vermişlerdir. Sınıf yönetimi konusunda bir güçlkle karşılaşıldığında öğretmenlerin bazen demokratik olmayan otoriter davranışlarda bulundukları görülmektedir. Özellikle doğru olduğuna inanılan şey yaptırılmadığından demokratik olmayan yöntemlere dayığa başvuruluyor. İletişimin iyi olmadığı ve iyi iletişim kurulamadığı zaman demokratik olmayan yollara başvurular gözlenmektedir.

Öğretmen merkezli bir öğretim yöntemi ve sınıf yönetimi olan otoriter tutumda öğrenci kendini sürekli olarak baskı altında hissetmektedir. Sadece otoriter davranışlarda bulunmak öğrenciyi disipline etmemektedir. Otoriteye karşı gelme davranışının gözleendiği ergenlik dönmlerinde öğrenci istenmeyen davranışları yaparak otoriteyi kaldırmak isteyecektir. Ancak bu ise onların görüşlerini alarak karar vermek, onların ilgi ihtiyaç ve beklentilerine uygun bir eğitim sağlayacaktır. Bireyleri sıkı bir disiplin altında tutan otorite, kişiye bir

baskı uygular. Öğretmen otoriter bir yapıya sahip oldukça, eğitimde rehberlik rolünden çok şekillendirici bir rol üstlenmiş olur. Böyle bir durumda, öğrencilerde istendik olumlu davranışların yanı sıra istenmedik olumsuz davranışların ortaya çıkması da olasıdır (Şahin,1995:23).

“Zor yoluyla denetleme ve sevgi esirgeyerek denetleme boyutlarının egemen olduğu aşırı baskılı ve otoriter aile ortamında denetlenen çocuk hangi davranışın hangi tepkiyi alacağı hakkında bir fikre sahip değildir. Dolayısıyla çocuğun kaygılı bir belirsizlik içinde aşırı isyankar ve aşırı boyun eğici olması gerekir”(Bilgiseven, 1987:28).

**Tablo:63. Öğretmenlerin Demokrasi Eğitimi Konusunda Mesleki Becerilerini Geliştirmeleri İçin Gerekli Seminer Toplantı Çalışmalarını Yapılmasını Gösteren Dağılım**

| <b>Demokrasi Eğitimi<br/>Konusunda Seminer<br/>Toplantı Çalışmalarının<br/>Yapılması</b> | <b>Sayı</b> | <b>%</b> |
|------------------------------------------------------------------------------------------|-------------|----------|
| <b>Hiçbir Zaman</b>                                                                      | 7           | 3,1      |
| <b>Nadiren</b>                                                                           | 37          | 16,4     |
| <b>Çoğunlukla</b>                                                                        | 89          | 39,6     |
| <b>Her Zaman</b>                                                                         | 92          | 40,9     |
| <b>Toplam</b>                                                                            | 225         | 100,0    |

Öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda mesleki becerilerini geliştirmeleri için gerekli seminer, toplantı çalışmaları yapıp yapılmaması hususunda öğretmenlerin %3,1’i hiçbir zaman %16,4’ u nadiren %39,6 ‘u çoğunlukla %40,9’u her zaman cevabını vermişlerdir. Demokrasi eğitimi konusunda öğretmenlerin istekli oldukları görülmüştür. Hizmet içi eğitim ülkemizde yasalarla zorunlu hale getirilmiştir. Eğitimden sorumlu olan temel kuruluş Milli Eğitim Bakanlığı’dır. Hizmet-içi eğitimin sağlanması Milli Eğitim Bakanlığına verilmiştir. Milli Eğitim Temel Kanunun 48. maddesinde öğretmenlerin daha üst öğrenim görmelerini de sağlamak üzere yaz ve akşam okulları açılır ya da hizmet içi yetiştirmeleriyle amacıyla kurslar ve seminerler düzenlenir. Bu konuda Milli Eğitim Bakanlığı eğitim süresi içinde hizmet içi eğitim çalışmaları düzenlemelidir.

## 6. SONUÇ VE ÖNERİLER

Demokrasi ve insan hakları kültürü; devlet yapısında, toplumsal sistemde ve insan ilişkilerinde çok boyutlu olarak gerçekleşir. Her alanda demokratik değer, tutum ve davranışların geliştirilmesi, insanın özgürlüğü ve mutluluğu, toplumsal örgütlenme ve nitelikli vatandaşların yetiştirilmesi demokrasi ve insan hakları kültürünün dinamiğini oluşturur.

Demokrasi siyasi bir sistem olmasının ötesinde, kendisine özgü kuralları bulunan bir hayat felsefesi içermektedir. Bu itibarla demokratlaşma, sadece siyasi davranış açısından değil, aynı zamanda bir dünya görüşü olarak değerlendirmeye çaba harcanmıştır.

Geniş bir siyasi kültüre sahip olan demokrasi; hem bir siyasi sistemi, hem de hayat tarzını karakterize etmektedir. Demokratik yönetim biçiminin, belli bir yaşayış biçimini yansıtan sosyo-ekonomik, kültürel temeller ve siyasal bir felsefeyle birlikte düşünmesi gerekir.

Bir sistemi ayakta tutan ve kalıcılığını sağlayan eğitimidir. İçinde bulunduğumuz çağda bilim ve teknikteki gelişmelerin baş döndürücü bir hızla ulaşması, eğitimde bir takım yeni ihtiyaçları gündeme getirmektedir. Ortaya çıkan bu gelişmeler doğrultusunda eğitimin üstlenmesi gereken fonksiyonu, bireyin tüm hayatına yayılmasına ve hayat boyu sürmesidir. O halde; demokratik eğitimde toplum düzeni ile eğitimin demokratikleşmesinden söz edilmektedir. Eğitim sürecindeki bu gelişmeler demokrasinin kalıcılığı içindir. Bu kalıcılığı sağlayan eğitimin öğretimin demokratikleştirilmesi, öğrencileri daha fazla sorumluluk vermek, ilgi ve yeteneklerini göz önünde bulundurmakla mümkündür.

Okul, demokratik ilkelerle işleyen bir kurum olmalı, öğrencilere her fırsatta uygun rol modelleri sunulmalıdır. Bunun içinde demokratik tutumları benimsemiş ve kişiliğinin ayrılmaz bir parçası haline getirmiş öğretmenlerin oynayacağı rolün önemi büyüktür. Demokratik eğitimde öğretmenlere önemli sorumluluklar verilmeli, her öğretmenin bu eğitim hedeflerini gerçekleştirmede rolü olduğu kabul edilmelidir. Demokratik yaşamın gerektirdiği kişilik özelliklerinin kazandırılmasına çok erken yaşlarda başlanmalıdır.

Öğretmen unsuruna ilkökul düzeyinde eğitimin diğer basmaklarına göre daha büyük bir önem atfedildiği görülmektedir. Bu dönemde çocuk için özdeşim modeli olan öğretmenin öğrencilerin tutum ve davranışlarına yön vermesi doğal

bir sonuçtur. Öğretmenin öğrenciyle olan münasebetleri çocuğun tutum ve davranışlarına doğrudan yansımaktadır. Bununla birlikte öğretmenlerle öğrenciler arasındaki ilişkilerin her türlü düşünce ve eylemleri çocuğun üzerindeki etkisi beklenmektedir

Demokrasi için son derece önemli olan ilkelerin kazandırılmasının en temel yolu, eğitimden geçmektedir. Eğitim kurumlarında demokrasi eğitimi veya verilmek istenen tutum ve davranışlar bir plan dâhilinde verilmektedir. Özellikle milli değerlerin verilmesinde etkin bir çabanın olduğu görülmektedir. Özellikle ilköğretimde sosyal bilgiler dersi ve vatandaşlık bilgisi dersleri demokratik değerleri ve bilgileri çocuğa nakletmektedir. Ancak şunu da hemen belirtmek gerekir ki; okulda verilen demokrasi eğitimi veya demokratik eğitim konularının etkili olabilmesi için toplumsal yaşamdaki diğer sosyal çevre faktörleri tarafından desteklenmelidir. Ulusal eğitim yasaları, ders müfredatlarının ve ders kitaplarının, okulun enformal ortamının yani törenlerin, merasimlerin oyunların etkisi de göz ardı edilmemelidir. Demokrasi eğitiminde okulun etkisi yadırganamayacak kadar büyüktür

Öğretmenlere göre demokrasiyi tanımlayıcı unsurların dağılımına bakıldığında bir siyasi sistemin benimsenmesi ve yerleşmesi, her şeyden önce onun tanınması veya bilinmesiyle mümkün olmaktadır. İnsanların demokrasi konusundaki bilgi ve bilinçleri öğretmenlerin demokrasinin ne olduğu konusundaki düşünce ve bilgilerini bize verecektir. Kavramlara bakıldığında, oranların büyük çoğunluğunu insan hak ve özgürlükleri oluşturmaktadır. Diğer kavramlar ise toplam yüzde içinde belli oranlarda görülmektedir.

Öğretmenlere göre demokratik değerlerin bireylere kazandırılma şekline ilişkin görüşlerinin dağılımına bakıldığında eğitim ile demokratik değerlerin kazandırılabilceğini belirtmişlerdir. Hemen şunu da belirtmek gerekir ki; ölçekte belirtilen olası durumlardan eğitimin oranının yüksek çıkmasını demokratik anlayışın gelişmesinde ve yerleşmesinde önemli yerlere sahip olan toplumdaki kurumlardan okulların, öğretmenlerin, eğitimin demokratik değerleri geliştirerek, toplumun istediği amaçlara ulaşmasını sağlayacağı inancından kaynaklandığını belirtmek gerekir.



En etkili demokrasi eğitiminin nerede verileceği sorusuna öğretmenlerin verdiği cevaplara bakıldığında, büyük bir çoğunluğunun ailede ve okulda demokrasi eğitimi alınabileceğini belirtmiştir. Araştırmamızda çarpıcı çıkan bulgu ise; demokrasi eğitiminin ailede verilebileceğine ilişkin çıkan yüksek bir orandır. Aile çocuğun temel kişilik özelliklerini şekillendiren en önemli kurumdur. Çocuk, okula başlamadan önce temel eğitimini aileden alır. Bu dönemde kişilik gelişiminin önemli evrelerini ailede tamamlar. Aile ortamında kazanılan tutum ve davranışlar, öğrencinin sınıf ortamındaki davranışlarını etkiler. Olumsuz aile ortamında gelen çocuklar, sınıf ortamında daha fazla istenmeyen davranışlar göstermektedir. Öğretmenlerin eğitimin sadece okul içindeki davranışlarla değerlendirilmesinin yanıltıcı olabileceği görüşünden hareketle ailenin demokrasi eğitimindeki önemini belirtmişlerdir. Okulun sadece öğrencinin yaşamına ilişkin sorumluluğunu yüklenmesinin mümkün olamayacağı bir gerçektir. Aile, çocuğa belirli bir demokratik anlayış kazandırdıktan sonra çocuk ergenlik çağında toplumla içli dışlı olmaya başlar. Bu arada birey karşılıklı, kabul edilme anlayışı içinde kendini sosyal kontrole tabi tutar. Belirli bir sosyal kontrolden sonra sosyal gruplarla bir etkileşime girer. Bu etkileşim sürecinde yaygın bir alışveriş başlar.

Öğretmenlere göre demokrasinin kapsamının dağılımına bakıldığında, “demokrasi, halkın egemenliğine dayalı bir yönetim biçimi olmakla birlikte adalete, özgürlüğe, katılımcılığa dayanan bir yönetim tarzıdır” diyenlerin oranı yüksek çıkmıştır. Öğretmenlerin demokrasinin kapsamını en geniş biçimde tanımladıkları görülmektedir. İnsanların demokrasi konusundaki bilgi ve bilinçleri öğretmenlerin demokrasinin ne olduğu konusundaki düşünce ve bilgilerini bize vermiştir..

Demokratik değerlerin bireylere kazandırılma şekline ilişkin görüşlerinin dağılımına bakıldığında en büyük oran olarak öğretmenler eğitim seçeneğini işaretlemişlerdir. Bu oranların çıkmasının yüksek nedeni olarak okulların, öğretmenlerin, eğitimin demokratik değerleri geliştirerek, toplumun istediği amaçlara ulaşmasını sağlayacağı inancından kaynaklandığını belirtmek gerekir. Demokratik insanı tanımlamaya ilişkin görüşlerinin dağılımına bakıldığında belirli, hâkim bir görüş olarak demokratik insanı tanımlamadıkları görülmektedir. Öğretmenlerin demokratik veya demokrasi eğitimi ile ilgili bilgi ve bilinçlerine bakıldığında özellikle bilgi aktarımı konusunda öğretmenlere birçok görev

düşmektedir. Öğretmenin bizzat bireylere aktarılan bilgilerle bireylerin sosyalleşme sürecinde önemli bir yere sahip olmaktadır. Sadece bilgi aktarımının demokratik bilgi veya bilinci oluşturmadığı ancak birçok faktörün bir araya gelmesiyle demokratik bilinç verilebilmektedir. Demokrasi bilinci ile birey ilk önce kendini tanıyacak ve daha sonra sosyalleşme süreciyle birlikte içinde yaşadığı toplumun beklentilerini algılayıp buna göre hareket edecektir.

Öğretmenlerin demokrasinin gerekliliğine ilişkin görüşlerinin dağılımları analiz edildiğinde olası seçenekleri belirli oranlarda seçtikleri görülmektedir. Demokrasinin insan tabiatına uygun bir sistem olmasından dolayı demokrasinin gerekliliğine inananların oranı çok yüksektir.

Demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel hakkındaki öğretmenlerin görüşlerinin dağılımına göz attığımızda; öncelikle sosyal sınıf farklılıklarını ele aldığımızda çocukların dahi ilkökul sıralarında kendilerine karşı gösterilen tavır ve davranışlar yüzünden farkına vardıkları sınıfsal ayırım, toplumdaki mevcut statükoyu sağlamaya yönelik bilinçli bir süreç olarak ortaya çıkmaktadır. Toplumsal ilişkilere yansıyan sınıf yapısı, bireyin demokratik değerleri kabullenmesini etkilemektedir. Okullaşmanın olmaması, demokratikleşmenin önünde bir engel olarak görülmektedir. Okula gitmeyenlerin okula gidenlere oranla demokratik sitemin değerlerini daha az benimsedikleri gerçeğinden hareketle engellerin kaldırılmasıyla demokrasiyi benimseme süreci daha da hızlanacaktır.

Öğretmenlerin öğretim programlarının içeriğindeki demokrasi eğitimi verilebilirliğine ilişkin görüşlerine baktığımızda öğretim programının içeriğinde demokrasi eğitimi verilemez diyenlerin oranı hayli büyüktür. Demokratik eğitim ilkelerinin ilkökul programında yer almasına karşın ilkelerin haklar ve görevler şeklinde yer aldığı görülmektedir. Bulgularla ortaya çıkan bu oran, 1968 ilkökul programının yeterli olmadığı görüşündedir.

Okuldaki yönetime katılabilme oranları analiz edildiğinde öğretmenlerin büyük bir kısmı okuldaki yönetime katılmadıklarını diğer bir kısmı kısmen okul yönetimine katıldıklarını belirtmişlerdir. Okul yöneticisi, okul yönetimi öğretmen davranışlarını etkiler. Okul yöneticisinin otokratik yönetim biçimini benimsemesi okulla ilgili politika ve kararlar üzerinde etkili olacaktır. Bu tür okullarda okul müdürü, öğretmenlerin karar verme sürecine katmayacaktır. Öğretmen de bu

süreçte kendisi kararlara katılmayacaktır. Okul yönetimi demokratik ise, öğretmenlerin ve öğrencilerin karar verme sürecine katılımı sağlanır. Kısacası okulun yönetim biçimi öğretmen davranışlarında ve öğrenci davranışları üzerinde etkisi büyüktür. Demokratik okullarda herkes birbirine yardımcı olur. Okulda birlikte yaşamak için, okul yaşamının ölçütlerini öğretmen-öğrenci ve yöneticiler birlikte geliştirmeye çalışmalıdır. Bu durumda ilköğretim öğretmenlerinin demokratik tutum ve davranışlarının belirlenmesinde okul kültürü ve iklimi içerisinde değerlendirmeler yapılabilir.

Öğretmenlerin büyük bir çoğunluğunun farklı veya karşıt görüşleri doğal karşıladıkları görülmektedir. Öğretmenler, farklı görüş ve düşünceleri, yani bir görüşün lehinde ve aleyhinde kanıt isteme tutum ve alışkanlığını kazanmak ve kazandırmakla hükümlüdür. İlköğretim okullarındaki öğretmenler, kişiler arasındaki ilişkilerin sağlıklı biçimde sürmesi, çatışma ortamında olmaksızın ve tarafları hoşnut edecek çözümleri getirmeleri beklenir.

Öğretmenlerin çatışmaları çözme konusundaki yöntemlerin dağılımına bakıldığında empati mekanizmasını kendini başkalarının yerine koyma mekanizmasını kullandıkları görülmektedir. Bu amaçla özellikle ilköğretim okullarında iletişimsizliği önlemeye ve çatışmaları çözme becerilerini geliştirici özel programlar düzenlenmelidir. Sorunları kendi başına bırakmanın çatışmaları azaltması ya da çözmesinin mümkün olamayacağını da görmek mümkündür.

Karar verme becerilerini geliştirmek için öğretmenlerin tutumlarının dağılımlarına bakıldığında öğretmenlerin “kendi başlarına karar almalarını desteklerim” şeklinde görüşlerinin oranı dikkati çekmektedir. Karar verme becerilerini geliştirmek için öğrencilere karar verme sorunu karşısında yapılması ve yapılmaması gerekenler arkadaş, giysi, ders, kitap, etkinlik ya da meslek seçme sorunu konusunda da alıştırmalar yapılabilir.

Rehberlik servisleri istenilmeyen öğrenci davranışlarını çözmede önemli bir faktördür. İstenilmeyen davranışların önlenmesini, bireyin kendisini ve içinde bulunduğu kurumsal yapıyla olan ilişkilerini düzenlemektedir. Arabulucu rol üstlenerek çözüme yönelik adımlar atmak, öğretmenlerin en çok izlediği çözüm yolları olarak görülmektedir. Disiplin kurulunun öğretmenler tarafından cezalandırıcı bir kurum olarak görülmesinden dolayı, öğretmenlerin en son başvurdukları bir yöntem olarak görülmektedir. Bir diğer demokratik gösterge

olan öğretmenlerin kız erkek öğrencilere eğitimde eşit olanak ve fırsat verilmesine ilişkin görüşleri değerlendirildiğinde kız erkek öğrencilere eğitimde eşit olanak verilmelidir şeklinde bulguların hâkim olduğu görülmektedir. İçinde bulunulan ortam ya da çevrelerde yaşayan insanları ilgilendiren kararların alınmasında sözü edilen kişilerin düşüncelerinden yararlanma; demokrasinin en temel ilkelerindendir. Özdeşim modeli olan ilköğretim öğretmenlerinin tek karar verme mekanizmasının öğretmen olduğu bir otorite biçimi göze çarpmamaktadır. Düşünmenin oluşturduğu çevre düşünceyi biçimlendirmektedir. Söylenenlerin olumsuz tepkiyle karşılanmadığı yıkıcı kırıcı biçimde eleştirilmeyen ortamlar, herkesin fikrine değer verilen ortam yaratıcı ortamdır. Böyle bir ortamda çocuk eşsiz olarak kabul edilir. Öğretmenlerin büyük çoğunluğu yaratıcı düşüncenin gelişmesinde ve buna bağlı olarak eleştirel düşünmenin yerleşmesinde içinde bulunulan ortamın etkisinin olduğunu ifade etmektedir. Öğretmenler, oluşturulacak ortamın mimarlarıdır.

Öğretmenlerin kişiliklerini davranışlarına yansıyacağından hareketle, öğretmenlerin demokratik tutum ve davranışlarının doğru kişiliklerinin bir parçası olduğu olmadığı unutulmamalıdır. Okullarda bireylere demokrat değerlerin kazandırılmasında sadece öğretmen davranışları değil, bu süreci etkileyen ve etkilenen herkesin işbirliği büyük önem taşımaktadır.

Bu dönemde çocuk için özdeşim modeli olan öğretmenin öğrencilerin tutum ve davranışlarına yön vermesi doğal bir sonuçtur. Öğretmenin öğrenciyle olan münasebetleri çocuğun tutum ve davranışlarına doğrudan yansımaktadır. Öğretmenlerin öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlarını geliştirebilmek için etkinlikleri düzenlediklerine ilişkin görüşlerine göre sınıf ortamında örnek tutum sergileyerek öğrencilerde demokratik tutum ve davranışlarını geliştirdiklerini belirtmişlerdir. Öğretmenlerin öğrencilerle kurduğu ilişki biçimi çocukların demokratik değerleri kazanmasına ya da kazanmamasına zemin hazırlayabileceği düşünülmelidir.

Öğretmenlerin öğrenciler okulun işleyiş kurallarının kararlaştırılmasında ve bunların uygulanmasında söz sahibi olmaları gerektiği ama buna izin verilmediği görülmektedir. Okulda demokrasi anlayışına yönelik yapılan toplantılar, konferanslar, panel sempozyum, münazaralar ve grupla çalışmaların çoğunlukla yapılmadığı da bulgular arasındadır.

Başarı için ölçütler koyarak, sözlü ve sözsüz araçlarla öğrencilere olan ilgisini hissettirerek, öğrenme stratejilerini geliştirmelerine yardımcı olunarak, her öğrenciye aynı oranda söz hakkı sağlayarak, sınıftaki bütün birey ve grupların etkileşimini sağlayarak öğretmenlerin sınıfta katılımı sağlamaya çalıştıkları görülmektedir. Öğretmenlerin farklı durumlarda farklı tutum ve davranışlar geliştirdikleri görülmektedir. Herhangi bir koşul altında kabul edilebilen davranış, yanlış ve yer zamanda oluştuğunda kabul edilmeyebilir. Bundan dolayı Öğretmen –öğrenci ilişkisini etkileyen önemli bir faktör, öğretmenin psikolojik olarak belirlemiş olduğu kabul çizgisi önem taşımaktadır.

Sınıf ortamında yaşanan sorunların görmezlikten gelinmesi, sorunların birikmesine yol açmaktadır. Çözüme ulaştırmayan sorunlar birikerek daha fazla sorun oluştururlar. Çok fazla sorunun bulunduğu bir sınıf ortamında etkili iletişim kurulamaz. Öğretmenlerin serbestiyetçi bir tutum içinde olmadıkları görülmektedir. Sorunların çözümünde öğretmenlerin duyarsız kalmadıkları görülmektedir.

Öğretmenlerin istenmeyen davranışı yapan öğrenciyle vücut dilinin yakından ve uzaktan kullanılması, dokunma, sözle doğrudan ve dolaylı olarak, soru sorma söz hakkı verme ve sözün doğrudan istenilmeyen davranışa getirilmesi şeklinde genelde kullanarak istenmeyen davranışı aza indirmedikleri görülmektedir.

Öğretmenlere göre; öğrenciler okulun doğasını belirlemede aktif rol almalı, öğrenci, topluluğun etkin bir üyesi ve kararların katılımcısı olmalıdır. Demokratik görüş ve davranışlara sahip vatandaşların yetişebilmesi için eğitim sisteminin yapısının demokratik olması gerekir. Sınıf yönetimi konusunda bir güçlkle karşılaşıldığında öğretmenlerin bazen demokratik olmayan otoriter davranışlarda bulundukları görülmektedir

Bireylerin sosyal ilişkilerini etkileyen yaş faktörü ile demokratik insanı tanımlama arasında ilişki bakımından anlamlı bir fark vardır. Yaş ile demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel arasındaki ilişkiye göre; örneklem olarak alınan öğretmenlerin büyük bir çoğunluğu kaynak ve alt yapı eksikliğini ve sosyal sınıf farklılıklarını demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel göstermiştir. Öğretmenlerin yaşı ile okuldaki çalışmaları demokratik yaşayış kurallarına göre düzenleme arasındaki ilişki analiz edildiğinde

anlamlılık seviyesinin anlamlı olduğu gör÷lmektedir. Yaş ile öğrencilerin okulun işleyiş kurallarının kararlaştırılmasında ve bunların uygulanmasında söz sahibi olması arasındaki ilişkiye bakıldığında anlamlı olarak gör÷lmektedir. Bütün yaş gruplarının ortak düşüncesi okulda öğrencilerin söz sahibi olmaları yönünde ancak çeşitli sebeplerden bunun gerçekleşmediği gör÷lmektedir. Kuraldan etkilenecek öğrencilerin kural belirleme sürecine katılımları, demokratik bir yönetimin gereğidir.

Cinsiyet değişkeni ile diğer değişkenler arasındaki ilişkinin karşılaştırılmasıyla elde edilen bulgulara baktığımızda; cinsiyetlere özgü tutum ve davranışları bilmek, demokratik değerlerin benimsenmesi ile ilgili verilere bize verecektir. Erkekler ve kadınlar arasında siyasal tutum ve davranış farklılıklarının nedeni, siyasal nedenlerden değil de, sosyo-kültürel faktörlerden kaynaklanmaktadır. Cinsiyetle demokratik insanı tanımlama arasındaki ilişkiye göre kadınların demokratik insanı tanımlamalarında herhangi bir seçenek üzerinde yoğunlaşma görülmemektedir Cinsiyet ile öğretmenlerin öğrencilerden gelen eleştirilere karşı tutumları arasındaki ilişkinin gösterildiği çapraz tabloda anlamlı bir ilişki vardır. Erkek ve kadın öğretmenlerin eleştirilere karşı tutumlarında belirgin bir fark görülmemiştir. Anlamlılık seviyesinin anlamlı olarak gör÷ldüğü cinsiyet ile öğrenciler okulun doğasını belirlemede aktif rol alabilmeleri arasındaki ilişkide göre öğrencilerin erkek öğretmenler kadın öğretmenlere göre daha fazla aktif rol alması gerektiğine ilişkin oranlar daha yüksek çıkmıştır. Sınıf ikliminin oluşturulmasında öğretmenlere büyük sorumluluklar düşmektedir. Araştırmaya katılan kadınların ve erkeklerin yaklaşık yarısı, sınıf iklimi içindeki davranışlarını, davranışlarını demokratik bulduklarını belirtmektedir.

Medeni durum değişkeni ile diğer değişkenler arasındaki ilişkinin karşılaştırılmasıyla elde edilen bulgulara baktığımızda; her okulun kendine özgü farklı bir iklimi olduğu bir gerçektir. Bekâr veya evli öğretmenlerin, sayısal olarak, eğitimin niteliği bütün okullarda aynı olmadığı yönünde görüş belirtmişlerdir. Araştırmadaki verilere göre evli öğretmenlerin ve bekar öğretmenlerin büyük çoğunluğunun öğretmen –öğrenci ilişkilerini değişik durumlarda değişik tutum ve davranışlarda sergileyerek yönettikleri gör÷lmektedir. Dul veya boşanmış öğretmenlerin sayıca az olması elde edilen veriler hakkında yorum yapmamızı engellemektedir.

Doğum yeri değişkeni ile diğer değişkenler arasındaki ilişkinin karşılaştırılmasıyla elde edilen bulgulara baktığımızda; Sosyalleşme sürecinde öğrenilen birtakım değerlerin kazanılmasında ya da kazanılamamasında bireyin yetiştiği ortamın etkisi büyüktür. Doğum yeri şehir, köy veya kasaba olanların demokrasiyi en iyi yönetim şekli olarak benimsedikleri görülmektedir. Öğretmenlerin doğum yeri ile okuldaki bütün çalışmaları, demokratik yaşayış kurallarına göre düzenleme arasındaki ilişki görülmektedir. Doğum yeri şehir merkezi olanların hemen hemen yarısı okuldaki bütün çalışmaları demokratik yaşama kurallarına göre düzenledikleri, doğum yeri köy olanların üçte biri okuldaki bütün çalışmaları demokratik yaşama kurallarına göre düzenledikleri görülmektedir. Yaşanan yerin kır ya da kent olması bireylerin siyasal değerleri, siyasal tutum ve davranışları benimsemesinin etkilediği görülmektedir. Ancak şunu da belirtmek gerekir ki, kentlilik ya da kır da yaşamak tek başına bir siyasallaşmayı sağlayan bir araç değildir.

Öğretmenlik süresi değişkeni ile diğer değişkenler arasındaki ilişkinin karşılaştırılmasıyla elde edilen bulgulara baktığımızda; Öğretmenlik süreleri ile demokratik değerlerin bireylere kazandırılması arasındaki ilişki görülmektedir. Öğretmenlik süreleri ve araştırmaya katılan öğretmenlerin demokratik değerlerin bireylere kazandırılmasında eğitimin dışındaki faktörlerin de etkili olduğu görüşleri de bulunmaktadır. Demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitime öğretmenlerin katılması ilçe milli eğitim müdürlüklerince düzenlenmektedir. Araştırmaya katılan öğretmenlerin toplamda dörtte üçünün demokrasi eğitimi veya demokratik eğitim konulu herhangi bir hizmet içi eğitimi programına katılmadıkları görülmektedir. Öğretmenlik süreleri ile çatışmaları çözme konusunda hangi yöntemin uygunluğu arasındaki ilişkiye bakıldığında öğretmenlerin çatışmaları çözme konusundaki yöntemlerin oranları meslekteki kıdem yıllarına göre değişiklik göstermektedir. Öğretmenlikteki süresine bakılmaksızın öğretmenlerin alınan ortak kararlara genelde duyarlı davrandıkları görülmektedir. Mesleki kıdem ile öğretmenlerin alınan kararlara karşı duyarlılıkları arasında bir korelasyon görülmektedir. Öğretmenlik süresi ile öğrencilerin okulun doğasını belirleme arasında anlamlı bir ilişkinin olduğu ancak oranlara bakıldığında öğretmenlik süresi ile öğrencilerin okulun doğasını belirlemek ile görüşleri arasında doğrudan bir ilişki olmadığı görülmektedir.

Demokratik eğitimde, demokrasi ile ilgili ilke ve tutumların kazandırılmasında, bütün sorumluluk devlet ile vatandaş arasında ya da öğretmenlerle sınırlandırılmamalı; bütün insanların yaşam biçimi olarak, değerler bütünü olarak demokrasi görülmelidir. Okul demokratik ilkeler ışığında işleyen bir kurum olmalı ve her fırsatta öğrencilere uygun rol modeller sunulmalıdır. Demokratik tutumları benimsemiş ve kişiliğinin ayrılmaz parçası haline getiren genelde öğretmenlerin özelde ilköğretim öğretmenlerinin rolü yadsınamayacak kadar büyüktür. Demokratik eğitimde öğretmenlere önemli sorumluluklar verilmektedir. Her öğretmenin bu hedefleri gerçekleştirmek için rolü olduğu kabul edilmelidir.

Demokrasinin bir ülkenin kurumlarına ve siyasal kültürlerine yerleşmesi demek olan demokratikleşme süreci, bitmeyen zamanla kendini yenileyen, zenginleşen, demokrasiyi pekiştiren bir süreçtir. Bu süreçte ilköğretim öğretmenlerinin demokrasinin anlatılan bir olgu olmaktan öte, yaşanan bir süreç olduğu gerçeğinin göz ardı etmemeleri gerekir. Demokrasi eğitimi ailede başlar, okulda devam eder, yaşandığı ölçüde güçlenir ve yerleşik değerler yaratır.

Bu araştırmada elde edilen bulgular doğrultusunda şu önerilerde bulunmak mümkündür:

1. Demokratik kişiliğe sahip bireyler yetiştirmek için, demokrasi eğitimi için ilköğretim yılları beklenilmemeli; okulöncesi eğitim yıllarında demokrasi eğitimi verilmelidir.
2. Öğretmenlerin hizmet öncesi eğitimlerinde insan hakları ve demokrasi öğretimini içeren zorunlu dersler görmelidir.
3. Öğretmenlerin öğrencilerin davranışlarını pekiştirmesi açısından, öğretmenlerin okul ortamında demokrasinin yaşatılmasına dikkat etmeleri gerekir.
4. Demokrasi eğitiminin sadece öğretmenle sınırlı tutulmaması gerekir. Bunun yanı sıra anne ve babalara yönelik demokratik davranışlar üzerine seminerler düzenlenmelidir.
5. Öğretmenler, yöneticiler, aileler gerek ilişkileri ve gerekse uygulamaları açısından rol model olmalıdırlar.



### KAYNAKÇA

ADA, Şükrü ve KOÇ Mustafa; **“Üniversite Öğrencilerinin Lisans Eğitimleri Süresince Demokratik Tutumlarındaki Değişmelerin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”** Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi Eğitim Bilimleri Özel Sayı, 2002, Sayı 6

AKYÜZ, Hüseyin; **Eğitim Sosyolojisinin Temel Kavram Ve Alanları Üzerine Bir Araştırma**, Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları, İstanbul, 1991

ALAKUŞ, Ali Osman ve ORAL, Behçet; **“Çağdaş Sanat Eleştirisinin Demokratik Değerler Kazanımındaki Rolü”**, Uluslar Arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20-21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education, Çanakkale 2004

ALTUNIŞIK, Remzi ve Arkadaşları; **Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri SPSS Uygulamalı** , Sakarya Kitabevi, Sakarya 2004

BAYRAK, Coşkun, **“Öğrencilerin Yönetime Katılmasına İlişkin Bir Model Önerisi”**, Anadolu Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Cilt 6, Sayı 2,1996

BERTRAND, RUSSEL; **Eğitim Üzerine**, Say Yayınları, 3.Baskı, İstanbul,1996.

BİLGİSEVEN, A.KURTKAN; **Eğitim Sosyolojisi; Kavramlar Teoriler-Eğitim Yolu İle Kalkınmanın Esasları**, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayınları, İstanbul 1987

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş, **Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi Öğretmen, Öğrenci ve Yöneticilerin Demokratik Tutum ve Davranışları**, Selçuk Üniversitesi Araştırma Fonu, Konya 1989.

BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş; **Yükseköğretim Programları ve**

**Demokratik Tutumlar**, Selçuk Üniversitesi, Ankara 1995.

ÇALIK; Dilek, **İlköğretim Okullarında Demokrasi Eğitimi Üzerine Bir Araştırma (Manisa İli Örneği)**, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İlköğretim Ana Bilim Dalı Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Manisa 2002.

ÇELİK, Vehbi; **Sınıf Yönetimi**, Nobel Yayın Dağıtım, Ankara 2003.

(ÇİÇEK)ŞAHİN, Aycan; **İlköğretim Okullarında Yönetimin Demokrasi Ve Otokrasi Boyutları Arasındaki Yeri (Afyon ili Örneği)**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Planlaması Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1995.

DEWEY, John; (Çeviren: Tahsin Yılmaz), **Demokrasi Ve Eğitim**, İzmir, 1996

DİAMOND Larry ve F. PLATTNER Marc; **Demokrasinin Küresel Yükselişi**, Yetkin Yayınları, Ankara,1995.

DUMAN, Bilal; “**Öğrenme-Öğretme Sürecindeki Entelektüel Şizofrenizm**” Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu (20-21 Mayıs 2004) =International Symposium On Democracy Education, Çanakkale, 2004

ERKAN, H. Ve Arkadaşları; **Demokrasinin Kültür Değerleri**, EBSO Çalışma Grupları Yayınları Seri:4, İzmir 1995.

ERTÜRK, Selahattin; “**Eğitimde Program Geliştirme**” Meteksan Matbaacılık, Ankara 1994.

ERGUN, Mustafa; **Eğitim Ve Toplum; Eğitim Sosyolojine Giriş**, Ocak Yayınları, Ankara 1992

GİRĞİN Günseli ve GÜRŞİMŞEK Işık; **“Okul Öncesi Eğitimde Demokrasi İle İlgili Bazı Kavramların Etkin Öğrenme Yoluyla Kazandırılmasının Öğrenme Düzeyine Etkisi”**, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu=International Symposium On Democracy Education, 20-21 Mayıs 2004, Çanakkale, 2004

GORDON, Thomas; **Etkili Öğretmenlik Eğitimi**, Çeviren: Emel Aksoy Ve Birsen Özkan, Ya-Pa Yayınları, İstanbul.

Gömlüksiz, Müfit ve GÜMÜŞ Adnan; **“Kırgızistan Lise Ve Üniversite Öğrencilerinin Otoriteriyen Tutumları”** Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20-21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education,, Çanakkale, 2004.

GÖZE, Ayferi; **Siyasal Düşünceler Ve Yönetimler**, Beta Yayınları, İstanbul:1986

GÖZÜTOK, F. DİLEK; **Öğretmenlerin Demokratik Tutumları**, Türk Demokrasi Vakfı Yayınları, Ankara 1995.

GÜRŞİMŞEK Işık ve GÖREGENLİ Melek; **“Öğretmen Adayları Ve Öğretmenlerde Demokratik Tutumlar, Değerler Ve Demokrasiye İlişkin İnançlar”**, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20-21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education,, Çanakkale, 2004.

HASSAN, Ümit; **Türkiye Tarihi 1 “Düşünce ve Bilim Tarihi**, Cem Yayınları, İstanbul, 1990.

ILGAR, LÜTFÜ; **Eğitim Yönetimi Okul Yönetimi Sınıf Yönetimi** , Betaş Yayınları, İstanbul 2000.

İŞIKGÖZ, Enes; **Demokrasi Eğitiminde İlköğretim Okulu Yöneticilerinin Etkililiği (Adapazarı Örneği)**, Sakarya Üniversitesi Sosyal

Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Sakarya 1999

KAPUSUZOĞLU, Şaduman; **“Çatışma Yönetimi Kapsamında Arabuluculuk Ve Demokrasi Eğitimi”** Uluslar Arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20–21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education, Çanakkale 2004

KALDIRIM, Elif; **“İlköğretim 8.Sınıf Öğrencilerinin Demokrasi Algıları”**, Uluslar Arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20–21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education, Çanakkale 2004

KALE, Nesrin, **“Demokratik Yaşama Ustalığını Kazandırmanın Yolu Demokratik Eğitimden Geçer”** 7.Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi 9–11 Eylül1998, Cilt 2, Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, 1998

KINCAL, Remzi Y., **“Sınıf İçi Öğretim Elemanı - Öğrenci İletişiminin Değerlendirilmesi( Atatürk Üniversitesi Mühendislik Fakültesi Örneği)”** Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi, Eğitim Bilimleri Özel Sayı,Sayı :6, 2002.

KINCAL, Remzi Y; **Vatandaşlık Bilgisi**, Mikro Basım Yayım Dağıtım, Ankara 2002.

KÖSE, Erdoğan ve GENÇ, Salih Zeki; **“Yeni Dünya Düzeni (Küreselleşme) Ve İnsan Hakları”**, Uluslar Arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20–21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education, , Çanakkale 2004

”Milli Eğitim Temel Kanunu (1739 S.K.)”; Ankara: **Resmi Gazete**,14574;  
24 Haziran 1973

MUMCU, Ahmet; **Tarih Açısından Türk Tarihinin Temelleri ve Gelişimi**, İnkılap Yayınevi, İstanbul 1994

OĞUZ, Aytunga; “**Demokratik Değerlerin Kazandırılmasında Etkin Öğretim Yöntemleri**”, Uluslar Arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20-21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education, , Çanakkale 2004

OĞUZKAN, Ferhan; **Eğitim Terimleri Sözlüğü**, Türk Dil Kurumu Yayınları, Ankara 1974

Ozankaya, Özer; **Toplumbilimine Giriş**, Ankara Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Yayınları, Ankara, 1977

OTLUCA; Muhittin, **Demokratik Eğitim İlkelerinin 1968 İlkokul Programına Yansımaları**, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Programları Ve Öğretim Ana Bilim Dalı, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Eskişehir 1996.

ÖZDEM, Erol; **İlköğretimin I. Kademesinde Öğretmenlerin Sınıf Disiplinine İlişkin Görüşleri Ve Uygulamaları (Elazığ İli Örneği)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Ana Bilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2003

ÖZMEN, Fatma; “**Etkili Eğitimin Gerçekleşmesinde Duyuşsal Alanın Önemi, Sevgi Eğitimi**” Sosyal Bilimler Dergisi, Sayı 1, Cilt 9, Elazığ 1999.

RUSSEL, Bertrand; **Eğitim Üzerine**, Say Yayınları, 3.Baskı, İstanbul 1996

SAVAŞ; Mualla, ”**Demokrasi İçin Eğitim**” Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü VII. Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi, Cilt II, 1998

ŞİMŞEK, Ali; **Sınıfta Demokrasi**, Eğitim Sen Yayınları, Ankara 2000

TEBLİĞLER DERGİSİ(22.04.2004), **Demokrasi Eğitimi Ve Okul Meclisleri Projesi**, www.meb.edu.tr.

TEZCAN Mahmut; **Eğitim Sosyolojisi**, Ankara Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları, Ankara 1997.

**T.C.Milli Eğitim Bakanlığı Dördüncü Milli Eğitim Şurası**, 22–31 Ağustos Milli Eğitim Basımevi Tıpkı Basım, İstanbul 1991.

TURAN Mehmet ve TAŞPINAR Mehmet; **“Vatandaşlık Ve İnsan Hakları Dersinin Öğrencilerin Demokrasi Ve İnsan Haklarına İlişkin Görüşlerin Etkisi”**, Uluslar Arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20-21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education, Çanakkale 2004

**Türkiye Cumhuriyeti Anayasası**.1982.

USTA, Mustafa; **Mesnevide Mevlana’nın Eğitim Anlayışı**, Marmara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi İslam Medeniyetleri Ve Sosyal Bilimler Anabilim Dalı Din Eğitimi Bilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, 1989

ÜNAL, L. Işıl; **“Demokrasinin Eğitimi”** Uluslar Arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20-21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education, , Çanakkale 2004

VURAL, İbrahim H.; **Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi**, VIII.Sınıf,Serhat Yayınları , (M.E.B.Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı’nın

23.07.1999 Tarih ve 252 Sayılı Kararı ile Ders Kitabı Olarak Kabul Edilmiştir.)

YAVUZER, NURGÜL; **Etkin Öğretmen Eğitimi Uygulamasının Öğretmenlerin Tutumlarına Etkisi**, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 1990.

YERİN, Oya; **“Demokrasi için Eğitim”**, 30 Kasım – 1 Aralık 1989, XIII Eğitim Toplantısı, Türk Eğitim Derneği Yayınları, 1989.

YEŞİL, Rüştü; **“Demokrasi Eğitiminde Tartışmanın Yeri Ve Önündeki Engeller”**, Uluslar Arası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu 20-21 Mayıs 2004=International Symposium On Democracy Education,, Çanakkale 2004

YEŞİLORMAN, Mehtap; **“Demokrasinin Sosyo- Kültürel ve Ekonomik Temelleri”** Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, Cilt: 8, Sayı:2 , Elazığ-1996

YEŞİLORMAN, Mehtap; **Demokratik Kültürün Edinilmesinde Şehirleşmenin Rolü: Elazığ Örneği**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Anabilim Dalı Yayınlanmamış Doktora Tezi, Elazığ 1997.

YEŞİLORMAN, Mehtap; **“Siyasallaşma Sürecinin Yeniden Keşfi: Siyasal Eğitim Kavramına Kuramsal Bir Giriş”** İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Dergisi No: 28, Mart, İstanbul, 2003.

YEŞİLORMAN, Mehtap; **Çocuğun Siyasal Dünyası Siyasal Sosyalleşmenin Kültürel Ve Sosyal Temelleri**, Adana, 2004.

Yörük, Sinan; **Eğitimde Demokratik Liderlik (Elazığ Örneği)**, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Elazığ, 2000.

YÖRÜKOĞLU, Atalay; **Değişen Toplumda Aile ve Çocuk**, Özgür

Yayınları, İstanbul, 2000.

[www.İstanbul.net.tr](http://www.İstanbul.net.tr)



**EKLER****EK:1.ANKET FORMU****AÇIKLAMA:**

Bu anket çalışması, demokratik tutum ile ilgili görüşlerinizi almak amacıyla hazırlanmıştır. Anket formu kişisel bilgilerden ve anket sorularından oluşmaktadır. Her sorunun altında o soru ile ilgili olası durumlar bulunmaktadır. Sizden kendi durumunuza uygun olanı bulup ait olduğu seçeneği karalamanız istenmektedir.

Bu anketin sonuçları Yüksek lisans tezi için kullanılacaktır. Adınızı lütfen yazmayınız. Araştırma sonuçlarının güvenilir olması için soruları içtenlikle cevaplayınız. Katkılarınız için teşekkür ederiz.

**Bayram DUMAN**

**F.Ü.Sosyal Bilimler Enstitüsü**

**Sosyoloji Ana Bilim Dalı**

**Yüksek Lisans Öğrencisi**

1.Cinsiyetiniz nedir?

( )1.Kadın

( )2.Erkek

2.Yaşınız kaçtır?

( )1. 20–25

( )2. 26–30

( )3. 31–35

( )4. 36–40

( )5. 41–45

( )6. 46–50

( )7. 50 ve yukarısı

3.Medeni durumunuz nedir?

( )1. Evli

( )2. Bekar

( )3.Dul/Boşanmış

4. Eğitim durumunuz nedir?

( )1.Lise Mezunu

( )2.Yüksekokul Mezunu

( )3. Lisansüstü

( )4. Doktora

( )5. Diğer (...

5. Doğum yeriniz neresidir?

( )1. Köy

( )2. Kasaba

( )3. Şehir merkezi

6.Kaç yıllık öğretmensiniz?

( )1. 0–5 yıl

( )2. 5–10 yıl

( )3. 11–15 yıl

( )4. 16–20 yıl

( )5. 21–25 yıl

( )6. 25 ve üzeri

7.Mesleğinizi tatminkar buluyor musunuz?

( )1.Evet

( )2.Hayır

( )3.Kısmen

8.Size göre bugün en iyi yönetim şekli hangisidir?

( )1.Demokrasi

( )2.Teokrasi

( )3.Oligarşi

( )4.Monarşi

( )5.Diğer (...

9.Demokrasi kavramı size neyi anımsatıyor?

( )1.Seçim

( )2.İnsan hak ve özgürlükleri

( )3.Adalet

( )4.Eşitlik

( )5.Diğer (...

10.Demokratik değerler bireylere nasıl kazandırılmalıdır?

( )1.Eğitim yoluyla

( )2.İletişim araçları vasıtasıyla

- ( )3.Bireylerin Sosyo ekonomik seviyesini yükselterek
- ( ) 4.Siyasete katılımıyla
- ( )5.Diğeri(...

11.Size göre en etkili demokrasi eğitimi nerede verilebilir?

- ( )1.Ailede
- ( )2.Okulda
- ( )3.Kitle araçları vasıtasıyla
- ( )4.Siyasal kurumlardan
- ( )5.Arkadaşlık grupları
- ( )6.Diğeri (...)

12.Demokrasi eğitimi ve demokratik eğitim konulu bir hizmet içi eğitim programına katıldınız mı?

- ( )1.Evet
- ( )2.Hayır
- ( )3.Kısmen

13.Demokrasinin kapsamı size göre nedir?

- ( )1. Demokrasi sadece bir yönetim tarzıdır.
- ( )2. Demokrasi halkın egemenliğine dayalı bir yönetim biçimidir.
- ( )3. Demokrasi halkın egemenliğine dayalı bir yönetim biçimi olmakla birlikte adalete, özgürlüğe, katılımcılığa dayanan bir yönetim tarzıdır.
- ( )4.Tam olarak demokrasinin ne anlama geldiğini anlamış değilim.
- ( )5.Diğeri(...

14.Demokratik insan nasıl tanımlarsınız?

- ( )1.İnsan haklarına saygı gösterendir
- ( ) 2.Evrensel bir kültür içinde milli değerleri benimseyendir.
- ( ) 3.Bağımsız düşünebilendir.
- ( ) 4.İnsanları dil, din, ırk, vb. özelliklere göre gruplamayandır.
- ( ) 5.Yurttaşlık temel hak ve sorumluluklarını bilen ve yerine getirendir.
- ( )6.Hoşgörülü olandır.
- ( )7.Ortak kararlara saygılı olan ve bu kuralları uygulayandır.
- ( )8.Diğeri(...

15.Size göre demokrasi eğitimi ile ilgili ne gibi bilgi veya bilinç

verilebilir?

- ( )1.Dünyayı bütünsel ve gerçekçi olarak kavrayabilme
- ( )2.Eleştirel düşünme
- ( )3.Kendi ve başkalarının hak ve sorumluluklarını anlayabilme
- ( )4.Yerel ve global sorunların ve çözüm olanaklarının bilincinde olma
- ( )5.Diğeri(...

16.Size göre demokrasi neden gereklidir?

- ( )1.İnsan tabiatına uygun bir sistem olduğundan
- ( )2.İnsanlar arasındaki ilişkiyi düzenlediğinden
- ( )3.Bireyin ve toplumun gelişmesine katkıda bulunduğundan
- ( )4.İnsanda yaşama bilinci uyandırıp geliştirdiğinden
- ( )5.Gerekli olduğuna inanmıyorum
- ( )6.Diğeri (...)

17.Size göre demokratikleşmenin ve demokratik eğitimin önündeki engel hangisidir?

- ( )1.Öğretim programları
- ( )2.Kalabalık sınıflar
- ( )3.Kaynak ve altyapı eksikliği
- ( )4.Öğretmenin nitelikli olmaması
- ( )5.Okullaşmanın tamamlanmamış olması
- ( )6.Sosyal sınıf farklılıkları
- ( )7.Eğitime ayrılan payın eksikliği

18.Size göre öğretim programlarının içeriğinde yeterince demokrasi eğitimi verilebiliyor mu?

- ( )1.Evet
- ( )2.Hayır
- ( )3.Kısmen

19.Okuldaki yönetime katılabiliyor musunuz?

- ( )1.Evet
- ( )2.Hayır
- ( )3.Kısmen

20.Farklı görüş ve düşünceleri doğal karşılar mısınız?

- ( )1.Evet

( )2.Hayır

( )3.Kısmen

21.Çatışmaları çözme konusunda hangi yöntem sizce daha uygundur?

( )1.Demokratik bir kimlik kazandırma

( )2.Kendilerini başkalarının yerine koyarak hareket etme

( )3.Sorunları çözmeye istekli olma

( )4.Sorunları kendi haline bırakma

22.Öğrencilerin kendi aralarındaki ilişkilerinden herhangi bir şeye karar verirken sizlerin tutumu nasıl olur?

( )1.Konuya müdahale etmem

( )2.Kendi başlarına kara almalarını desteklerim

( )3.Böyle bir şeye izin vermem

( )4.Diğer (....

23.Öğrenciler arasında tartışma çıktığında hangi tutum içerisinde olursunuz?

( )1.Disiplin Kuruluna gönderirim.

( )2.Katı kurallarımı uygulayım.

( )3.Rehberlik servisine gönderirim.

( )4.Tartışma çıkaranların, ayırıp dinlerim.

( )5.Arabulucu rol üstlenerek, çözüme yönelik adımlar atarım.

24.Öğretmenler öğrencilerden gelen eleştirilere karşı nasıl bir tutum içinde olmalıdır?

( )1.Hoşgörülü

( )2.Esnek olunmalı

( )3.Öneriler sınıfça değerlendirilmeli

( )4.Diğer (...

25. Kız erkek öğrencilere eğitimde eşit olanak ve fırsatlar verilmeli midir?

( )1.Evet

( )2.Hayır

( )3.Kısmen

26. Sizce eğitimin niteliği bütün okullarda aynı mıdır?

( )1.Evet

( )2.Hayır

( )3.Kısmen

27.Yaratıcı düşüncenin gelişmesinde toplumsal ortamın etkisi nedir?

( )1.Toplumsal ortamın rolü çoktur

( )2. Toplumsal ortamın rolü azdır

( )3. Toplumsal ortamın rolü yoktur

28. Alınan ortak kararlara duyarlı davranır mısınız?

( )1.Evet

( )2.Hayır

3( )3.Kısmen

29. Yaratıcı düşünceyi geliştirici toplumsal ortam hangisidir?

( )1.İşbirliği ve güven ortamı

( )2.Herkesin fikrini değer verilen ortam

( )3.Fikirlerin eyleme geçildiği ortam

( )4.Yeniliğe ve öğrenmeye destek verilen ortam

30. Sınıf iklimi içerisindeki davranışlarınızı yeterince demokratik buluyor musunuz?

( )1.Evet

( )2.Hayır

( )3.Kısmen

31. Okuldaki bütün çalışmalarınızı demokratik yaşayış kurallarına göre mi düzenlersiniz?

( )1.Evet

( )2.Hayır

( )3.Kısmen

32. Öğrencilerin demokratik tutum ve davranışlarını geliştirebilmeleri için ne gibi etkinlikler yaparsınız?

( )1Eğitsel kol faaliyetleri

( )2.Sınıf ortamında örnek demokratik tutumlar sergileyerek

( )3.Öğrenciler arasında demokratik ilkeleri yaygınlaştırarak

33. Öğrenciler okulun işleyiş kurallarının kararlaştırılmasında ve bunların uygulanmasında söz sahibi midirler?

( )1-Kesinlikle söz sahibidirler.

( )2Söz sahibi olmaları gerekir ama buna izin verilmiyor

( ) 3.Söz sahibi değildir ama sebebi öğrencilerin isteksizliğidir

( ) 4.Diğerleri(....

34. Okulda demokrasi anlayışına yönelik, toplantılar, konferanslar, panel, sempozyum, münazaralar ve grupla çalışmalar yapılıyor mu?

( ) 1-Yapılıyor.

( ) 2-Kısmen yapılıyor.

( ) 3-Yapılmıyor

35.Sınıfta öğrenci katılımını sağlamak için neler yaparsınız?

( ) 1-Başarı için ölçütler koyarım.

( ) 2-Sözlü ve sözsüz araçlarla öğrencilere olan ilgimi hissettirim.

( ) 3-Öğrenme stratejilerini geliştirmelerine yardımcı olurum.

( ) 4-Her öğrenciye aynı oranda söz hakkı sağlarım.

( ) 5-Sınıftaki bütün birey ve gruplarla etkileşim kurarım.

( ) 6.Diğeri(...

36-Öğretmen öğrenci ilişkilerini nasıl yönetirsiniz?

( ) 1- Öğrencilerle dostluk kurarak,

( ) 2-sınıfın moral düzeyini ve bağlılığını arttırarak,

( ) 3-Öğrencilerle ilişkilerde ve değişik durumlarda tutarlı tavır sergileyerek,

( ) 4-Öğrenci merkezli olarak,

( ) 5- Öğrenim faaliyetlerinde öğrenci sorumluluğunu yaratarak,

( ) 6- Kendi bildiğimi yaparak,

( ) 7-Diğeri(....

37.Dersin ortasında gelerek sınıfa katılmak isteyen bir öğrenciye nasıl davranmalıdır?

( ) 1.Bir daha geç kalmamasını söylemeli; yerine geçip oturmasına izin vermelidir.

( ) 2.Hiç ilgilenmemeli, öğrenci gidip yerine oturmalıdır.

( ) 3.Öğrenciyi hiçbir şekilde derse almamalıdır.

( ) 4.Sözlü bir uyarıda bulunulmalı

( ) 5.Bakışlarıyla davranışı onaylamadığını hissettirir, derse katılmasına izin verilmeli

( ) 6.(Diğeri...

38. Dersin işlenişi sırasında konuşma, gülme sınıfta dolaşma... gibi bazı fiziksel hareketleriyle sınıf atmosferini bozan öğrencilere öğretmen nasıl davranmalıdır?

- ( ) 1.Öğrencileri sözlü olarak davranırım.
- ( ) 2.Uyarılara rağmen devam ediyorsa dışarıya çıkarırım.
- ( ) 3.Öğrencilerin yerlerini değiştiririm.
- ( ) 4.Hiçbir şey yapmam dersimi işlemeye devam ederim
- ( ) 5.Öğrencileri idareye bildirir disipline veririm.
- ( ) Diğer(...

39.Sınavda kopya çeken öğrenciye öğretmen nasıl davranmalıdır?

- ( ) 1.Sözlü olarak uyarıp, kopya çekmesini zorlaştıracak veya önleyecek önlemler alırım
- ( ) 2.Hiç uyarmadan yazılı kağıdının alarak sınavda çıkarıp disipline veririm.
- ( ) 3.Sınavdan çıkarırım fakat disipline vermem.
- ( ) 4.Öğrencinin sınava devam etmesine izin veririm
- ( ) 5.Diğer(...

40.Sınav başlangıcında öğretmenin hazırlamış olduğu sorulara itiraz olduğunda siz ne yaparsınız?

- ( ) 1.İtirazı dikkate almam
- ( ) 2.İtirazı dikkate alırım ve soruyu değiştiririm
- ( ) 3.İtirazı dikkate alırım soruyu değerlendirmeye tabi tutmam.

41.Siz, sınıfta kılık kıyafet ve görünüş yönünden kurallara uymayan öğrenci gördüğünde ne yaparsınız?

- ( ) 1.Öğrenciyi sözlü olarak uyarırım
- ( ) 2.Derse almayıp idareye bildiririm
- ( ) 3.Hiç ilgilenmem
- ( ) 4.Diğer(...

42.Dersin işlenişi sırasında dersle hiç ilgilenmeyen veya başka şeyle ilgilenen öğrenciye nasıl davranırsınız?

- ( ) 1.Öğrenciyi uyarırım.
- ( ) 2.Öğrenciyle hiç ilgilenmem
- ( ) 3.Öğrenciyi ön sıraya alırım.



( ) 4.Öğrenci isterse dışarı çıkmasına izin veririm.

( ) 5.Diğeri(...

43.Size göre, öğrenciler okulun doğasının belirlenmesinde aktif rol alabilir mi?

( ) 1.Evet

( ) 2.Hayır

( ) 3.Kısmen

44.Günümüzde, öğretmenlerin daha fazla otoriter davranmalarına ihtiyaç var mıdır?

( ) 1.Ev

( ) 2.Hayır

( ) 3.Kısmen

45.Öğretmenlerin demokrasi eğitimi konusunda mesleki becerilerini geliştirmeleri için gerekli seminer, toplantı çalışmaları yapılmalı mıdır?

( ) 1.Hiçbir zaman ( ) 2.Nadiren

( ) 3.Çoğunlukla ( ) 4.Her zaman

**T.C.**  
**İSTANBUL VALİLİĞİ**  
**Ümraniye İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü**

**SAYI:** B.08.4.M.E.M.4.34.18.379/35800

**KONU:** Anket çalışması

**İLGİLİ OKUL MÜDÜRLÜKLERİNE**

**ÜMRANİYE**

**İLGİ:** Valilik makamının 06.09.2004 tarih ve 18.530/1398 sayılı oluru.

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans öğrencisi Bayram DUMAN'IN ilimiz okullarında “İlköğretim Öğretmenlerinin Öğrencilerin Demokratik Tutum ve Davranışlarının Geliştirilmesindeki Rolü” konulu alan araştırması ve anket çalışmaları için gerekli valilik oluru yazımız ekindedir.

Adı geçenin yukarıda belirtilen konuda, eğitim öğretimi aksatmamak koşuluyla ve okul müdürlerinin gözetim ve sorumluluğunda, anket yapılan kişilere ait kimlik bilgilerinin yazılmaması kaydıyla anket yaması hususunda bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Gülay TURHAN

Müdür a.

Şube Müdürü

**EK:1.**Valilik oluru

2.Okul listesi

3.Müfettiş raporu

**T.C.**  
**İstanbul Valiliği**  
**İl Milli Eğitim Müdürlüğü**

SAYI:B.08.4.M.E.M.4.34.00.18.580/1398

..../Eylül

/2004

KONU:Anket (Bayram DUMAN)

**VALİLİK MAKAMINA**

İLGİ:a. Milli Eğitim Bakanlığı Araştırma ,Planlanma ve Koordinasyon Kurulu Başkanlığının18.08.2003 gün ve B.0.0APK.0.0.03.05.02/2430 Sayılı emri

b. İlköğretim müfettişleri başkanlığının 04.08.2004 tarih ve B.08.4.MEM.4.34.0013.410.14./2073 Sayılı yazısı

c. Fırat Üniversitesi Sos. Bilimler Enstitüsü Müdürlüğünün 25.06.2004 tarih ve B.30.2.FIR.0.70.00.00/221–585–5480 Sayılı yazısı

Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Bilim Dalında Yüksek Lisans öğrencisi Bayram DUMAN’IN ilimiz okullarında “İlköğretim Öğretmenlerinin Öğrencilerin Demokratik Tutum ve Davranışlarının Geliştirilmesindeki Rolü” konulu alan araştırması ve anket çalışmaları için gerekli iznin verilmesi isteği ile ilgili İLGİ (c) yazı ve ekleri müfettişlerce incelenerek, uygulanmasında sakınca olmadığı İLGİ (b) yazıları ile bildirilmektedir.

Adı geçenin yukarıda belirtilen konuda, eğitim öğretimi aksatmamak koşuluyla ve okul müdürlerinin gözetim ve sorumluluğunda, anket yapılan kişilere ait kimlik bilgilerinin yazılmaması kaydıyla İLGİ(a) anket uygulamasını yapması müdürlüğümüzce uygun görülmektedir

Makamınızca da uygun görülüşü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Ömer BALIBEY  
 Milli Eğitim Müdürü

**EKLER: 1. İLGİ(c) yazı ve**

**2 .İLGİ(b) müfettiş**

**YAZAR****YÜKSEK LİSANS DALI****SOSYOLOJİ ANA BİLİM DALI****ÖZGEÇMİŞ**

1979 yılında Sivas-Gürün’de doğdu. 1989’da Gürün Tepecik İlköğretim Okulu’nu bitirdi. 1996 yılında Malatya-Darende İmam-Hatip Lisesi’ni bitirdi. 2002 yılında Fırat üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Sosyoloji Bölümü’nü bitirdi. 2002’de Fırat üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyoloji Ana Biliminde yüksek lisansa başladı. 2003 yılında İstanbul ili Ümraniye ilçesinde sınıf öğretmenliğine başladı ve halen sınıf öğretmeni olarak çalışmaktadır.